

VERSLAG

**Oorzaken en gevolgen van de algemene mondiale
inflatie**

Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen 2023

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
2	Een algemene mondiale inflatie	7
3	Oorzaken van de inflatie	9
4	In 2022 was de inflatie in België hoger dan in Duitsland en in Frankrijk, maar minder hoog dan in Nederland	21
5	De stijging van de energiegrondstofprijzen heeft een overdracht van inkomsten naar de exporterende landen veroorzaakt	28
6	Hoe is de inkomstenoverdracht verdeeld?.....	34
6.1	De huishoudens.....	34
6.2	De ondernemingen	49
6.3	De overheden.....	72
7	Conclusies.....	74
	Bibliografie	75

Lijst van grafieken

Grafiek 2-1: Inflatie in België	7
Grafiek 2-2: Inflatie in de wereld	8
Grafiek 3-1: Totale HICP-inflatie en bijdrage van de verschillende componenten in België	9
Grafiek 3-2: Ontwikkeling van de gasprijs op de groothandelsmarkten	10
Grafiek 3-3: Uitsplitsing van de prijsstijging van niet-energetische industriële goederen in de eurozone	12
Grafiek 3-4: Uitsplitsing van de prijsstijging van diensten in de eurozone	12
Grafiek 3-5: Gezinsspaarquote	14
Grafiek 3-6: Mondiaal reëel verbruik van goederen en diensten	15
Grafiek 3-7: Herstelplannen na de pandemie	15
Grafiek 3-8: Leveringstijden naar sector	16
Grafiek 3-9: Ontwikkeling van de prijzen van industriële en landbouwgrondstoffen	18
Grafiek 3-10: Ontwikkeling van de olieprijs	18
Grafiek 3-11: Producentenprijzen van intermediaire goederen en consumptiegoederen in de eurozone	19
Grafiek 3-12: Stroomopwaartse spanningen op de prijzen van niet-energetische consumptiegoederen	20
Grafiek 4-1: Ontwikkeling van de geharmoniseerde index van de consumptieprijzen (januari 2019 = 100)	21
Grafiek 4-2: Ontwikkeling van de elektriciteitscomponent van de geharmoniseerde index van de consumptieprijzen (januari 2019 = 100)	22
Grafiek 4-3: Ontwikkeling van de gascomponent van de geharmoniseerde index van de consumptieprijzen (januari 2019 = 100)	23
Grafiek 4-4: Ontwikkeling van de onderliggende inflatie (totaal min energie)	23
Grafiek 5-1: Ontwikkeling van de uitvoerprijzen en van de invoerprijzen in België	29
Grafiek 5-2: Inkomstenoverdrachten naar het buitenland (impact als percentage van het bbp)	29
Grafiek 5-3: Bruto binnenlands energieverbruik naar bbp (in kg olie-equivalent per duizend euro)	30
Grafiek 5-4: Bruto beschikbare energie naar energieproduct, 2020 (Eurostat)	31
Grafiek 5-5: Aandeel van de energie-intensieve industrietakken in het finaal energieverbruik van de industrie (excl. bouw), 2020	32
Grafiek 5-6: Finaal energieverbruik van de huishoudens in de woningsector per inwoner (ktoe/inwoner)	33
Grafiek 5-7: Finaal energieverbruik van het personenvervoer per inwoner (GJ/inwoner)	33
Grafiek 6-1: Ontwikkeling van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren	34
Grafiek 6-2: Indexering volgens verschillende indexeringsmechanismen in België	36
Grafiek 6-3: Tijdsverschil tussen de inflatie en de indexering in de privésector	39
Grafiek 6-4: Compensatie van de stijging van de energieprijzen door de indexering (in euro's links, en in procenten van het beschikbaar inkomen rechts)	44
Grafiek 6-5: Aandeel van de energiefactuur in het inkomen	45
Grafiek 6-6: Compensatie van de stijging van de energieprijzen door de overheidsmaatregelen	46
Grafiek 6-7: Interactie tussen de overheidsmaatregelen en de indexering	47
Grafiek 6-8: Uitsplitsing naar deciel van de impact van de stijging van de energieprijzen, de indexering en de overheidsmaatregelen (links in euro's en rechts in procenten van het beschikbaar inkomen) ...	48
Grafiek 6-9: Ontwikkeling van de margevoet van de niet-financiële vennootschappen	50
Grafiek 6-10: Ontwikkeling van de margevoet van de niet-financiële vennootschappen in België en in de buurlanden	51
Grafiek 6-11: Bijdragen tot de ontwikkeling van de deflator van het bbp	53
Grafiek 6-12: Margevoeten in de industrie en in de marktdiensten	54
Grafiek 6-13: Deflators van de toegevoegde waarde in de industrie en in de marktdiensten	55

Grafiek 6-14: Ontwikkeling van de productieprijsen	56
Grafiek 6-15: Ontwikkeling van de netto kapitaalrentabiliteit van 2019 tot 2021	58
Grafiek 6-16: Ontwikkeling van de bruto margevoet en van de netto kapitaalrentabiliteit van niet-financiële vennootschappen	60
Grafiek 6-17: Netto rentabiliteit van de NFV in België en in de referentielanden	61
Grafiek 6-18: Netto rentabiliteit in de verwerkende sector en de overige NFV	62
Grafiek 6-19: Bruto margevoet in 2021 en 2022 naar bedrijfstak in de verwerkende sector	63
Grafiek 6-20: Ontwikkeling van de margevoet voor de top 1% van de grootste ondernemingen en voor de resterende 99%	64
Grafiek 6-21: Bruto margevoet in 2021 en 2022 naar bedrijfstak in de diensten	65
Grafiek 6-22: Energie-intensiteit en arbeidsintensiteit van de bedrijfstakken	66
Grafiek 6-23: Ontwikkeling van de elektriciteitsprijs voor de energie-intensieve ondernemingen (500 GWh/jaar). 2020=100.	67
Grafiek 6-24: Ontwikkeling van de gasprijs voor de energie-intensieve ondernemingen (2500 GWh/jaar). 2020=100.	67
Grafiek 6-25: Ontwikkeling van het begrotingstekort	73

Lijst van tabellen

Tabel 4-1: Overheidsinterventies om de stijging van de energieprijzen te temperen	27
Tabel 6-1: De verschillende indexeringsmechanismen in de privésector	37

1 Inleiding

Sinds het einde van het jaar 2019 en het begin van 2020 wordt de wereld geconfronteerd met sociaal-economische schokken: de COVID-19-gezondheids crisis, de inperkingsmaatregelen en het daaropvolgende herstel en de oorlog in Oekraïne. Vanaf het midden van het jaar 2021 begon een inflatoire periode waarvan de omvang al sinds de jaren 1970 niet meer was waargenomen. De brutale stijging van de prijzen bracht een zware slag toe aan onze economie en aan de bevolkingen.

Op korte termijn heeft het economische beleid ingespeeld op de urgentie van deze crisissen, door steunmaatregelen te nemen voor de huishoudens en de ondernemingen.

Op middellange termijn doen die verschillende schokken ons vragen stellen over sommige aspecten die kunnen bijdragen tot de veerkracht van onze sociaal-economische organisatie. De opeenvolgende schokken die we sinds drie jaar kennen, brengen immers de sterktes en de beperkingen aan het licht waarmee deze sociaal-economische organisatie wordt geconfronteerd. Wat de sterktes betreft, vermelden we de sociaal-economische stabilisatoren die ons beschermen, zoals bv. ons gezondheidszorgsysteem, de voedselbevoorrading, het stelsel van tijdelijke werkloosheid, de sociale dialoog enz. De vernietiging van het leefmilieu, de massale uitstoot van broeikasgassen in de atmosfeer, de afhankelijkheid van koolwaterstoffen, de overmatige ontginning van bepaalde grondstoffen, die kunnen leiden tot het ontstaan en de verspreiding van zoönosen, zoals COVID-19, of tot het uitbreken van inflatieschokken, zijn daarentegen voorbeelden van beperkingen waarmee onze sociaal-economische organisatie nog zal worden geconfronteerd.

Het mag echter niet bij vaststellingen blijven. Op langere termijn zetten deze crisissen ons ertoe aan versneld werk te maken van de transitie naar een sociaal-economische organisatie die duurzamer, concurrerender, inclusiever en veerkrachtiger zou moeten zijn. Ook de internationale context herinnert ons daaraan. Zonder versterking van de beleidsmaatregelen m.b.t. de sociaal-economische en milieutransities lopen België en Europa het gevaar achterop te raken t.o.v. andere beleidsactoren. De aanzienlijke middelen die de Biden-administratie in de Verenigde Staten inzet in het kader van de IRA en het aantrekkings effect dat ze genereren bij de grote industriële actoren zijn daarvan een voorbeeld. Afgezien van de milieuaspecten en de sociale aspecten is de transitie van onze economieën dus ook een noodzaak voor het concurrentievermogen en de strategische onafhankelijkheid.

Het is in deze algemene context dat de sociale gesprekspartners hun werkzaamheden zijn gestart voor de redactie van het Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen (VWC).

Eerst zal een nauwkeurige analyse moeten worden gemaakt van de oorzaken en de mechanismen van de recente crisissen en van hun interacties met de huidige sociaal-economische organisatie, om de veerkracht van de instellingen tegenover de schokken te evalueren. Dit VWC legt de grondslagen van deze reflectie, door te analyseren hoe de inflatieschok en de ingevoerde maatregelen om deze te bestrijden een impact hebben gehad op de huishoudens, de ondernemingen en de overheden.

In tweede instantie zullen uit deze analyse de conclusies moeten worden getrokken over de uitdagingen op sociaal en economisch vlak met het oog op een strategie voor het concurrentievermogen die rekening houdt met de elementen van duurzaamheid, van inclusie en van veerkracht. Zo'n strategie is noodzakelijk opdat België zich vlot kan aansluiten bij de transformaties van de sociaal-economische organisaties die voortvloeien uit de milieu-uitdagingen en de technologische (met name digitale), sociale en budgettaire uitdagingen waarmee de economieën wereldwijd geconfronteerd worden. Dit zal het uitgangspunt zijn van het volgende Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen, dat als ambitie heeft de verschillende elementen te analyseren die essentieel zijn voor de invoering van een concurrentievermogensstrategie in de transitiefase tussen de huidige sociaal-economische organisatie en die van morgen. Deze analyse en deze beleidsconclusies zullen dan als voedingsbodem dienen voor de werkzaamheden die de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) al heeft aangevat om tegen 2050, stapsgewijs en collectief, een andere, duurzame, concurrerende, inclusieve (m.n. op het vlak van werkgelegenheid) en veerkrachtige sociaal-economische organisatie uit te tekenen en op te bouwen. Deze ambitie vormt het hart van de huidige werkzaamheden van de CRB en zal voortaan zowel de vorm als de inhoud ervan structuur geven.

2 Een algemene mondiale inflatie

In 2022 bedroeg de inflatie (op basis van de nationale index van de consumentenprijzen) in België gemiddeld 9,6%, wat het hoogste niveau is sinds de jaren zeventig. Dit kwam na verschillende decennia van lage inflatie. Tussen de invoering van de euro in 1999 en het einde van 2021 bedroeg de inflatie in België gemiddeld 1,9%.

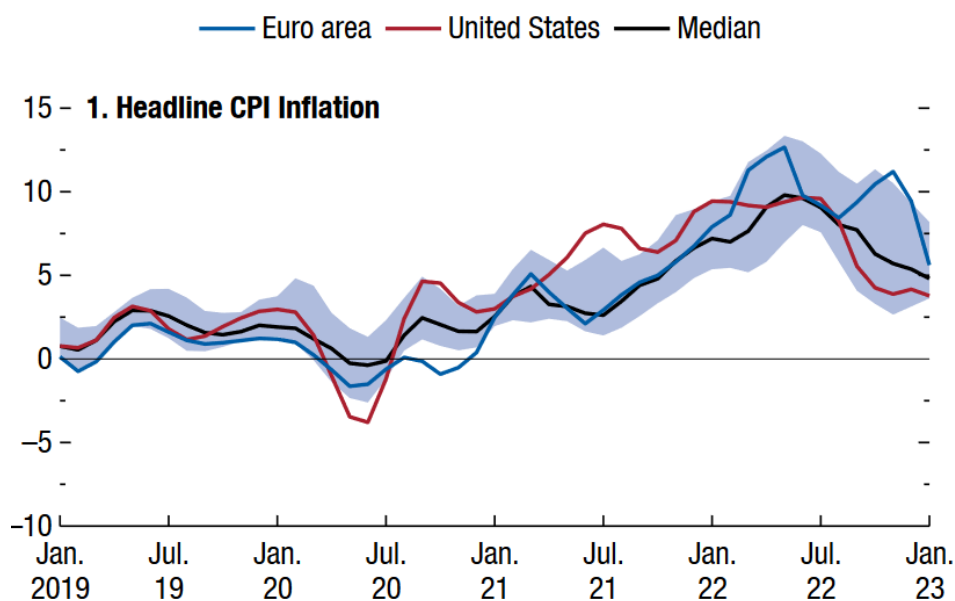
Grafiek 2-1: Inflatie in België

Bron: NBB (2023a)

Dit verschijnsel doet zich niet alleen in België voor. De inflatieopstoot is immers een algemeen mondiaal gegeven. Dit wordt aangetoond in Grafiek 2-2, die de ontwikkeling van de inflatie in de eurozone en de Verenigde Staten en de verdeling van de inflatie over een steekproef van 18 geavanceerde economieën en 17 economieën in ontwikkeling (samen goed voor 81% van de wereldwijde productie in 2022) weergeeft.

Grafiek 2-2: Inflatie in de wereld¹

Bron: IMF (2023)

¹ De grijs gekleurde zone wordt afgebakend door het percentiel 25 en het percentiel 75 van de verdeling van de steekproef, die bestaat uit 18 geavanceerde economieën en 17 economieën in ontwikkeling.

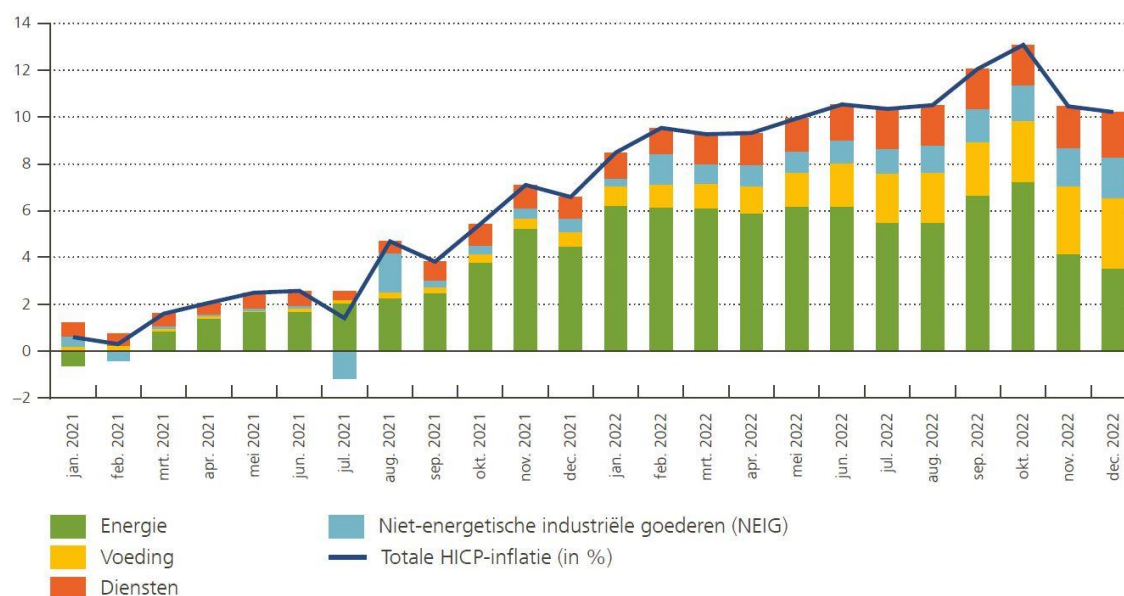
3 Oorzaken van de inflatie

In een eerste fase heeft voornamelijk de energiecomponent de inflatie naar boven gestuwd. Grafiek 3-1 toont immers dat de energiecomponent tot in de maand oktober 2022 de belangrijkste bijdrage tot de inflatie leverde.

Grafiek 3-1: Totale HICP-inflatie en bijdrage van de verschillende componenten in België

Totale HICP-inflatie en bijdrage van de verschillende componenten

(bijdragen in procentpunt, totale inflatie in %)

Bron: NBB (2023a)

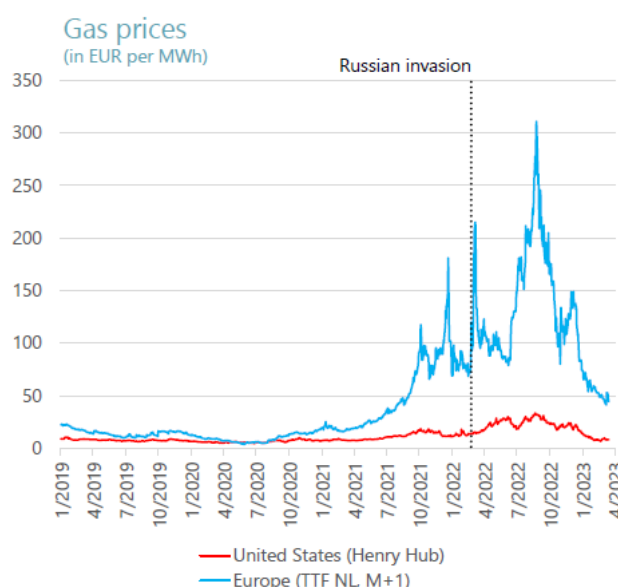
Net als in de meeste Europese landen is deze energie-inflatie in België gekoppeld aan de stijging van de gasprijs op de Europese groothandelsmarkten, die een impact heeft op de gas- en elektriciteitsfactuur van de gezinnen.

Al vanaf het tweede kwartaal van 2021 (dus lang voor de invasie van Oekraïne door Rusland) nam de CREG aanzienlijke stijgingen van de aardgasprijzen waar. Volgens deze instelling “zijn de toename van de economische activiteit in China, de stijging van de CO₂-prijs die de vraag naar aardgas voor het opwekken van elektriciteit vergroot, opslagniveaus onder seizoensnormen (en de noodzaak voor Europa om zijn voorraden te heropbouwen voor de volgende winter) en een vermindering van het aanbod van aardgas via de aardgaspijplijn (vanuit Rusland hoofdzakelijk, maar ook in

mindere mate vanuit Noorwegen) de belangrijkste factoren die de stijging van de prijzen verklaren².

Deze verschillende factoren hebben de vrees gewekt dat het gasaanbod niet voldoende zou zijn om aan de vraag te voldoen. Als gevolg daarvan hebben marktspeleers geprobeerd zich te beschermen tegen het schaarsterisico door elders gas te kopen, met name vloeibaar aardgas, wat ook de prijs van dat gas opdreef. Deze ontwikkeling zette zich onverminderd voort in het derde en vierde kwartaal van 2021. Begin 2022 bleven de gasprijzen nog sterk schommelen als gevolg van de invasie van Oekraïne en de problemen met de onbeschikbaarheid van Franse kern- en waterkrachtcentrales.

Grafiek 3-2: Ontwikkeling van de gasprijs op de groothandelsmarkten

Bron: NBB et al. (2023)

Deze stijging van de gasprijs leidde tot een stijging van de energiefactuur van de huishoudens voor zowel gas als elektriciteit (de impact varieerde naargelang van het type contract, het moment waarop het contract werd gesloten en de maatregelen die de regeringen hebben genomen, zoals de uitbreiding van het sociale tarief in België). Dit komt omdat de parameters van de factuur van de consument voor variabele contracten onder andere gekoppeld zijn aan de prijsbewegingen op de groothandelsmarkten. Wat elektriciteit betreft, wordt de elektronprijs echter bepaald op basis van de productiekosten van de laatste centrale waarop een beroep wordt

² <https://www.creg.be/sites/default/files/assets/Publications/Studies/F2296NL.pdf>

gedaan om aan de vraag te voldoen, d.w.z. meestal een gas- of steenkoolcentrale³. Opgemerkt moet worden dat in Frankrijk het gereguleerde elektriciteitsstarief (waarvan 70% van de huishoudens vóór de crisis gebruik maakte) wordt bepaald door de overheid en bijgevolg niet wordt bepaald op basis van de groothandelsmarkt en dus van de marginale kosten⁴.

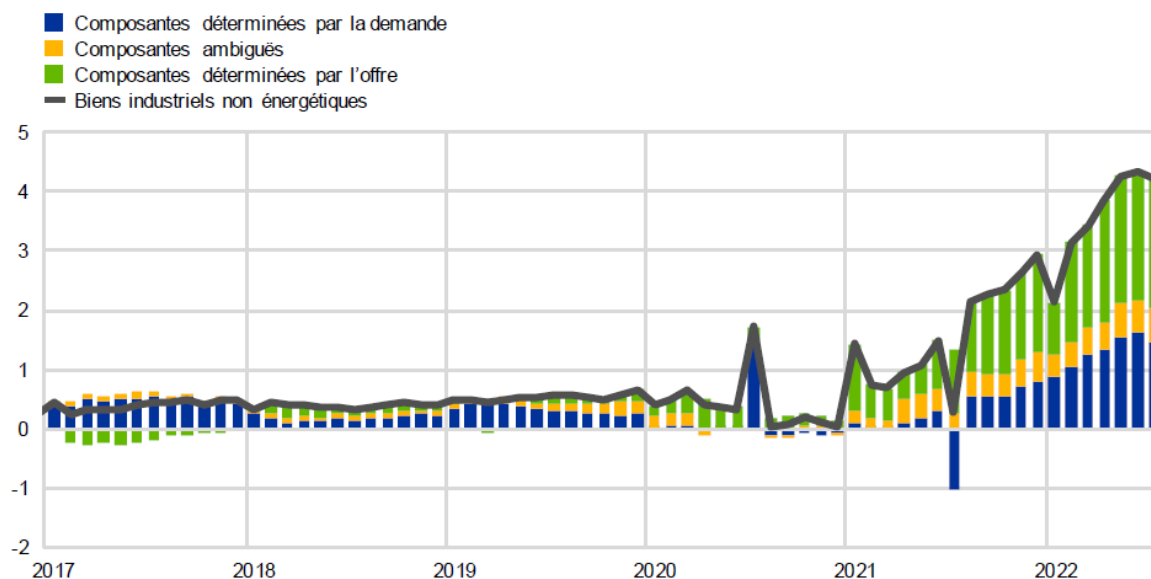
De stijging van de energieprijz is echter niet de enige oorzaak van de inflatoire periode die we momenteel doormaken. Hoewel de gasprijs vanaf augustus 2022 is teruggelopen, waardoor de energiegcomponent van de inflatie kleiner werd, handhaaft de inflatie zich immers op een historisch hoog peil door de toename van de bijdragen van (bewerkte en niet-bewerkte) voeding, van diensten, en van niet-energetische industriële goederen (cf. Grafiek 3-1). Deze tweede fase van de inflatie wordt verklaard door een context van spanningen tussen vraag en aanbod.

Voor de eurozone heeft de ECB aangetoond dat de spanningen tussen vraag en aanbod wat de niet-energetische industriële goederen betreft (Grafiek 3-3) voornamelijk het gevolg waren van aanbodschommelingen in 2021. Sinds het einde van 2021 doen zich steeds meer vraagschommelingen voor, maar de aanbodfactoren blijven domineren. Wat de diensten betreft (Grafiek 3-4), zijn de spanningen tussen vraag en aanbod het gevolg van zowel vraag- als aanbodfactoren. De vraagfactoren spelen echter een grotere rol in de stijging van de prijzen van diensten dan in die van de prijzen van niet-energetische industriële goederen.

³ Op Europees niveau werd voor dit systeem gekozen omdat het in normale tijden een evenwicht mogelijk maakt tussen doelstellingen om de prijzen zo laag mogelijk te houden. Dat heeft vervolgens ook geleid tot het aanmoedigen van investeringen in hernieuwbare energie en tot de ontwikkeling van een markt die groot genoeg is om rekening te houden met het intermitterende karakter van de hernieuwbare energiebronnen.

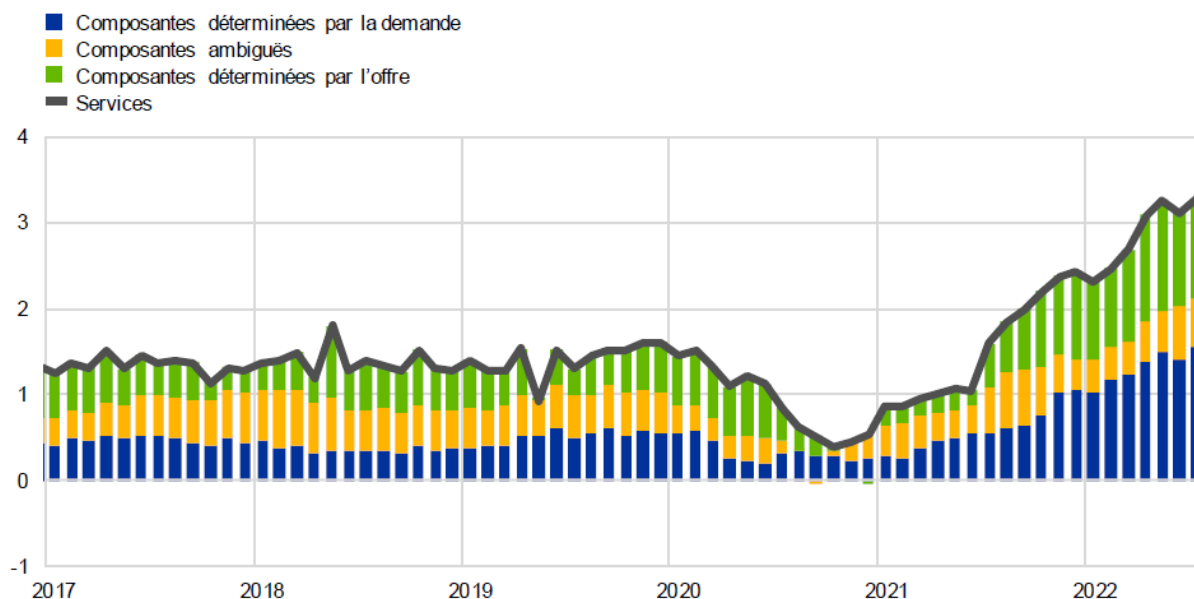
⁴ De prijsbepaling voor het gereguleerde tarief geschiedt door een cumulatie van de kosten, waarbij in de "productiegcomponent" m.n. rekening wordt gehouden met de kosten van aanvullende energieleveringen aan de markt, wat neerkomt op de elektriciteitsprijs op de groothandelsmarkt. Deze prijs wordt bepaald aan de hand van een uurprijscurve op basis van de prijzen die op de termijnmarkten worden opgetekend.

Grafiek 3-3: Uitsplitsing van de prijsstijging van niet-energetische industriële goederen in de eurozone⁵

Bron: Gonçalves en Koester (2022)

Grafiek 3-4: Uitsplitsing van de prijsstijging van diensten in de eurozone

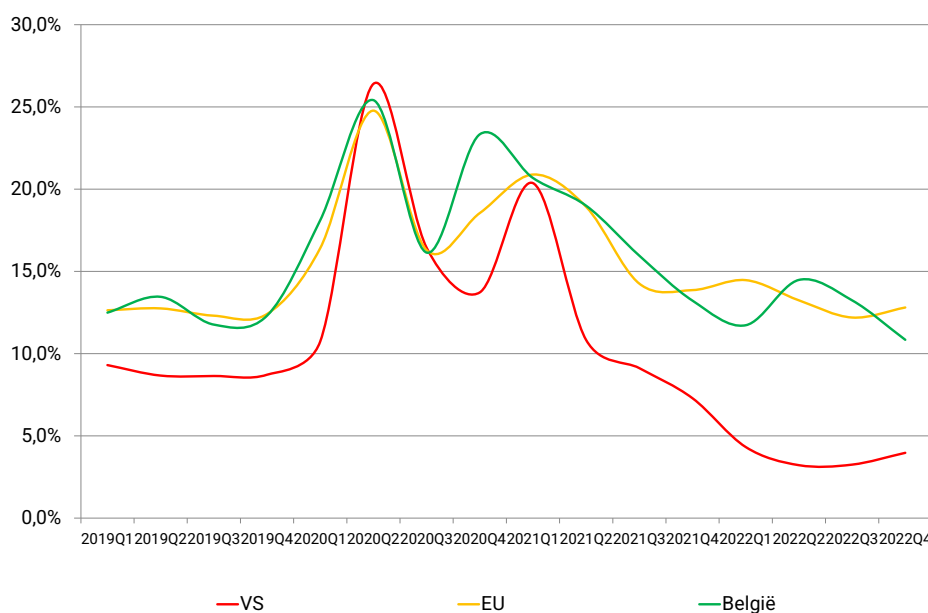
Bron: Gonçalves en Koester (2022)

⁵ Een inflatiecomponent (bv. auto's) wordt beschouwd als hoofdzakelijk door de vraag bepaald indien onverwachte schommelingen (in een model op basis van tijdreeksen) van de prijzen en van de activiteit dezelfde richting uitgaan. Hij wordt beschouwd als hoofdzakelijk bepaald door het aanbod als de onverwachte schommelingen van de prijzen en van de activiteit in tegengestelde richtingen gaan. Nadat deze indeling is gemaakt, wordt de som van de individuele bijdragen van de componenten berekend (door hun weging in het verbruik toe te passen) om een uitsplitsing van de prijsstijging van niet-energetische industriële goederen voor elke maand te verkrijgen.

Deze spanningen tussen vraag en aanbod, die de aanhoudende inflatie verklaren terwijl de energieprijzen zijn gedaald, vinden hun oorsprong in de periode van de COVID-19-pandemie.

De steunmaatregelen die de regering tijdens de pandemie invoerde, stelden de huishoudens in staat een bepaald inkomensniveau te behouden. Terzelfder tijd konden de huishoudens wegens de inperking van het verbruik en van de verplaatsingen niet zoveel consumeren als ze in normale tijden zouden hebben gedaan. Zo werd tijdens de pandemie een spaaroverschot⁶ geaccumuleerd dankzij hogere spaarquotes (cf. Grafiek 3-5). Zodra de sanitaire inperkingsmaatregelen werden opgeheven, verminderden de huishouden hun spaarquote drastisch, waardoor die in de meeste geavanceerde landen terugliep tot op de niveaus van voor de gezondheids crisis, en tot zelfs nog lagere niveaus in de Verenigde Staten (BIS, 2023). Volgens de Soyres et al. (2023) is het overschot op de spaarvoorraad in de Verenigde Staten nu uitgeput. In de andere geavanceerde economieën is het spaaroverschot kleiner geworden, maar nog niet volledig opgebruikt. Met andere woorden, in globo op mondiaal niveau werd een deel van de uitgaven die de gezinnen in 2020 tijdens de gezondheids crisis niet konden doen, tot de daaropvolgende jaren uitgesteld en kwam dat deel bovenop de uitgaven die de gezinnen tijdens die jaren hoe dan ook zouden hebben gedaan. De inhaalbeweging van de wereldwijde vraag door de heropening van de economie verliep dus bijzonder snel.

⁶ D.w.z. een hoger spaartegoed dan het spaartegoed dat zou zijn geaccumuleerd als het de historische trend had gevolgd.

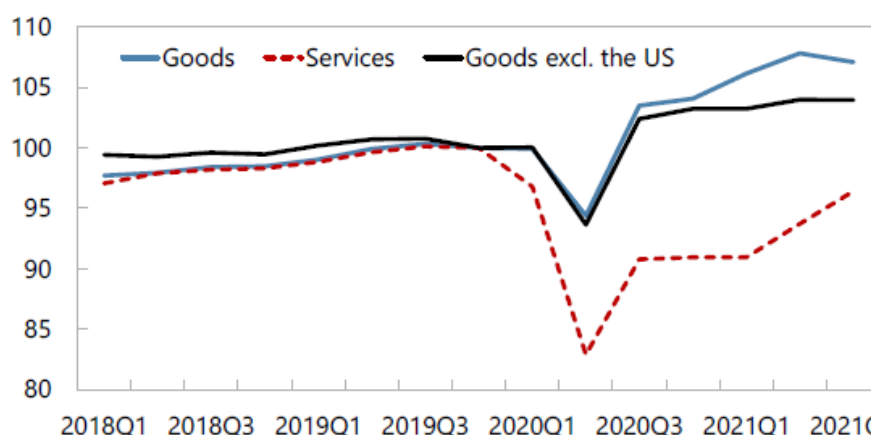
Grafiek 3-5: Gezinsspaarquote⁷

Bronnen: Bureau of Economic Analysis en Eurostat, berekeningen secretariaat CRB

Voorts hebben de huishoudens hun uitgaven niet alleen in de tijd uitgesteld, maar ze ook verschoven tussen verschillende sectoren. Tijdens de verschillende lockdowns deed de daling van het verbruik zich vooral voor in de diensten waarbij contacten (horeca, “niet-essentiële” handel...) of verplaatsingen (toeristische activiteiten, vervoer...) vereist zijn. De vraag was toen geconcentreerd op consumptiegoederen (meer bepaald duurzame consumptiegoederen) en was bijgevolg hoger dan gewoonlijk. Wanneer de beperkingen op de contacten en verplaatsingen werden versoepeld, richtte de vraag zich dan opnieuw naar de dienstenactiviteiten. Dit wordt geïllustreerd in Grafiek 3-6, die sinds de COVID-19-crisis een verschil in ontwikkeling tussen de goederen en de diensten te zien geeft.

⁷ De gezinsspaarquote is de verhouding tussen het brutospaartegoed en het bruto beschikbaar gezinsinkomen.

Grafiek 3-6: Mondiaal reëel verbruik van goederen en diensten

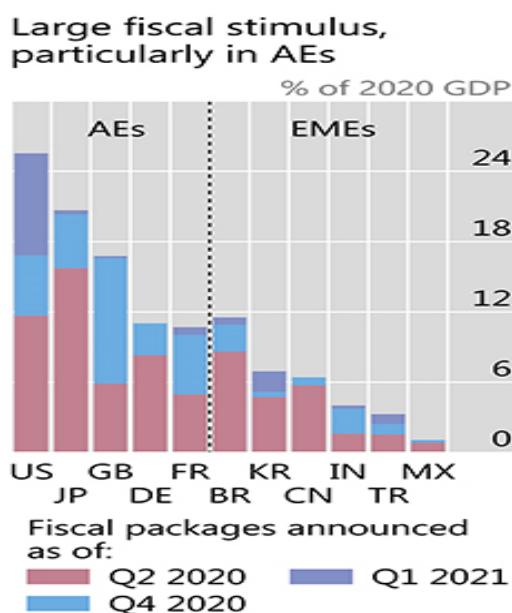

Sources: Eurostats; Haver Analytics; National Authorities; and IMF Staff Calculations.
Notes: Index shows the weighted average of Australia, Canada, Chile, Czech Republic, Denmark, France, Germany, Hong Kong SAR, Indonesia, Israel, Italy, Japan, Korea, Mexico, New Zealand, Norway, South Africa, Sweden, Taiwan Province of China, Thailand, Turkey, United Kingdom, and United States.

Bron: Celasun et al. (2022)

De grootschalige herstelplannen (meer bepaald in de Verenigde Staten) hebben ook bijgedragen tot de hogere wereldwijde vraag doordat liquiditeiten in de economie werden gepompt.

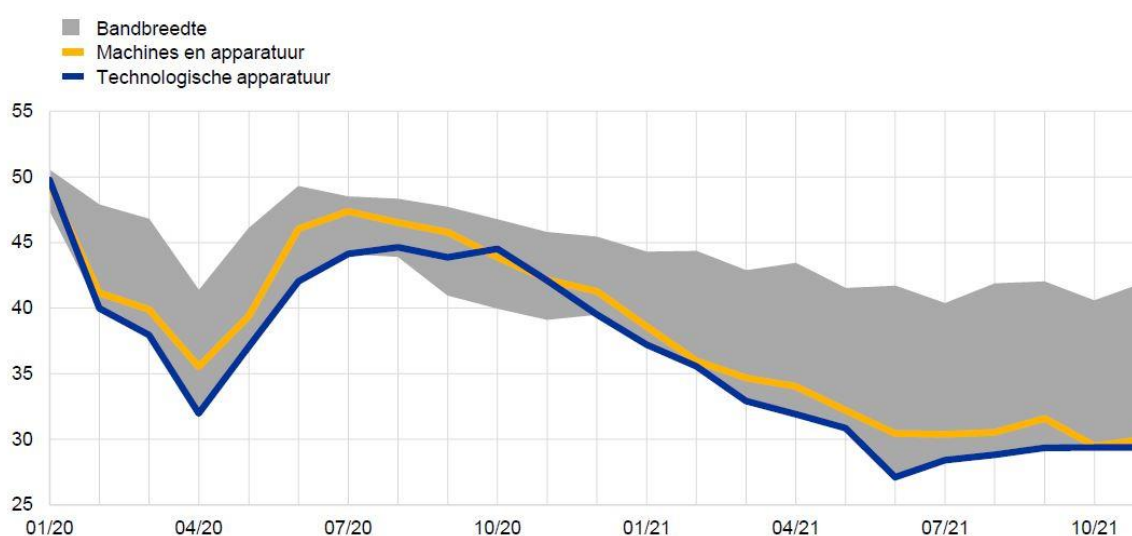
Grafiek 3-7: Herstelplannen na de pandemie

Bron: BIS (2021)

Aan de aanbodzijde werden de winning van grondstoffen, de productie van goederen en het goederenvervoer verstoord door de inperkende maatregelen, beperkingen op het vervoer en tekorten aan arbeidskrachten. Deze verstoringen hielden zelfs na de opheffing van de beperkingen op het verbruik en op de verplaatsingen verder aan, met name omdat er tijd nodig was om de transportketens te herstellen en doordat de lockdowns werden aangehouden in China, dat een belangrijke producent van intermediaire goederen is. Al deze elementen hebben geleid tot bottlenecks in de diverse stadia van de waardeketen, zoals wordt aangetoond door de leveringstijden in Grafiek 3-8.

Grafiek 3-8: Leveringstijden naar sector⁸

Bron: Attinasi et al. (2021)

Samengevat was het verstoorde aanbod bij de heropening van de economie niet in staat de inhaalbeweging van de vraag te volgen. In een markteconomie kunnen ondernemingen die kampen met onvoldoende productiecapaciteit t.o.v. de vraag hun prijzen verhogen, zolang de vraag niet verslapt. Via dit mechanisme dragen ze er zo toe bij dat een nieuw evenwicht ontstaat op de markt van vraag en aanbod. Als die prijsstijgingen hoger zijn dan de stijging van de productiekosten ten gevolge van o.a.

⁸ Hoe meer de index daalt, hoe langer de levertijd wordt. De zone in het grijs geeft het bereik aan tussen de minimum- en maximumwaarden van de levertijdindex in 15 sectoren (basisproducten, chemische stoffen, natuurlijke hulpbronnen, bosbouw en papierproductie, metalen en mijnbouw, consumptiegoederen, auto's en auto-onderdelen, catering, dranken, voedingsmiddelen, producten voor persoonlijk/huishoudelijk gebruik, industriële goederen, bouwmaterialen, machines en uitrusting, technologische apparatuur). De laatste waarnemingen hebben betrekking op november 2021.

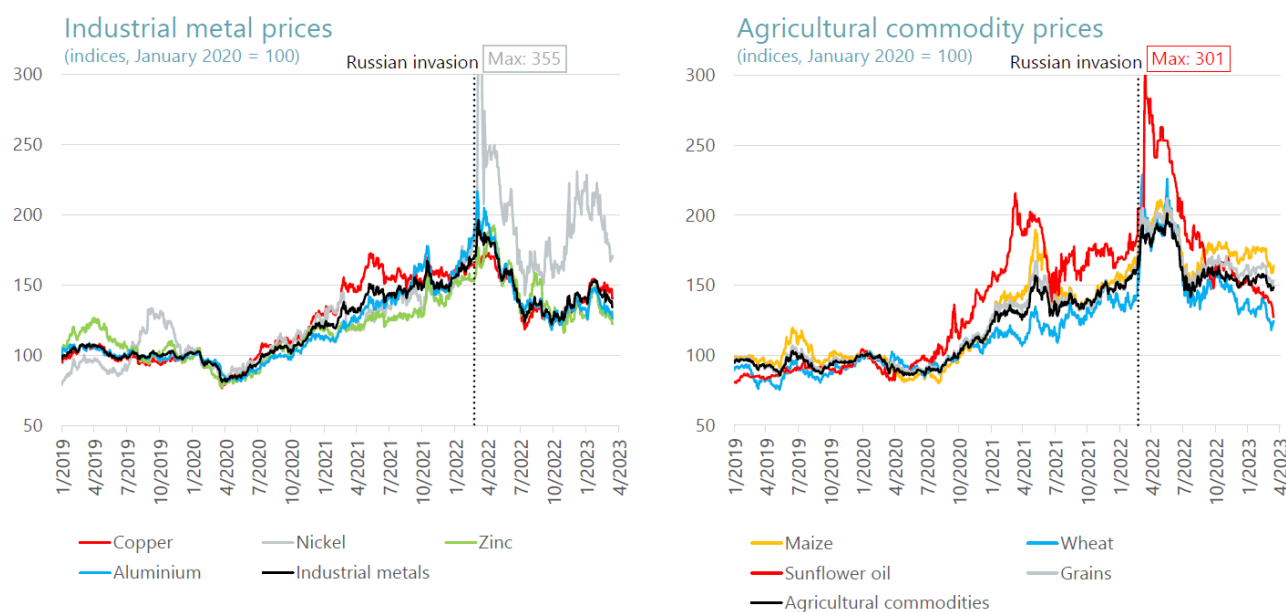
de stijging van de energiekosten, nemen de winsten van deze ondernemingen bijgevolg toe.

Sommige ondernemingen die zich niet per se in een situatie bevinden waarin de vraag hoger is dan hun productiecapaciteit, kunnen niettemin de stijging van hun kosten doorberekenen in hun verkoopprijzen. Ze weten immers (en in het bijzonder de bedrijven die marktleider zijn) dat de andere bedrijven zullen volgen, want zij worden met dezelfde kostenstijgingen geconfronteerd. Op die manier kunnen deze ondernemingen hun winstmarges behouden. Dit is des te makkelijker in een algemene context van stijgende energieprijzen en van spanningen tussen vraag en aanbod, want de huishoudens zijn dan meer geneigd om die prijsstijgingen te aanvaarden (m.a.w. de vraag is minder prijsgevoelig) (Weber en Wasmer, 2023). Tot slot zijn andere ondernemingen niet in staat de kostenstijgingen door te berekenen in hun prijzen en zien zij dus hun margevoet afnemen.

Deze diverse verschijnselen deden zich samen voor in de economie en beïnvloedden (in verschillende mate) de verschillende stadia van de waardeketen tijdens het herstel na COVID-19. Dit is anders dan tijdens de inflatieperioden van het begin en het einde van de jaren zeventig, die enkel door een kosteninflatie werden gekenmerkt.

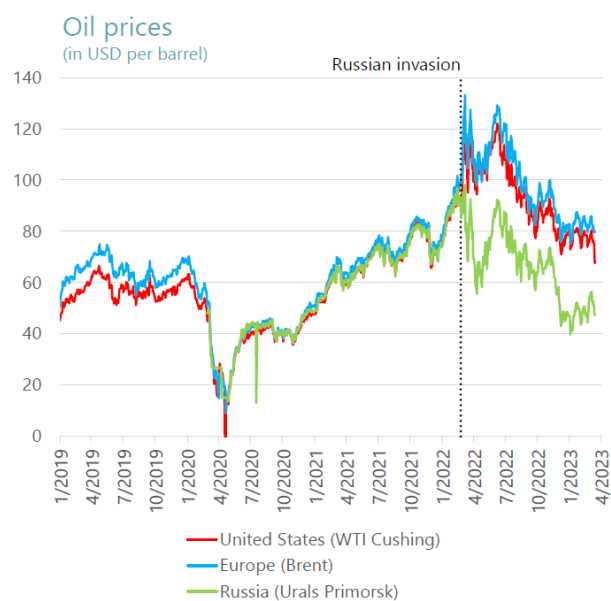
De eerste sectoren waarin prijsstijgingen worden waargenomen, zijn die van de grondstoffen en van de intermediaire goederen, die zich stroomopwaarts in de waardeketen bevinden. Bovenop de hierboven aangehaalde verstoringen, die alle stadia van de waardeketen betreffen, werd het aanbod van grondstoffen in het bijzonder beperkt als gevolg van een decennium van lage investeringen (BIS, 2022). Vanaf medio 2020 steeg de prijs van metalen en van voedingsgrondstoffen (Grafiek 3-9) en van een olievat (Grafiek 3-10) wereldwijd. Aangezien deze goederen vaak in dollars worden uitgedrukt, zorgde de waardevermindering van de euro t.o.v. de dollar voor sterkere prijsstijgingen voor de landen van de eurozone.

Grafiek 3-9: Ontwikkeling van de prijzen van industriële en landbouwgrondstoffen

Bron: NBB et al. (2023)

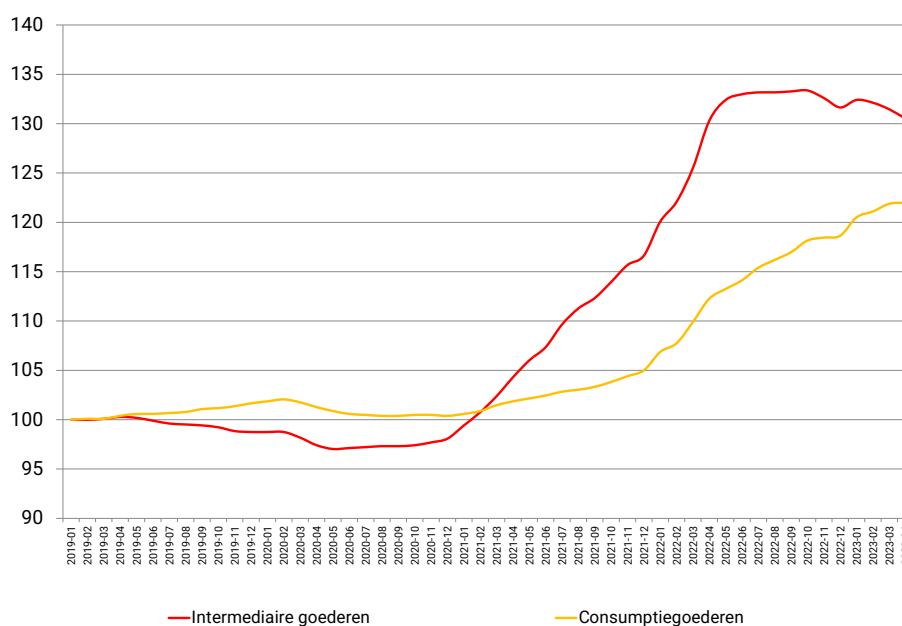
Grafiek 3-10: Ontwikkeling van de olieprijs

Bron: NBB et al. (2023)

Wat de intermediaire goederen betreft, stegen de prijzen van januari 2021 tot april 2022 (Grafiek 3-11). Daarna werden de prijzen stabiel door de vermindering van de bottlenecks (er werden betere levertijden waargenomen) en de vertraging van de wereldwijde economie.

Grafiek 3-11: Producentenprijzen van intermediaire goederen en consumptiegoederen in de eurozone

Bron: Eurostat

Hetzelfde proces werkte stroomafwaarts door over de ganse waardeketen tot aan de consumptiegoederen: de bottlenecks voor intermediaire goederen en de inhaalbeweging van de vraag naar consumptiegoederen maakten het voor sommige ondernemingen mogelijk hun verkoopprijzen sterker te verhogen dan de kostenstijging van hun inputs. Andere bedrijven berekenden de prijsstijgingen van intermediaire goederen en de stijgende energiekosten door in hun verkoopprijzen. Tot slot zagen sommige ondernemingen hun margevoet dalen. Maar hoewel de stijging van de prijzen van intermediaire goederen begin 2021 aanving, vond de transmissie daarvan naar de producentenprijzen van consumptiegoederen niet onmiddellijk plaats (Grafiek 3-11)⁹.

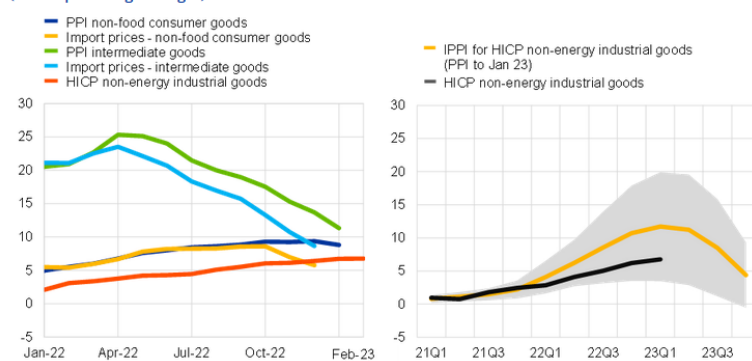
⁹ Bovendien vermindert het gewicht van de intermediaire kosten en neemt het gewicht van de lonen toe naarmate we verder afdalen in de waardeketen naar de eindverbruiker. De stijging van de totale productiekosten is dus lager dan de stijging van de prijzen van intermediaire goederen.

Volgens de ramingen van de ECB neemt deze transmissie gemiddeld ruim een jaar in beslag, o.a. wegens de termijnen die nodig zijn voor de productie en door de contracten die de prijzen voor een welbepaalde periode vastleggen tussen de ondernemingen en hun leveranciers (Koester et al., 2021). Aangezien de inflatiepiek voor intermediaire goederen plaatsvond in april 2022, gaat de ECB ervan uit dat de producentenprijzen voor consumptiegoederen pas na het eerste kwartaal van 2023 zullen beginnen te vertragen (Grafiek 3-12). De groeivertraging van de prijzen van goederen die worden verdeeld aan de eindverbruikers zal normaal nog later plaatsvinden, gelet op de contracten die de producenten aan de verdelers binden.

Grafiek 3-12: Stroomopwaartse spanningen op de prijzen van niet-energetische consumptiegoederen¹⁰

Pipeline pressures for goods inflation

(annual percentage changes)

Sources: Eurostat and ECB staff calculations.

Notes: IPPI is ECB indicator for producer price pressures. Shaded area shows the 95% confidence interval for the IPPI.

Latest observations: left panel: February 2023 (flash) for non-energy industrial goods inflation, January 2023 for PPI non-food consumer goods and PPI intermediate goods, December 2022 for the rest. Right panel: 2023Q1 (based on January and February) for goods inflation, 2023Q4 for the IPPI.

Bron: Lane (2023)

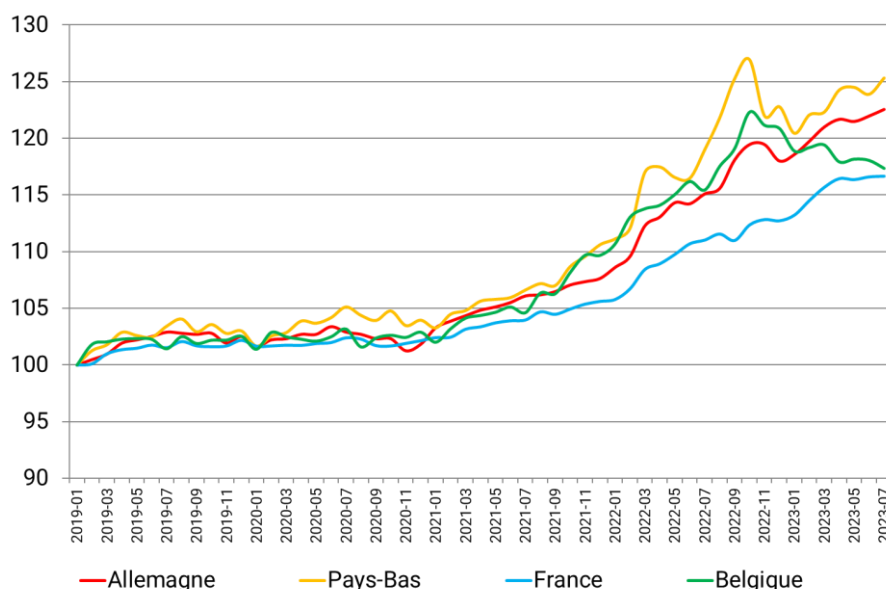
¹⁰ PPI = producer price index. Dit zijn de indexcijfers van de waargenomen producentenprijzen; IPPI = indicators for producer price pressures. Dit zijn door de ECB ontwikkelde indicatoren die de totale spanningen op de prijzen samenvatten die uitgaan van de producentenprijzen en die mettertijd inwerken op de consumptieprijzen van de consumptiegoederen; HICP = Harmonized index of consumer prices.

4 In 2022 was de inflatie in België hoger dan in Duitsland en in Frankrijk, maar minder hoog dan in Nederland

Op basis van de geharmoniseerde index van de consumptieprijzen bedroeg de inflatie in 2022 gemiddeld 10,3% in België, wat een hoger niveau is dan in Duitsland (8,7%) en in Frankrijk (5,9%), maar lager dan in Nederland (11,6%).

Vanaf het najaar van 2022 daalt de geharmoniseerde index van de consumptieprijzen in België, terwijl hij blijft stijgen in Duitsland en Frankrijk. Als we de maand juli 2023 vergelijken met de maand januari 2019, was de stijging van de consumptieprijzen in België lager dan in Duitsland en dan in Nederland, en zo goed als identiek aan die in Frankrijk (Grafiek 4-1).

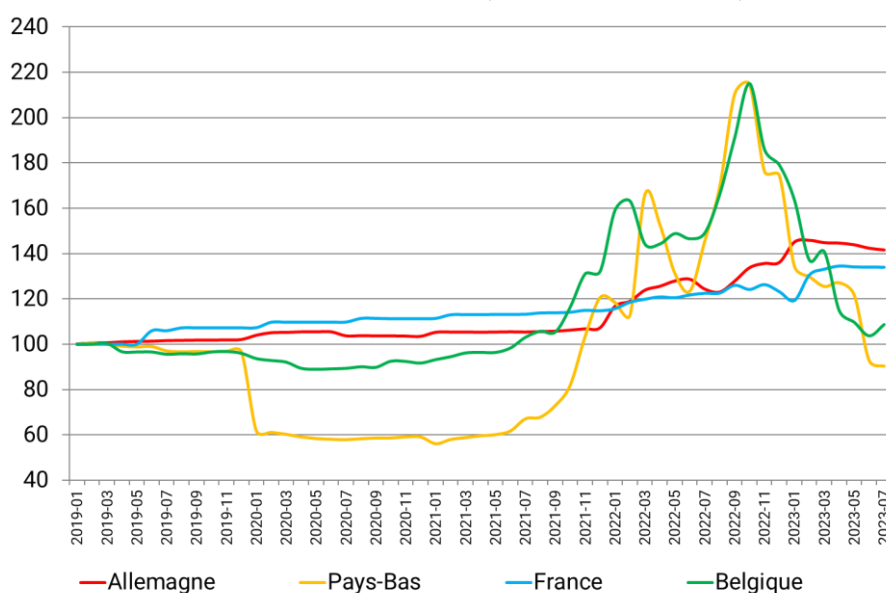
Grafiek 4-1: Ontwikkeling van de geharmoniseerde index van de consumptieprijzen (januari 2019 = 100)

Bron: Eurostat

Het inflatieverschil in 2022 wordt voornamelijk verklaard door de verschillen in de stijging van de gas- en elektriciteitscomponent van de index der consumptieprijsen¹¹. Met andere woorden, de stijging van de gasprijs op de Europese groothandelsmarkten vanaf 2021 heeft een grotere weerslag gehad op de consumptieprijsen van gas en elektriciteit in België dan in Frankrijk en Duitsland¹². De daling van de gasprijs op de groothandelsmarkten vanaf eind augustus 2022 resulteert in omgekeerde richting in een sterkere daling van de consumptieprijsen van gas en elektriciteit in België dan in Duitsland en Frankrijk, waardoor de inflatie vanaf 2023 in België lager is. Als we de maand juli 2023 vergelijken met de maand januari 2019, was de stijging van de elektriciteitsprijsen lager dan in Duitsland en in Frankrijk en was de stijging van de gasprijs lager dan in de drie buurlanden.

Grafiek 4-2: Ontwikkeling van de elektriciteitscomponent van de geharmoniseerde index van de consumptieprijsen (januari 2019 = 100)

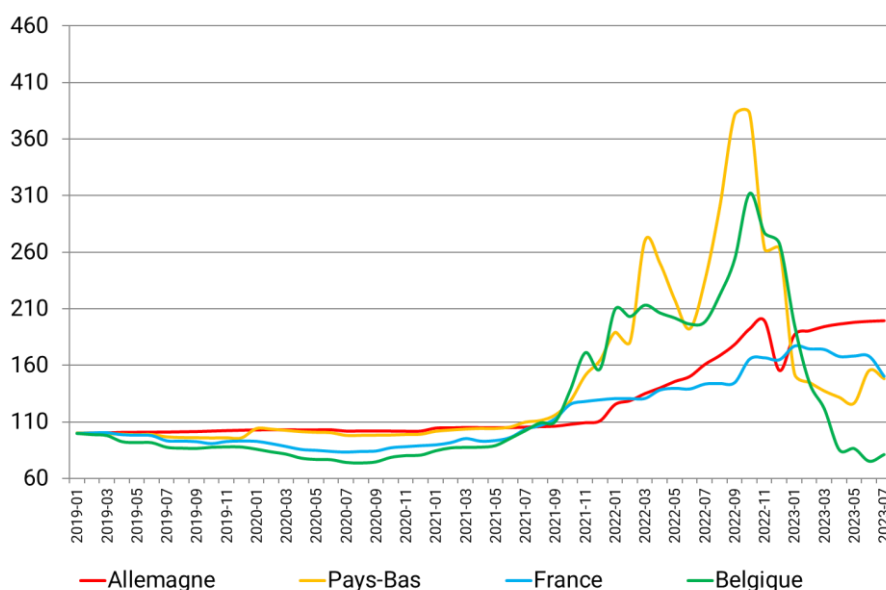

Bron: Eurostat

¹¹ Het gewicht van de elektriciteitscomponent in de HICP (gepubliceerd door Eurostat) is sinds 2017 groter in België dan in de buurlanden. Terwijl dit aandeel in Duitsland relatief stabiel is tussen 2019 en 2023 (rond 29 per duizend), stijgt het in België gestaag van 32 tot 49 per duizend, kent het een sterk op- en neergaande ontwikkeling in Nederland (16 per duizend in 2019, 13 in 2021, 32 in 2022 en vervolgens 26 in 2023) en een lichte golfbeweging in Frankrijk (27 per duizend in 2019, 32 in 2022 en 28 in 2023). Wat gas betreft, was het gewicht ervan (15 per duizend) in de index in 2019 lager dan dat van Duitsland en Nederland (iets hoger dan dat van Frankrijk), maar kent het ook een duidelijke stijging in 2022 (24 per duizend) en 2023 (46 per duizend), waardoor het Nederland inhaalt, dat traditioneel het hoogste gewicht had (26 per duizend in 2017, 36 in 2022 en 33 in 2023).

¹² Zie de uitleg in de onderstaande kadertekst.

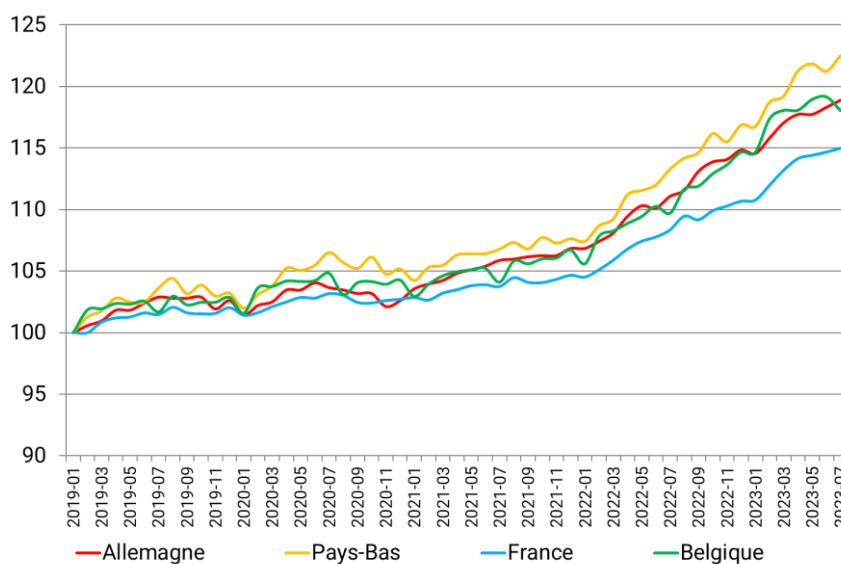
Grafiek 4-3: Ontwikkeling van de gascomponent van de geharmoniseerde index van de consumptieprijzen (januari 2019 = 100)

Bron: Eurostat

Wat de onderliggende inflatie betreft, is de stijging sinds 2019 gelijkaardig aan die van Duitsland, d.w.z. sterker dan in Frankrijk en minder sterk dan in Nederland.

Grafiek 4-4: Ontwikkeling van de onderliggende inflatie (totaal min energie)

Bron: Eurostat

Waarom zijn de gas- en elektriciteitsprijzen in België in 2022 sterker gestegen dan in Duitsland en Frankrijk?

Verschillende factoren verklaren waarom de gas- en elektriciteitsprijzen voor de huishoudens in België in globo (d.w.z. rekening houdend met de bestaande maatregelen zoals het sociaal basistarief en met de maatregelen die de regering tijdens de crisis nam) in 2022 sterker zijn gestegen dan in Duitsland en Frankrijk. Deze verklaringen gelden ook voor de kmo's, waarvoor de elektriciteitsprijzen in 2022 in België ook sterker zijn gestegen dan in deze twee landen.

Eerst en vooral kan worden waargenomen (en wel reeds lang voor de energiecrisis) dat het aandeel van vaste contracten (elektriciteit en gas) in België kleiner is dan in de buurlanden¹³ en dat het in geval van een vast contract vaak gaat om een overeenkomst van kortere duur (1 jaar¹⁴), terwijl de vaste contracten in Duitsland vaak een looptijd van 2, 3 jaar of zelf meer hadden. Een grote meerderheid van de Duitse huishoudens (90%) zag zich dus voor langere tijd dan de Belgische huishoudens beschermd tegen de weerslag van de stijging van de gasprijs op de Europese groothandelsmarkten, dankzij een contract van langere duur dat voor de crisis werd gesloten. Dat is ook het geval voor de Nederlandse huishoudens, hoewel dit niet wordt weerspiegeld in de prijzenindex¹⁵.

¹³ Zie voor elektriciteit <https://www.creg.be/sites/default/files/assets/Publications/Studies/F220922-VaasaETT.pdf> (p. 50).

¹⁴ Behalve in Brussel, waar een verplichting geldt tot een vast contract van ten minste 3 jaar, waardoor het aantal leveranciers is afgenomen. Opgemerkt moet worden dat wanneer dit contract afloopt, de verplichting vervalt en de verlenging of vernieuwing een andere duur kan hebben.

¹⁵ Dit komt omdat, overeenkomstig de Eurostat-regelgeving, de prijsindex in Nederland rekening houdt met de prijzen van de contracten die in de loop van de maand zijn verlengd en niet met de prijzen die huishoudens daadwerkelijk betalen op basis van hun lopende contract. (Deze situatie zal in Nederland vanaf juni 2023 veranderen, want het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) heeft de invoering van een nieuwe methodologie aangekondigd om beter rekening te houden met de prijzen die daadwerkelijk door de consumenten worden betaald en die vaak verschillen van de prijzen van de nieuwe contracten (zie [hier](#))). Het statistisch instituut CBS heeft een vertraging van 3 maanden gemeten tussen het begin van de stijging van de gasprijs op de groothandelsmarkten en de stijging van de prijsindex. In Duitsland krijgen de verschillende 'Länder' (die bevoegd zijn voor de consumptieprijsindex) een afwijking vanwege Eurostat: de prijsindex houdt geen rekening met de prijs van de nieuwe contracten, maar met de prijs die huishoudens volgens hun lopende contract daadwerkelijk betalen. Frankrijk en België volgen net als Nederland tot dusver de regelgeving van Eurostat en meten de ontwikkeling van de prijzen op basis van de in de loop van de maand hernieuwde contracten. In Frankrijk geeft de prijsindex de ontwikkeling van de werkelijk door huishoudens betaalde prijzen correct weer, aangezien de prijs voor de overgrote meerderheid van de huishoudens gereguleerd is. In België kan deze methodologie tot een zeker tijdsverschil leiden tussen de ontwikkeling van de door de huishoudens betaalde prijzen en de prijsindex, maar gezien de structuur van de contracten zou dat tijdsverschil in principe kleiner moeten zijn dan in Nederland.

Vervolgens zijn de indexeringsparameters voor de variabele contracten verschillend: in België werd bijvoorbeeld elke maand of elk kwartaal geïndexeerd, terwijl dit in Nederland om de 6 maanden gebeurt (bij deze minder frequente indexering worden de prijsschommelingen die zich binnen dit tijdsbestek voordoen niet in aanmerking genomen voor de indexering).

Voorts verschilt het regelgevende kader van land tot land en kan het een invloed hebben op de prijzen. In België bijvoorbeeld kunnen de consumenten hun energiecontract op elk moment opzeggen, met inachtneming van een opzegtermijn van 1 maand, zonder enige vergoeding aan de leverancier te moeten betalen. In Brussel moeten de contracten een minimale looptijd van 3 jaar hebben en in geval van niet-betaling van rekeningen moet de leverancier het geschil voorleggen aan een vrederechter, wat veel leveranciers heeft ontmoedigd om in Brussel contracten aan te bieden, waardoor de concurrentie is afgenomen¹⁶. Deze opzegtermijn van een maand leidt tot een rotatiegraad (verandering van leverancier om een financieel aantrekkelijker contract te tekenen) die in België relatief hoger ligt dan in de andere landen¹⁷. Toch bleek uit het aantal "slapende" contracten (voordat deze stilzwijgende verlengingen vanaf 1 januari 2022 - en maart 2022 voor de contracten van onbepaalde duur - werden verboden¹⁸) dat niet alle Belgische consumenten¹⁹ van deze mogelijkheid gebruik hadden gemaakt en dat, volgens de CREG, "de meeste contracten ervoor duur of zelfs heel duur zijn in vergelijking met de actieve offertes van de leveranciers. [...] en dat ze niet transparant zijn²⁰". Gezinnen die op 1 januari 2022 een zgn. slapend contract hadden, kregen contracten voorgesteld tegen de prijzen van januari of maart 2022, toen de prijzen

¹⁶ Volgens de CREG (studie F2605 van juni 2023) zijn er in Brussel nog maar 3 leveranciers van elektriciteit en 2 van aardgas, tegenover 9 enkele jaren geleden. Maar de algemene concurrentie is in alle regio's van ons land verminderd op de energiemarkten voor de huishoudens.

¹⁷ In 2020 bedroeg de rotatiegraad voor de elektriciteitscontracten 20,9% in België, 19,8% in Nederland, 11,5% in Frankrijk en 10,9% in Duitsland. Voor gas bedroeg hij, nog steeds in 2020, 24,6% in België, 19,8% in Nederland, 15% in Frankrijk en 12,5% in Duitsland (Bron: ACER – [link](#)).

¹⁸ Wet van 4 juni 2021 tot wijziging van diverse bepalingen betreffende het verlengen van energiecontracten van huishoudelijke afnemers en kmo's. De leverancier zal aan zijn afnemers nieuwe tarieven moeten voorstellen. Indien die laatste niet reageren, zal de leverancier automatisch zijn geldende minst dure formule moeten toepassen.

¹⁹ Uit de [analyses van de CREG](#) van december 2020 bleek dat ruim 500.000 Belgische gezinnen nog een van de 14.596 slapende contracten (elektriciteit en gas) bezaten, die honderden euro's per jaar duurder waren dan de actieve producten.

²⁰ <https://www.creg.be/nl/nieuws/de-creg-verheugd-over-de-initiatieven-om-de-slapende-verlengingsproducten-af-te-schaffen>

van elektriciteit en gas volop aan stijgen waren. In maart 2023²¹ waren de duurste 10 producten goed voor 48% tot 50% (naargelang van de regio) van de volledige elektriciteitsmarkt en voor 46% tot 57% van de gasmarkt. De goedkoopste 10 producten maakten 15% tot 18% (naargelang van de regio) van de volledige elektriciteitsmarkt en 15 tot 17% van de gasmarkt uit. Hierover zegt de CREG: "Ook al ligt de volledige vrijmaking van de energiemarkt ondertussen al meer dan 14 jaar achter ons en ondanks de aanhoudende inspanningen van de bevoegde overheden en regulatoren, blijft de consument nog steeds moeilijkheden ondervinden om voldoende toegankelijke en begrijpbare informatie te vinden om objectieve en robuuste keuzes te maken. Toenemende concurrentie met een verdere diversificatie van het productaanbod vereenvoudigt niet per definitie de keuze voor de consument."²²

De meeste Duitse leveranciers hadden hun vaste contracten afgedekt met langetermijnaankopen van gas en elektriciteit op de groothandelsmarkt. Voor elektriciteit kunnen de Belgische leveranciers zich ook indekken op de termijnmarkt, maar doen ze dat voor een kortere periode dan hun Duitse tegenhangers. De Belgische leveranciers (bron: FEBEG) zijn immers van oordeel dat de afwezigheid van een opzegvergoeding voor vaste contracten en het risico dat is verbonden aan de rotatiegraad die er volgens hen uit voortvloeit, hun niet in staat stellen om zich voor 100% van deze contracten in te dekken op de termijnmarkten, aangezien ze vrezen niet de ganse op termijn aangekochte levering te kunnen verkopen. Maar als de prijzen op deze markten stijgen, blijven de consumenten bij hun leverancier met hun vaste contract, en deze moet dus een deel van de levering kopen tegen de dagprijs, voor het deel dat hij niet heeft veiliggesteld op de termijnmarkten.

De lagere stijging van de energieprijzen in Frankrijk valt voornamelijk te verklaren door de plafonnering van de gas- en elektriciteitsprijzen in het kader van het "bouclier tarifaire" (tariefschild). Deze staatsinterventie was goed voor 1,3% van het bbp in 2022. Ze werd mogelijk gemaakt door de bijzondere organisatie van de elektriciteitsmarkt in Frankrijk, met

²¹ Bron: CREG, Studie F2605 van 29 juni 2023, Samenstelling van de productportefeuilles per leverancier en het besparingspotentieel voor huishoudens op de Belgische elektriciteits- en aardgasmarkt - maart 2023

²² <https://www.creg.be/sites/default/files/assets/Publications/Studies/F2296NL.pdf>, zie ook <https://www.creg.be/sites/default/files/assets/Publications/Studies/F2165NL.pdf>.

name door het bestaan van het gereguleerde tarief²³. Ter vergelijking: de Belgische, Duitse en Nederlandse interventies waren goed voor respectievelijk 0,7% (inclusief 0,3% voor de uitbreiding van het sociale tarief), 0,2% en 0,3% van het bbp in 2022²⁴.

Tabel 4-1: Overheidsinterventies om de stijging van de energieprijzen te temperen

	Verlaagde energiebelasting / btw	Regulering van de energieprijzen	Kosten in % van het bbp (voor het jaar 2022)
België	↓ Btw elektr. (van 1 maart 2022 tot 31 maart 2023) & gas (van 1 april 2022 tot 31 maart 2023) tot 6% ↓ Accijnzen brandstoffen (maart 2022 tot maart 2023) Kliksysteem (maart 2022 tot maart 2023) Taksen => Accijnzen (sinds okt 2021)	Sociaal tarief voor energie voor de personen die een verhoogde tegemoetkoming ontvangen (feb 2021 tot juni 2023)	0,7%
Duitsland	↓ EEG-taks op elektr. (jan 2022, afgeschaft juli 2022) ↓ Taksen op brandstoffen (april-juni 2022)		0,2%
Nederland	↓ Btw elektr. & gas tot 9% (van 1 juli 2022 tot 31 dec 2022) ↓ Accijnzen brandstoffen (van 1 april 2022 tot 31 dec 2022)		0,3%
Frankrijk	↓ Taks op elektr. (van feb 2022 tot jan 2023) Brandstofkorting (van 1 april 2022 tot 31 dec 2022)	Tariefschild (elektriciteit, gas en brandstoffen) - plafonnering van de prijsstijging van gas en elektriciteit op 15%, met een gemiddelde begrenzing van de stijging van de facturen van ongeveer 25 euro per maand voor de huishoudens die zich met gas verwarmen en een gemiddelde stijgingsbegrenzing van ongeveer 20 euro per maand voor de huishoudens die zich met elektriciteit verwarmen - (van 1 nov 2021 tot eind 2023)	1,3%

Bron: CRB

²³ Frankrijk vertoont twee bijzonderheden wat de marktorganisatie betreft. Enerzijds voerde de NOME-wet in 2010 gereguleerde toegang in, voor EDF's concurrenten, tot de historische nucleaire elektriciteit (ARENH) die door EDF tegen lage kosten wordt geproduceerd. Dit houdt in dat de nucleaire rente wordt gedeeld om concurrentie op de markt mogelijk te maken. Alternatieve leveranciers kunnen zich dus tegen een concurrerende prijs bevoorraden met elektriciteit die is geproduceerd door EDF-centrales, tot een limiet van 120 TWh/jaar (NB: 20 TWh extra op 1 april 2022) tegen de huidige prijs van € 46,2 per MWh, die werd vastgesteld door de Commission de régulation de l'énergie (CRE). Anderzijds moeten de leveranciers dit voordeel doorberekenen aan de huishoudens via het gereguleerde "blauwe tarief" voor de verkoop van elektriciteit, dat geldt voor 70% van de residentiële consumenten. Voorts hebben de financiewetten van 2022 en 2023 de stijging van het "blauwe tarief" beperkt tot respectievelijk 4% en 15% ten opzichte van 31 december 2021. Deze NOME-wet en de vaststelling van een gereguleerd tarief konden in Frankrijk tot stand komen omdat EDF, de historische nucleaire producent, voor 83,33% in handen was van de Franse staat (en voor 96% sinds het openbaar overnamebod in februari 2023; het doel is om 100% te bereiken als er een akkoord wordt bereikt over de prijs voor de resterende kleine aandeelhouders), wat niet naar België overdraagbaar is.

²⁴ Duitsland en Nederland hebben ook prijsplafonds ingevoerd voor elektriciteit en gas voor de consumenten, die respectievelijk pas in maart 2023 en januari 2023 van kracht werden.

5 De stijging van de energiegrondstofprijzen heeft een overdracht van inkomsten naar de exporterende landen veroorzaakt

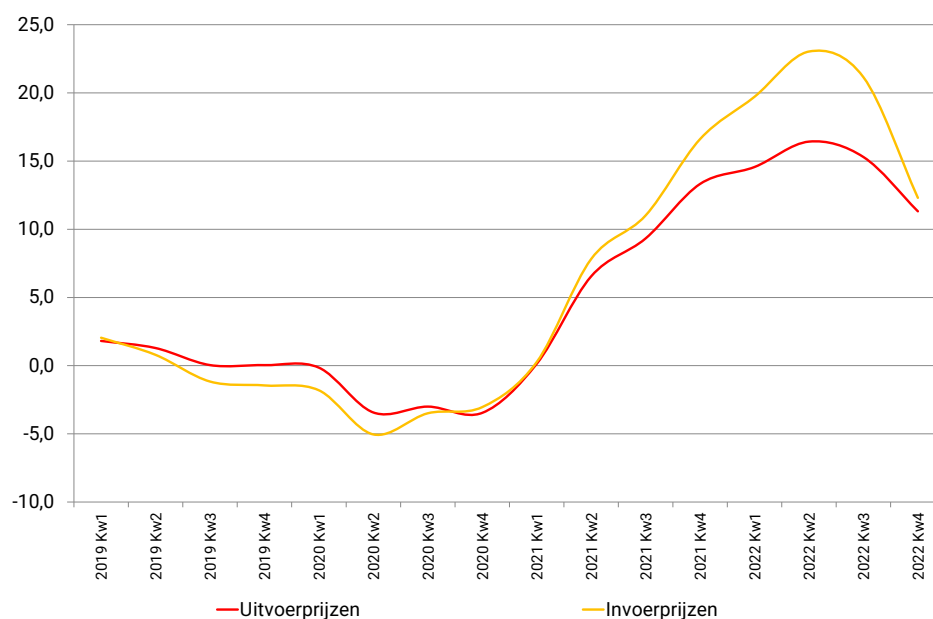
De stijging van de grondstofprijzen op de wereldmarkten, en in het bijzonder de stijging van de gasprijs op de Europese groothandelsmarkten, heeft de invoerprijzen nog duurder gemaakt. Dit heeft tot gevolg dat een groter deel van het nationaal inkomen moest worden besteed aan deze invoer, wat resulteerde in een grotere overdracht van inkomsten naar de exporterende landen.

Deze inkomstenoverdracht²⁵ was in België in 2021 nog weinig waarneembaar, omdat ze werd gemaskeerd door de stijging van de uitvoerprijzen. Deze was het gevolg van de specialisatie van de Belgische export in intermediaire goederen, waarvan de prijzen wereldwijd waren gestegen als gevolg van de spanningen tussen vraag en aanbod (zie punt 3).

In 2022, wanneer de prijzen van de intermediaire goederen stabiliseerden en de stijging van de invoerprijzen bijgevolg niet langer werd gecompenseerd, liep de inkomstenoverdracht op tot 4% van het bbp (gemiddelde van de vier kwartalen), d.i. een veel hoger niveau dan in de buurlanden en dan gemiddeld in de eurozone.

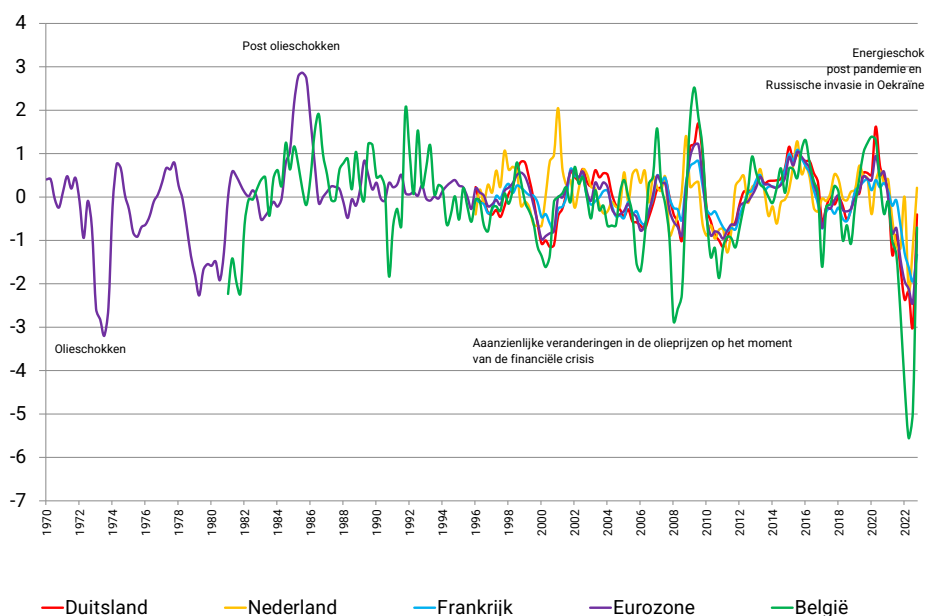
²⁵ De inkomstenoverdracht wordt door de NBB geraamd als het inkomsteneffect van de ruilvoeten. Ze wordt berekend door de schommelingen in de uitvoer- en invoerprijzen te wegen volgens hun respectieve waarden en wordt uitgedrukt als percentage van het bbp.

Grafiek 5-1: Ontwikkeling van de uitvoerprijzen en van de invoerprijzen in België

Bron: NBB

Grafiek 5-2: Inkomstenoverdrachten naar het buitenland (impact als percentage van het bbp)²⁶

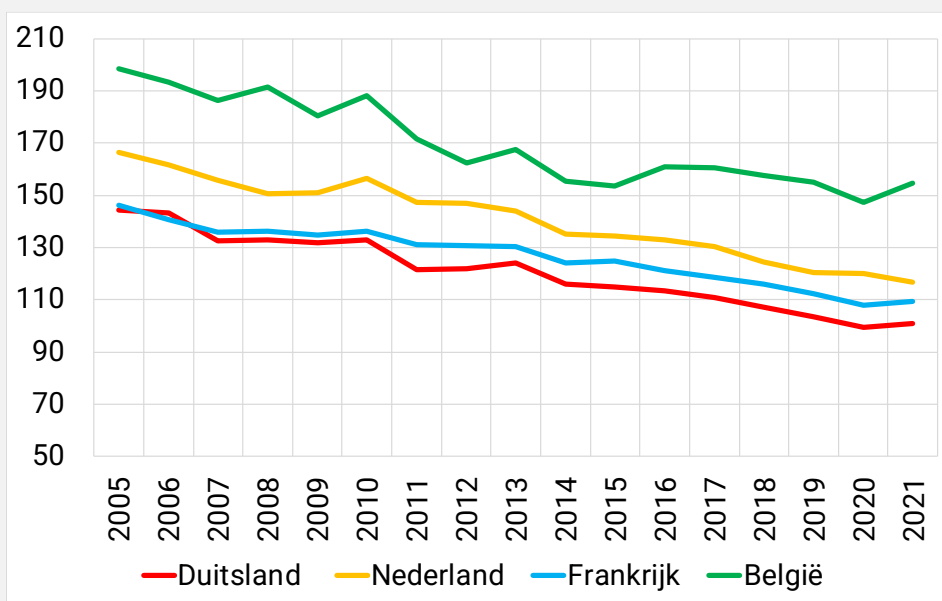
Bron: NBB

²⁶ De inkomstenoverdracht naar het buitenland is gelijk aan het inkomsteneffect van de ruilvoeten. Ze wordt berekend door de schommelingen in de uitvoer- en invoerprijzen te wegen volgens hun respectieve waarden en wordt uitgedrukt als percentage van het bbp.

Waarom is de inkomstenoverdracht naar het buitenland in 2022 groter in België dan in de buurlanden?

De inkomstenoverdracht is des te groter door het hoge aandeel van het verbruik van fossiele energievormen. Gemiddeld is het energieverbruik uitgedrukt in verhouding tot het bbp in België hoger dan in de buurlanden.

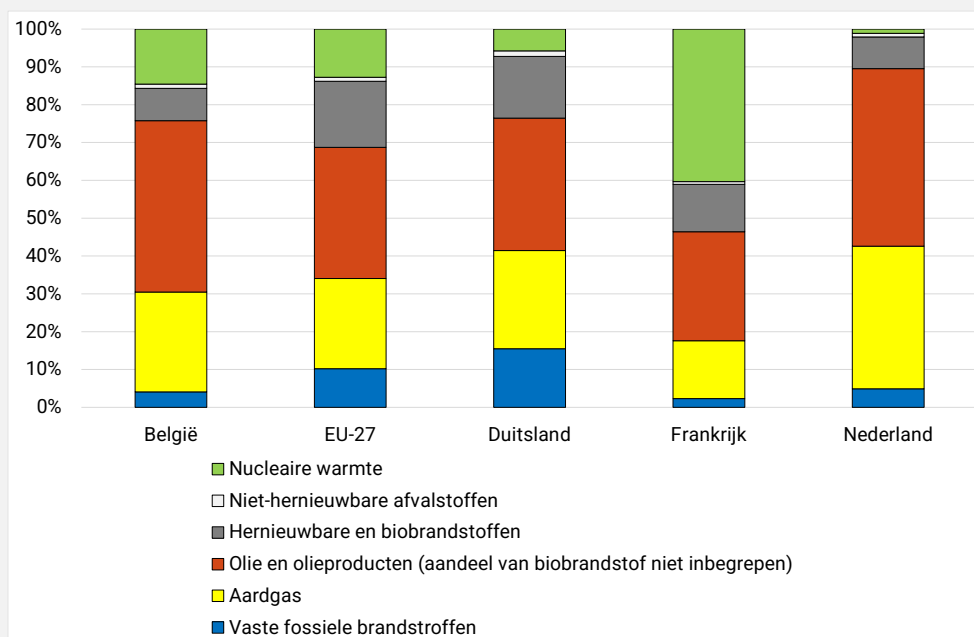
Grafiek 5-3: Bruto binnenlands energieverbruik naar bbp (in kg olie-equivalent per duizend euro)

Bron: Eurostat

Bovendien blijft het gewicht van het verbruik van fossiele energie aanzienlijk, met name in vergelijking met het Europese gemiddelde en Frankrijk.

**Grafiek 5-4: Bruto beschikbare energie naar energieproduct, 2020
(Eurostat)**

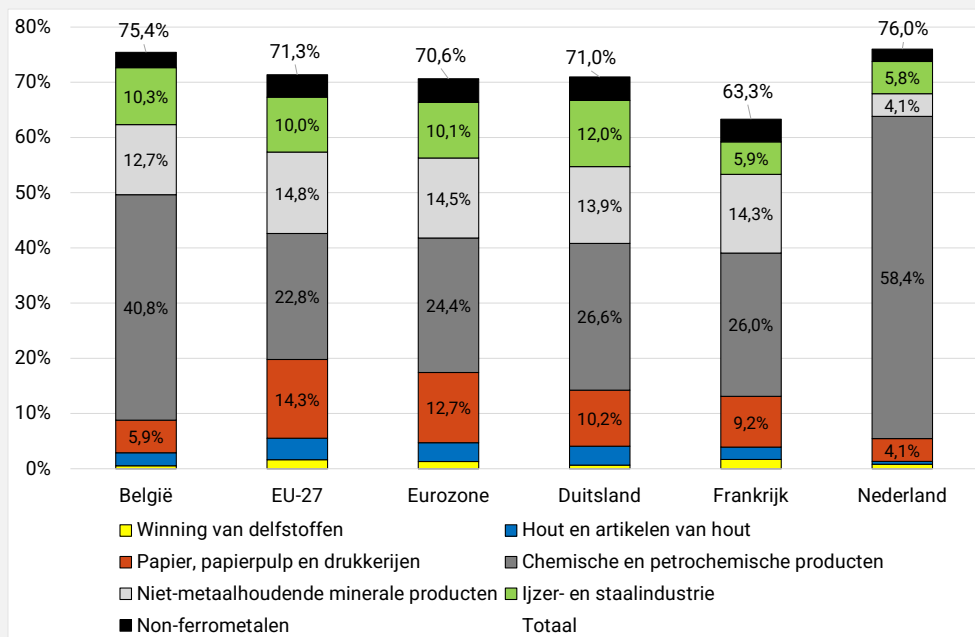
Bron: Eurostat

Dit wordt deels verklaard door de relatieve specialisatie van de Belgische industrie in enkele specifieke energie-intensieve sectoren (zoals de chemische en petrochemische nijverheid, de cement- en betonindustrie, de papiernijverheid en de metaalnijverheid) en door het feit dat de industrie in België een grotere bijdrage levert aan het bbp (19,7% in 2021) dan in Frankrijk (16,7%) of Nederland (18,1%), maar minder dan in Duitsland (26,7%²⁷).

Het minder hoge bruto binnenlands verbruik in Frankrijk en in Duitsland dan in België en Nederland wordt meer bepaald verklaard door hun lagere eindverbruik van energie voor niet-energetisch gebruik - d.w.z. het verbruik van energiegrondstoffen (voornamelijk olieproducten en gas) voor de chemische nijverheid - en dus door de structuur van hun industrie, die minder gericht is op de chemische nijverheid. Voorts moet worden opgemerkt dat het verbruik van primaire energie in België veel hoger ligt dan in de buurlanden. Dit is zowel te wijten aan een hoger verbruik van de energiesector als aan een hoger finaal energieverbruik (vooral in de industrie en de transportsector) dan in de buurlanden.

²⁷ https://donnees.banquemondiale.org/indicateur/NV.IND.TOTL.ZS?locations=BE-DE-NL-FR&name_desc=false

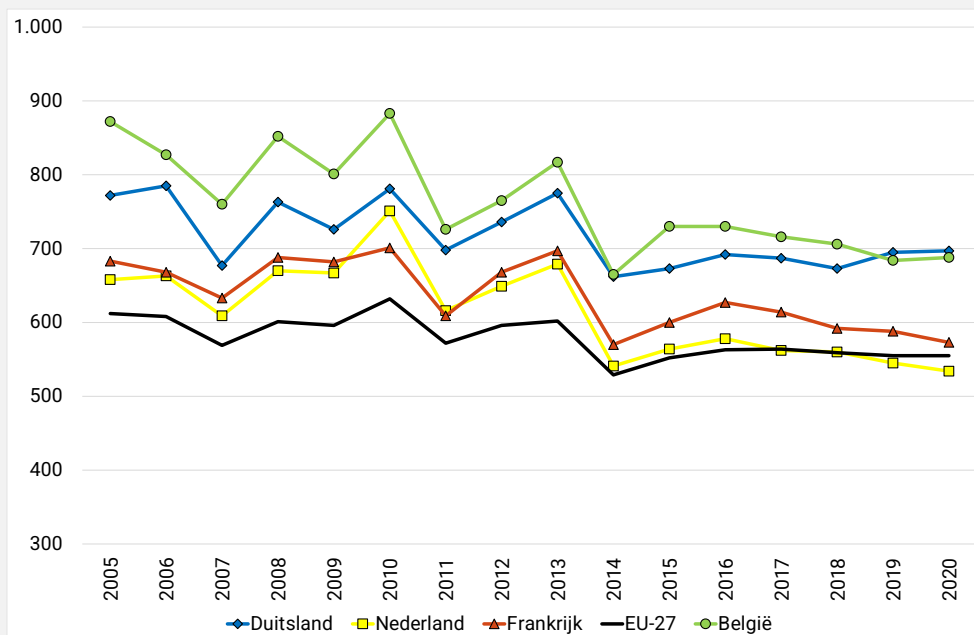
**Grafiek 5-5: Aandeel van de energie-intensieve industrietakken in het
finaal energieverbruik van de industrie (excl. bouw), 2020**

Bron: Eurostat

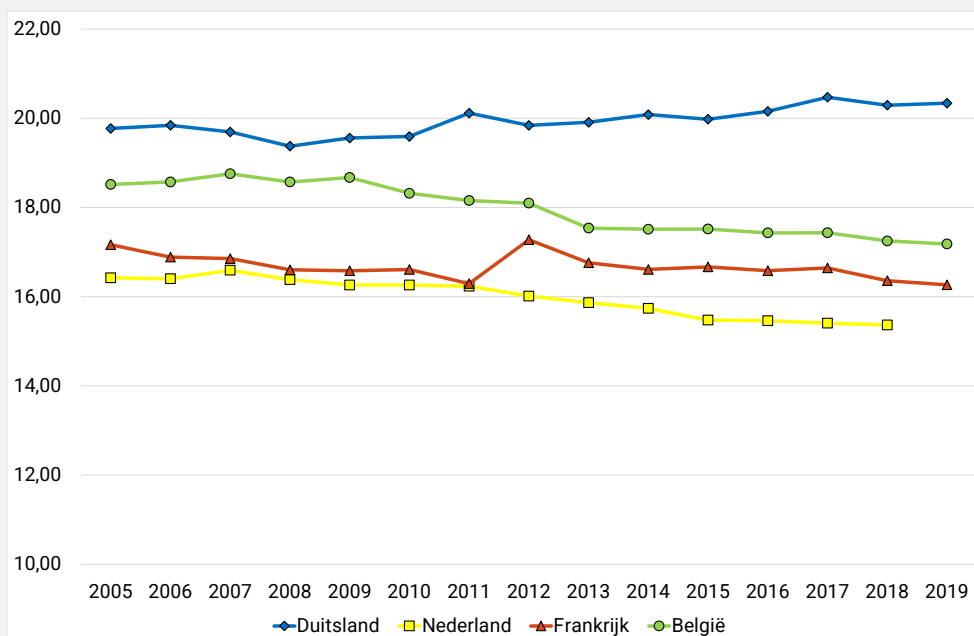
Voorts is het finaal energieverbruik per inwoner relatief hoog in de woningsector en in de vervoersector.

Grafiek 5-6: Finaal energieverbruik van de huishoudens in de woningsector per inwoner (ktoe/inwoner)

Bron: Eurostat

Grafiek 5-7: Finaal energieverbruik van het personenvervoer per inwoner (GJ/inwoner)

Bron: Eurostat

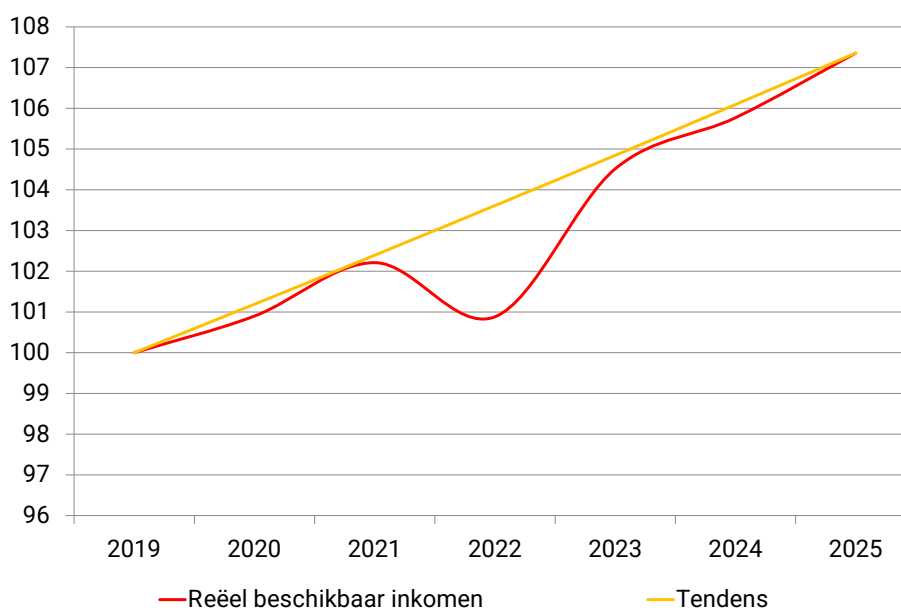
6 Hoe is de inkomstenoverdracht verdeeld?

6.1 De huishoudens

Gemiddeld op macro-economisch niveau worden de huishoudens beschermd tegen de stijging van de prijzen, maar sommigen met vertraging

De sector van de particulieren²⁸ zag zijn reëel beschikbaar inkomen (d.w.z. gecorrigeerd voor de inflatie) in 2022 met 1,3% dalen. In vergelijking met de geraamde gemiddelde groei over de periode 2020-2025, die 1,2% per jaar bedraagt²⁹, betekent dit een verlies aan reëel inkomen van 2,5 procentpunten. Volgens de vooruitzichten van de NBB zal in 2023 allicht een inhaalbeweging plaatsvinden, met een groei van het reëel beschikbaar inkomen van 3,6% (d.i. 2,4 procentpunten meer dan de gemiddelde groei). Het reëel beschikbaar inkomen zal vervolgens vanaf 2024 allicht opnieuw de tendens volgen.

Grafiek 6-1: Ontwikkeling van het reëel beschikbaar inkomen van de particulieren³⁰

Bron: NBB, berekeningen secretariaat CRB

²⁸ Die de huishoudens en de instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van de huishoudens omvat.

²⁹ Raming op basis van de waargenomen gegevens van de nationale rekeningen van 2019 tot 2021 en van de vooruitzichten van de NBB van 2022 tot 2025.

³⁰ De sector van de particulieren stemt overeen met de sector van de huishoudens en van de instellingen zonder winstoogmerk ten behoeve van de huishoudens (IZWBH's). Het beschikbaar inkomen is het inkomen na belastingen en sociale uitkeringen. De ontwikkeling in reële termen betekent dat ze is gecorrigeerd voor de ontwikkeling van de consumptieprijzen. De tendens is gebaseerd op de gemiddelde jaarlijkse groei over de periode 2020-2025.

Het inkomen waarover de huishoudens beschikken om te consumeren en te sparen is afkomstig van de inkomens die ze verwerven door hun participatie aan de economische activiteit (inkomens uit arbeid, inkomen uit een zelfstandige activiteit, inkomens uit vermogen) en door sociale overdrachten (sociale uitkeringen, vergoedingen), verminderd met de belastingen die ze moeten betalen.

De inkomens uit arbeid en de sociale overdrachten worden automatisch geïndexeerd op basis van de ontwikkeling van de consumptieprijzen. Sinds 1994 is de referentie-index voor de automatische indexering de afgevlakte gezondheidsindex. Dit is de consumptieprijsindex exclusief alcoholische dranken, tabak, diesel en benzine. De index wordt "afgevlakt" genoemd omdat, in plaats van de waarde van de index voor een bepaalde maand te bekijken, het gemiddelde van de laatste vier maanden in aanmerking wordt genomen. Dit veroorzaakt een zeker tijdsverschil tussen de ontwikkeling van de consumptieprijzen en het moment van de automatische indexering³¹.

Voor werknemers in de overheidssector (die 22% van de loontrekkers in België uitmaken) wordt het loon aangepast telkens als de afgevlakte gezondheidsindex met 2% stijgt (spilindexsysteem, zie kadertekst hieronder), wat zich 6 keer heeft voorgedaan tussen augustus 2021 en november 2022 (zie onderstaande grafiek).

In de privésector betreft de indexering op basis van een spilindex ongeveer de helft van de werknemers. Voor 40% van de werknemers in de privésector (d.i. 31% van de werknemers in de economie in haar geheel) vindt de automatische indexering echter met enige vertraging plaats, aangezien zij elk jaar worden geïndexeerd op basis van de stijging van de prijzen van het voorgaande jaar (zie onderstaande kadertekst). Doordat de inflatie in 2021 versnelde, was de indexering van deze werknemers (op basis van de inflatie in 2020) lager dan de inflatie. Hetzelfde verschijnsel herhaalde zich in 2022, want de inflatie bleef stijgen. Als de daling van de inflatie die eind 2022 begon, wordt bevestigd voor het ganse jaar 2023, zullen deze werknemers in 2023 een indexering krijgen die hoger is dan de inflatie. Met andere woorden, hun reële loonverlies in 2021 en 2022 zal in 2023 worden gecompenseerd. Over de volledige periode volgen de lonen dus de ontwikkeling van de gezondheidsindex. Dit verklaart

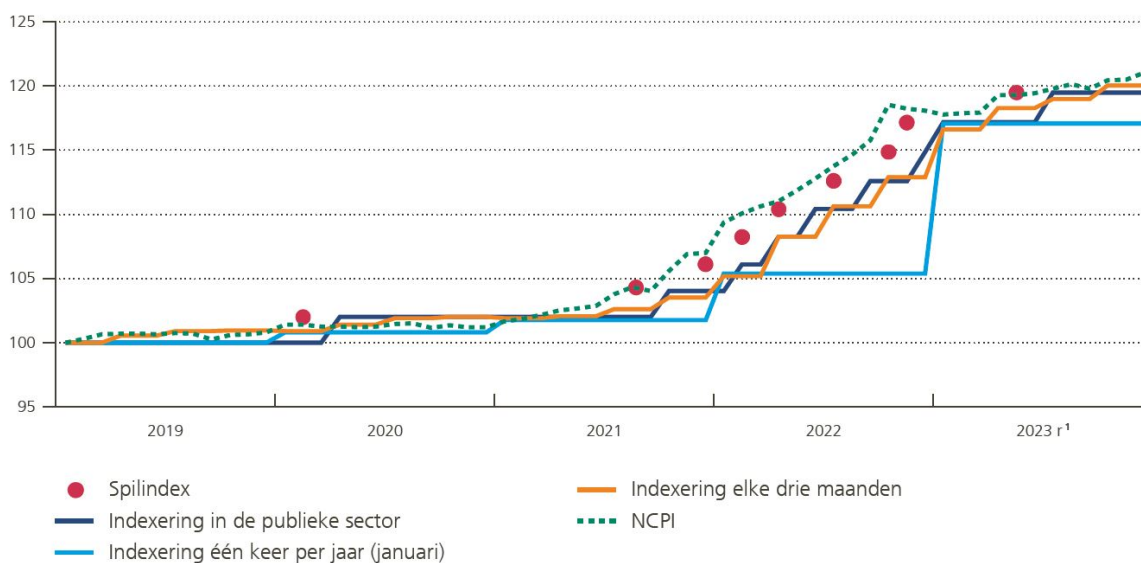
³¹ De consumptieprijsindex meet de prijs van goederen en diensten die wordt waargenomen in de maand waarin de index wordt gepubliceerd. Sommige goederen, zoals duurzame goederen (auto's, audiovisuele en IT-apparatuur enz.), worden niet elke maand gekocht. Ook sommige diensten (energie- en telefooncontracten enz.) worden niet elke maand vernieuwd. Daarom is er een zeker tijdsverschil tussen de ontwikkeling van de consumptieprijsindex en de ontwikkeling van wat huishoudens daadwerkelijk betalen. Door een tijdsverschil t.o.v. de consumptieprijsindex te creëren, maakt de afvlakking van de gezondheidsindex het mogelijk om de ontwikkeling van de werkelijke uitgaven beter in kaart te brengen.

dus ten dele de daling van het reëel beschikbaar inkomen van de huishoudens in 2022 en het herstel ervan in 2023.

Grafiek 6-2 toont het moment waarop de inflatie wordt doorberekend in de lonen in functie van verschillende indexeringsmechanismen.

Grafiek 6-2: Indexering volgens verschillende indexeringsmechanismen in België

Consumptieprijsindex en loonindexering
(index, januari 2019 = 100)

Bron: BNB (2023)

Verschiede mechanismen van automatische indexering in de privésector

Voor alle loontrekkende werknemers van de privésector steunt de automatische indexering op de afgevlakte gezondheidsindex, maar het moment waarop het loon wordt geïndexeerd verschilt naargelang van het paritair comité waaronder de werknemers valt.

Er zijn immers verschillende indexeringsmechanismen van toepassing.

Ongeveer de helft van de werknemers van de privésector ziet zijn inkomen stijgen wanneer een bepaalde spilindex is overschreden. Een spilindex is een drempel die de vorige drempel met een vooraf bepaald percentage overschrijdt; dat percentage kan van het ene tot het andere paritair comité verschillen. Wanneer de index die in het paritair comité

als referentie dient de spilindex overschrijdt, worden de lonen met dat percentage verhoogd.

Zo goed als alle andere werknemers van de privésector krijgen een indexering op een vaste datum, en in de meeste gevallen eenmaal per jaar (meestal in januari). Die laatste categorie betreft 40% van de werknemers van de privésector.

2% van de werknemers van de privésector valt niet onder een indexeringssysteem op het niveau van het paritair comité, ofwel omdat hun paritair comité niet in een indexeringssysteem voorziet, ofwel omdat ze onder geen enkel paritair comité vallen. Het is echter mogelijk dat deze werknemers binnen hun onderneming een indexering krijgen.

De uitzendkrachten (goed voor 4% van de werknemers van de privésector), van hun kant, vallen onder het indexeringsmechanisme van de plaats waar ze werken.

Tabel 6-1: De verschillende indexeringsmechanismen in de privésector³²

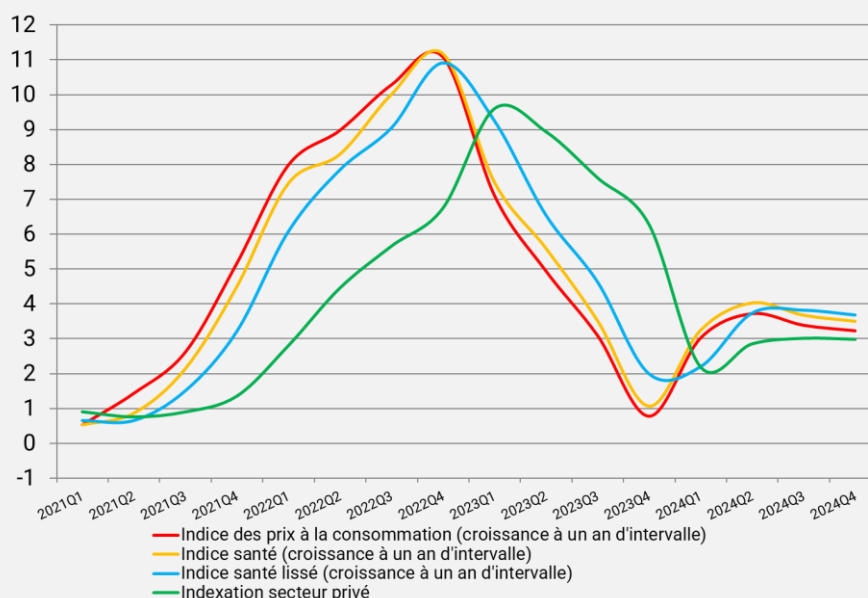
Methode van indexering	Aantal paritaire comités	Aantal werknemers	% van totaal werknemers
Spilindex totaal	109	1.319.046	43,44%
PC's met spil 1,02	92	1.249.992	41,16%
PC's met spil 1,01	11	55.773	1,84%
Vast tijdstip totaal	56	1.526.532	50,27%
ieder jaar	29	1.213.703	39,97%
iedere 6 maanden	9	66.328	2,18%
iedere 3 maanden	12	171.160	5,64%
Interimarissen	1	127.141	4,19%
Paritair comité zonder indexering	9	51.693	1,70%
Niet gedekt door paritair comité		11.774	0,39%

Bronnen: FOD Werkgelegenheid, berekeningen secretariaat CRB

³² Situatie in het 4de kwartaal van 2021.

Grafiek 6-3 geeft het tijdsverschil weer tussen de inflatie, die wordt gemeten door de nationale index van de consumptieprijs, en de indexering in de privésector. We kunnen immers waarnemen dat de groene curve (die de gemiddelde indexering in de privésector in elk kwartaal weergeeft³³) hetzelfde profiel heeft als de rode curve (die de gemiddelde inflatie in elk kwartaal weergeeft), maar meer naar rechts is verschoven dan de laatstgenoemde curve. Een deel van dat tijdsverschil wordt verklaard door de afvlakking van de gezondheidsindex. De blauwe curve (die de afgevlakte gezondheidsindex weergeeft) is immers naar rechts verschoven t.o.v. de gele curve (die de niet-afgevlakte gezondheidsindex weergeeft). Het grootste deel van het tijdsverschil tussen de inflatie en de indexering komt echter van het tijdsverschil tussen de indexering en de afgevlakte gezondheidsindex, hetgeen te verklaren valt door het feit dat een groot deel van de werknemers van de privésector eenmaal per jaar wordt geïndexeerd.

³³ Om de gemiddelde indexering in de privésector te ramen, gebruikt het Federaal Planbureau een model dat rekening houdt met de verschillende parameters van de indexeringssystemen. Voor de indexeringen op een vaste datum worden aldus een vijftiental systemen in een model opgenomen, in functie van de indexeringsfrequentie, de maand(en) van indexering en de referentieperiode. Voor de indexeringen die een spilindex volgen, wordt ervan uitgegaan dat elke maand een twaalfde van de werknemers van wie het loon geïndexeerd wordt op basis van een spilindex, een indexering krijgt die bepaald wordt op basis van de groei van de gezondheidsindex die twee maanden voor de indexeringsmaand afgevlakt werd. Een gemiddelde indexering in de privésector wordt aldus voor elke maand geraamd op basis van de ontwikkeling van de afgevlakte gezondheidsindex, door elk in model gebracht indexeringssysteem te wegen volgens zijn gewicht in termen van werknemers.

Grafiek 6-3: Tijdsverschil tussen de inflatie en de indexering in de privésector

Bron: Federaal Planbureau

De belastingschalen van de inkomstenbelasting worden geïndexeerd³⁴, maar dat gebeurt maar één keer per jaar op basis van de inflatie van het jaar voordien³⁵. Zo was voor de werknemers en de sociale-uitkeringstrekkers die in 2022 werden geïndexeerd de stijging van hun netto-inkomens lager dan de stijging van hun bruto-inkomsten. Met andere woorden, hun gemiddelde belastingvoet is gestegen. Dit verklaart ook mee de daling van het reëel beschikbaar gezinsinkomen in 2022³⁶. De nieuw geïndexeerde schalen worden toegepast op de inkomsten van het volgende jaar³⁷. De gemiddelde belastingvoet zou daarom in 2023 moeten dalen, wat deels de stijging van het reëel beschikbaar gezinsinkomen in 2023 verklaart. Opgemerkt moet worden dat het tijdsverloop tussen de inflatie en de indexering van de belastingschalen weinig invloed heeft op de werknemers die eenmaal per jaar in januari worden geïndexeerd,

³⁴ De indexering van de belastingschalen stemt overeen met de indexering van met name de bedragen die de belastingschijven afbakenen en de inkomensdrempels voor de belastingvrije som.

³⁵ De belastingschalen worden meer bepaald geïndexeerd volgens de verhouding tussen het algemene niveau van de gemiddelde prijzen van het jaar t-1 en van het jaar t-2 voor de inkomens van het jaar t.

³⁶ In de nationale rekeningen wordt de bedrijfsvoorheffing geregistreerd wanneer de activiteit die het inkomen genereert, plaatsvindt. De inkomsten van 2022 worden dus geregistreerd in 2022. De inkomeringen, van hun kant, worden geregistreerd wanneer ze worden vastgesteld, d.w.z. 9 tot 18 maanden na het jaar van inkomen.

³⁷ Er is dus geen regularisering voor de inkomsten van 2022 op het moment van inkomering die volgt op de belastingaangifte van 2023. De begin 2023 nieuw geïndexeerde schalen zijn alleen van toepassing op de inkomsten van 2023, voor de belastingaangifte van 2024.

aangezien hun inkomens ook worden geïndexeerd op basis van de inflatie van het jaar voordien.

Tot slot is er nog een laatste factor die mee verklaart waarom het beschikbaar gezinsinkomen in 2022 minder snel stijgt dan de prijzen, namelijk het feit dat sommige inkomens uit vermogen en uit zelfstandige activiteit niet worden geïndexeerd.

Niet alle huishoudens worden op dezelfde manier beschermd door de indexering en de regeringsmaatregelen

Achter de hierboven beschreven ontwikkeling van het reëel beschikbaar gezinsinkomen op macro-economisch niveau gaan verschillen binnen de categorie van de huishoudens schuil. Terwijl de inkomens van de meeste werknemers en van de rechthebbenden van sociale overdrachten uiteindelijk zullen zijn aangepast aan de prijsontwikkeling dankzij de automatische indexering (zij het soms met vertraging), is dit immers niet noodzakelijk het geval voor zelfstandige werknemers, voor wie de inkomensstijging afhangt van hun vermogen om hun prijzen te verhogen.

Het type energiecontract is een andere factor die voor verschillen tussen de huishoudens zorgt. Huishoudens met langlopende contracten met vaste prijzen die werden afgesloten vóór de stijging van de energieprijzen waren beschermd tegen de prijsstijging, terwijl huishoudens met contracten met variabele prijzen, of met contracten met vaste prijzen die werden afgesloten op het hoogtepunt van de prijsstijging, hun energiekosten sterk zagen stijgen.

De stijging van de prijzen had in totaal tot gevolg dat de energiefactuur van de huishoudens steeg en dat een groter deel van de inkomens aan energie-uitgaven werd besteed. De regering heeft maatregelen genomen om de energiefactuur van de huishoudens te verminderen, waardoor enerzijds het aandeel van de inkomens dat werd besteed aan energie-uitgaven kleiner werd - in vergelijking met een situatie zonder regeringsmaatregelen - en anderzijds de ontwikkeling van de gezondheidsindex vertraagde, aangezien die maatregelen mee in rekening werden gebracht in de berekening van de index van de consumptieprijzen. Het gaat enerzijds om gerichte maatregelen (uitbreiding van het sociaal tarief³⁸, premies gekoppeld aan

³⁸ Verlenging van de tijdelijke uitbreiding van het sociaal tarief voor elektriciteit en aardgas voor de personen die de verhoogde tegemoetkoming genieten.

de inkomens³⁹), en anderzijds om algemene maatregelen (btw-verlaging⁴⁰, forfaitaire premies⁴¹).

Volgens de analyse van Capéau et al. (2022) hadden de automatische indexering en de regeringsmaatregelen een regressieve impact⁴² op de verdeling van de inkomens van de huishoudens tijdens deze inflatieperiode.

Methodologie van de analyse van Capéau et al. (2022)

De analyse van Capéau et al. (2022) heeft tot doel de impact van de indexering en van de regeringsmaatregelen op de verdeling van het beschikbaar gezinsinkomen vast te stellen in het kader van de stijging van de energieprijzen die zich voordeed tussen januari 2021 en december 2022.

Om de impact van de indexering en van de verschillende regeringsmaatregelen afzonderlijk te kunnen vaststellen, werden tegenfeitelijke situaties gesimuleerd om ze met elkaar te kunnen vergelijken. Eerst vergelijken de auteurs de energie-uitgaven van de huishoudens in een situatie met lage energieprijzen (zoals vóór januari 2021) met een situatie met hoge energieprijzen (de in december 2022 verwachte prijzen). De stijging van de energieprijzen wordt geraamd exclusief regeringsmaatregelen (m.a.w. de stijging is hoger dan die welke wordt waargenomen, aangezien deze maatregelen de prijsstijging voor de huishoudens vertragen), om vervolgens het effect van die maatregelen op het beschikbaar gezinsinkomen afzonderlijk te kunnen analyseren. Vervolgens voegen ze verschillende gebeurtenissen toe aan

³⁹ Eenmalige tegemoetkoming van 80 euro voor de huishoudens die recht hadden op het sociaal tarief voor elektriciteit en/of aardgas.

⁴⁰ Verlaging van de btw van 21% tot 6% op elektriciteit vanaf maart 2022; verlaging van de btw van 21% tot 6% op aardgas vanaf april 2022.

⁴¹ Federale verwarmingspremie van 100 euro voor de houders van een residentieel elektriciteitscontract; federale 'stookoliecheque' van 200 euro voor de huishoudens die zich met huisbrandolie of propaan in bulk verwarmen voor de verwarming van een individueel huis of appartement; basisvergoeding voor elektriciteit en gas die overeenstemt met een verlaging van de elektriciteitsfactuur van 61 euro en een verlaging van de gasfactuur van 135 euro. Deze basisvergoeding wordt belast ten belope van 1,5 maal de gemiddelde belastingvoet van het huishouden indien het belastbaar jaarlijks netto-inkomen meer bedraagt dan 62.000 euro voor alleenstaanden, of dan 125.000 euro voor koppels. De belaste huishoudens ontvangen "netto" dus een lagere uitkering. Concreet vallen vooral de huishoudens van het negende en het tiende deciel onder deze belasting.

⁴² Een regressieve impact op de inkomensverdeling verwijst naar een situatie waarin een verandering, een beleid of een gebeurtenis tot gevolg heeft dat de personen met lage inkomens meer worden benadeeld dan zij die hogere inkomens hebben. Met andere woorden, deze impact verergert de bestaande economische ongelijkheden doordat ze de personen en huishoudens die al meer financiële middelen hebben bevoordeelt, en zij met minder middelen benadeelt.

hun tegenfeiten: indexering van de lonen en van de sociale overdrachten en/of compensatiemaatregelen van de regering (met inbegrip van het sociaal basistarief dat al bestond voor de verhoging van de energieprijzen).

Aangenomen wordt dat alle gebeurtenissen op hetzelfde moment plaatsvinden. De indexering wordt dus als volledig beschouwd t.o.v. de gesimuleerde stijging van de energieprijzen, en er wordt geen rekening gehouden met verschillen in timing van de verschillende indexeringssystemen. Ook de belastingschalen worden geacht geïndexeerd te zijn. Met andere woorden, ten opzichte van de voorafgaande macro-economische analyse (zie Grafiek 6-1) bevinden we ons aan het einde van de cyclus, wanneer het reëel beschikbaar inkomen de historische tendens heeft bijgebeend.

In deze analyse weerspiegelt de stijging van de energieprijzen de stijging van de prijzen van de nieuwe contracten, en wordt ervan uitgegaan dat alle huishoudens hun contracten moeten verlengen in functie van de nieuwe prijzen. Met andere woorden, alle huishoudens worden geconfronteerd met dezelfde stijging van de energieprijzen. Er wordt ook aangenomen dat de huishoudens hun verbruik niet aanpassen.

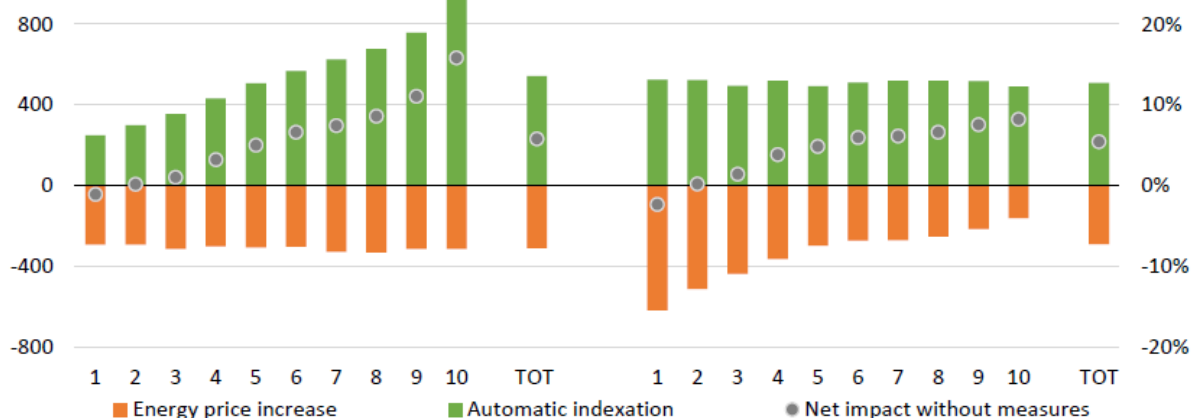
Om de impact van de stijgende energieprijzen op de inkomsten en uitgaven van de huishoudens per deciel te meten, zijn de auteurs vertrokken vanuit een beginsituatie die is gebaseerd op de gegevens van het huishoudbudgetonderzoek (van 2019), die werden afgezet tegen de gegevens van de SILC-enquête (van 2018).

Grafiek 6-4 toont de impact van de indexering op het beschikbaar gezinsinkomen vóór de regeringsmaatregelen. De indexering is evenredig met het loon, wat betekent dat hoe hoger het loon is, hoe sterker de stijging (in euro's, grafiek links). De stijging van de energierekening (in euro's) was gemiddeld echter min of meer gelijk voor alle inkomenscategorieën (exclusief regeringsmaatregelen). Gemiddeld genomen overcompenseert de inkomensstijging als gevolg van de indexering dus de stijging van de uitgaven door de energieprijsstijging, en het effect verschilt naargelang van de inkomenscategorie: huishoudens in het eerste deciel worden ondergecompenseerd, die in het tweede deciel worden nog net gecompenseerd, en vanaf het derde deciel worden alle huishoudens overgecompenseerd. Opgemerkt moet worden dat de stijging van de energiefactuur wordt overschat doordat alleen rekening wordt gehouden met de nieuwe contracten.

We krijgen min of meer hetzelfde beeld wanneer de indexering en de stijging van de energie-uitgaven worden uitgedrukt als percentage van het beschikbaar inkomen (grafiek rechts): hoe lager het inkomen, hoe groter het aandeel van de energie-uitgaven in het beschikbaar inkomen. De stijging van de energie-uitgaven is dus relatief groter voor de laagste inkomenscategorieën. Daarentegen is de stijging van de inkomens, in verhouding tot het beschikbaar inkomen, dezelfde voor alle inkomenscategorieën, aangezien de indexering evenredig is met de lonen.

Er moet worden beklemtoond dat dit regressieve effect van de indexering specifiek is voor deze inflatieperiode. Die wordt gekenmerkt door het feit dat de energieprijzen meer zijn gestegen dan de prijzen van andere goederen en diensten die door huishoudens worden verbruikt, en dat als gevolg daarvan de stijging van de kosten voor de huishoudens (voornamelijk de stijging van de energierekeningen) gemiddeld (in euro's) voor alle inkomenscategorieën min of meer gelijk was.

Grafiek 6-4: Compensatie van de stijging van de energieprijzen door de indexering (in euro's links, en in procenten van het beschikbaar inkomen rechts)⁴³

Bron: Capéau et al. (2022)

Grafiek 6-6 toont de impact van de maatregelen die de regering heeft genomen om de huishoudens te beschermen tegen de stijging van de prijzen (zie kadertekst hierboven voor de details). De uitbreiding van het sociaal tarief heeft het mogelijk gemaakt om de laagste inkomenscategorieën te compenseren, omdat ze op inkomenscriteria is gebaseerd. Dit is niet het geval voor het sociaal basistarief, dat kan worden verkregen om niet-geldelijke redenen (bv. in het huishouden een persoon met een handicap hebben), wat de reden is waarom de begunstigden ervan in alle inkomenscategorieën te vinden zijn, ook al bevinden ze zich voornamelijk in de eerste decielen⁴⁴. De andere maatregelen waren niet gericht en kwamen daarom in gelijke mate ten goede aan alle huishoudens⁴⁵.

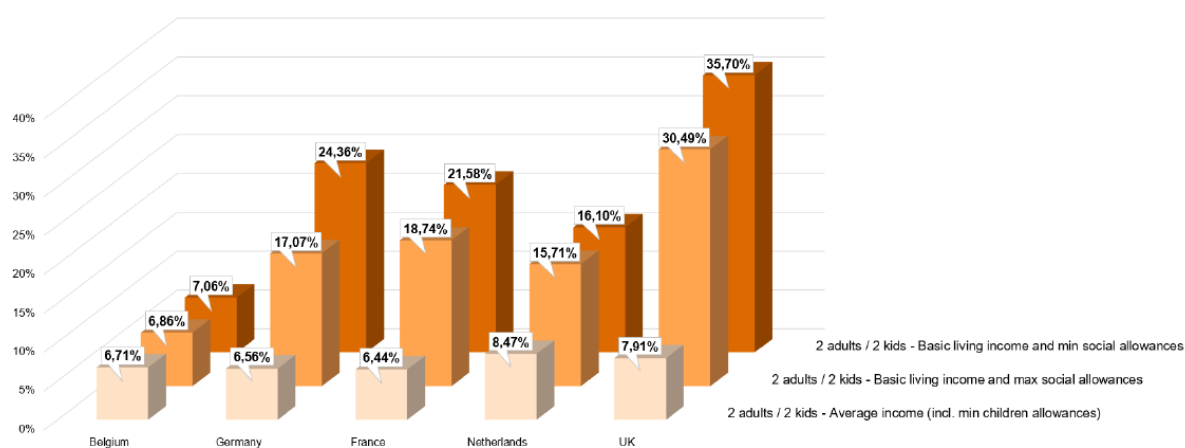
⁴³Voor elk inkomensdecieel geven de oranje balken de daling van het beschikbaar gezinsinkomen weer (links in euro's, rechts als percentage van het beschikbaar inkomen) die werd veroorzaakt door enkel de stijging van de energieprijzen (exclusief regeringsmaatregelen). De groene balken geven de gemiddelde stijging van het beschikbaar gezinsinkomen weer die wordt veroorzaakt door enkel de indexering van lonen en sociale overdrachten, vóór de regeringsmaatregelen. De grijze bolletjes geven de netto-impact van deze twee gebeurtenissen op het beschikbaar gezinsinkomen weer (exclusief regeringsmaatregelen).

⁴⁴ Om het sociaal energietarief te kunnen krijgen, moet een persoon binnen het huishouden een van de op federaal of gewestelijk niveau opgelijste uitkeringen ontvangen. Dat kan o.a. een leefloon zijn, een uitkering voor een kind met een handicap, of een tegemoetkoming voor hulp aan bejaarden. De huurders van een sociaal appartement komen onder bepaalde voorwaarden ook in aanmerking. Sinds 1 februari 2021 (en wel tot 30 juni 2023) werd het sociaal tarief immers uitgebreid tot alle rechthebbenden van de verhoogde tegemoetkoming (RVT). Het RVT-statuuut wordt in het algemeen gedefinieerd op basis van de inkomens van een huishouden. Sommige personen (leefloners of begunstigden van de IGO, die 65 jaar of ouder zijn en niet over voldoende middelen beschikken) worden automatisch als RVT erkend zonder rekening te houden met hun inkomens.

⁴⁵ De basisuitkering voor gas en elektriciteit (basispakket in de grafiek) wordt belast tegen 1,5 maal de gemiddelde belastingvoet van het huishouden indien het netto belastbaar jaarinkomen meer bedraagt dan 62.000 euro voor alleenstaanden of dan 125.000 euro voor (echt)paren. De belaste huishoudens ontvangen "netto" dus een lagere uitkering. Concreet vallen vooral de huishoudens van het negende en het tiende decieel onder deze belasting. Dit

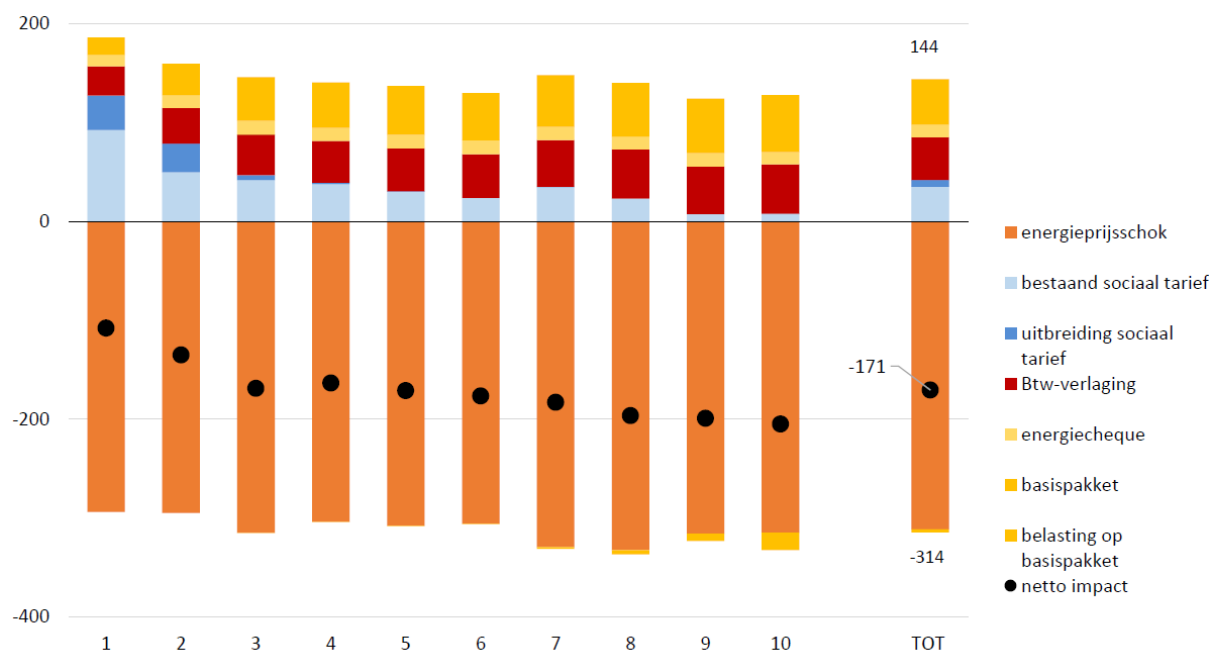
Uit de analyse van de Belgische regulators (FORBEG, 2023) op basis van gegevens van 2023 blijkt dat het sociaal tarief tot gevolg heeft dat het aandeel van de energiefactuur van de huishoudens met lage inkomens op hetzelfde niveau wordt gehouden als dat van het gemiddelde huishouden. Dat is niet het geval in de andere landen, waar de energiefactuur zwaarder weegt voor de huishoudens met lage inkomens dan voor het gemiddelde huishouden. Er moet worden opgemerkt dat deze analyse berust op het profiel van een specifiek huishouden met twee inkomens en twee kinderen.

Grafiek 6-5: Aandeel van de energiefactuur in het inkomen

Bron: FORBEG (2023)

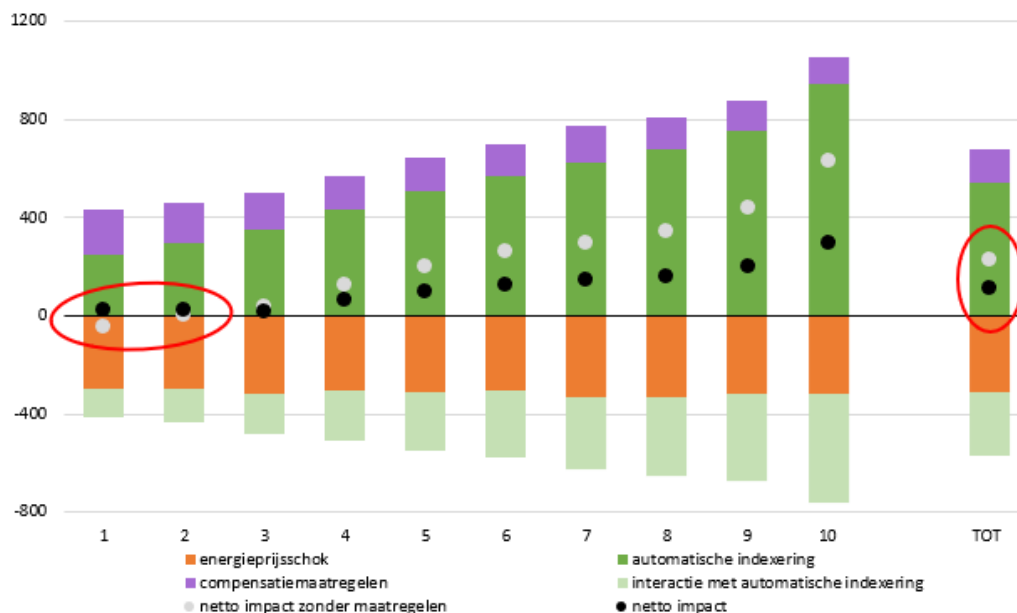
wordt op de grafiek weergegeven als een stijging van de uitgaven voor de huishoudens van deze decielen, aangezien ze meer belastingen moeten betalen.

**Grafiek 6-6: Compensatie van de stijging van de energieprijzen door de
regeringsmaatregelen⁴⁶**

Bron: Capéau et al. (2022)

Grafiek 6-7 toont de impact op het beschikbaar gezinsinkomen van de interactie tussen de regeringsmaatregelen en de automatische indexering. Voor alle inkomensklassen samen overcompenseert de inkomensstijging als gevolg van de indexering en van de regeringsmaatregelen de stijging van de energie-uitgaven. Maar als de regeringsmaatregelen in de consumptieprijsindex worden meegerekend, neemt de overcompensatie af aangezien ze de indexering vermindert (door de stijging van de prijsindex te matigen). De vermindering van de overcompensatie is groter voor de hoge inkomensklassen omdat de indexering evenredig is met het loonniveau. Uiteindelijk compenseren de indexering en de regeringsmaatregelen de eerste drie decielen amper. De volgende decielen worden wel overgecompenseerd, maar minder dan als de regeringsmaatregelen niet waren meegenomen in de prijsindex. Met andere woorden, het opnemen van de maatregelen in de prijsindex heeft het regressieve effect van de indexering in deze specifieke context van stijgende energieprijzen getemperd.

⁴⁶ Voor elk inkomensdeciël geven de oranje balken de daling van het beschikbaar gezinsinkomen weer (in euro's) die werd veroorzaakt door enkel de stijging van de energieprijzen (exclusief regeringsmaatregelen).. De balken met een andere kleur geven de stijging van het beschikbaar gezinsinkomen (in euro's) weer die werd veroorzaakt door elke regeringsmaatregel. De daling van de energieprijzen voor de begunstigden van het sociaal tarief wordt beschouwd als een overdracht die het beschikbaar inkomen verhoogt. De belastingen op het basispakket die de huishoudens met een hoger inkomen moeten betalen, worden beschouwd als uitgavenstijgingen. De zwarte stippen geven de daling van het beschikbaar inkomen weer indien enkel de regeringsmaatregelen de huishoudens hadden gecompenseerd voor de energieprijsstijging.

Grafiek 6-7: Interactie tussen de regeringsmaatregelen en de indexering⁴⁷INTERACTIE KOPKRACHTMAATREGELEN EN INDEXERING

Bron: Capéau et al. (2022)

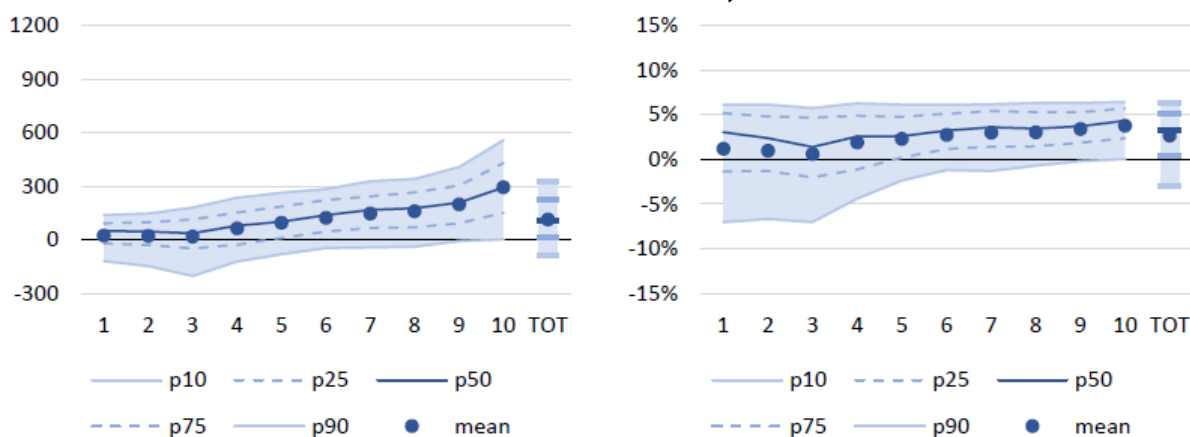
De verbruikte hoeveelheden energie kunnen evenwel variëren binnen de verschillende inkomensklassen, naargelang van de grootte van het huishouden, het aantal kinderen, de leeftijd, het woningtype, de verwarmingstechnologie, de woningisolatie en de heterogeniteit van de voorkeuren⁴⁸, wat een impact heeft op de factuur. Bovendien is het zo dat hoe hoger de energiefactuur is, hoe meer het huishouden voordeel haalt van de genomen maatregelen om de energiekosten te verlagen, zoals de btw-verlaging of het sociaal tarief. Wegens de verschillen in de verbruiksprofielen is er dus een zekere heterogeniteit in de impact van de stijging van de energieprijzen op het beschikbaar gezinsinkomen binnen de verschillende inkomensklassen: sommige huishoudens

⁴⁷ Voor elk inkomensdecil geven de oranje balken de daling van het beschikbaar gezinsinkomen weer (in euro's) die werd veroorzaakt door enkel de stijging van de energieprijzen (exclusief regeringsmaatregelen). De donkergroene balken geven de gemiddelde stijging van het beschikbaar gezinsinkomen (in euro's) weer die wordt veroorzaakt door enkel de indexering van de lonen en de sociale overdrachten, exclusief de regeringsmaatregelen. De paarse balken geven de stijging van het beschikbaar gezinsinkomen (in euro's) weer die werd veroorzaakt door de gezamenlijke regeringsmaatregelen. De lichtgroene balken geven het verlies aan indexering weer dat wordt veroorzaakt door het feit dat de regeringsmaatregelen werden meegerekend in de consumptieprijsindex en bijgevolg de inflatie hebben doen dalen (in vergelijking met de situatie waarin de maatregelen niet zouden zijn meegerekend). De zwarte stippen geven het totale effect op het beschikbaar gezinsinkomen (in euro's) weer. De witte stippen geven de veranderingen van het beschikbaar gezinsinkomen weer indien de regering geen maatregelen had genomen.

⁴⁸ De stijging van de uitgaven is berekend exclusief het sociaal tarief. Het voordeel van het sociaal tarief wordt in de studie beschouwd als een overdracht en zal dus een impact hebben op het niveau van het regeringsoptreden.

worden ondergecompenseerd en andere overgecompenseerd. Vanaf het negende deciel zijn de meeste huishoudens echter overgecompenseerd (Grafiek 6-8).

Grafiek 6-8: Uitsplitsing naar deciel van de impact van de stijging van de energieprijzen, de indexering en de regeringsmaatregelen (links in euro's en rechts in procenten van het beschikbaar inkomen)⁴⁹

Bron: Capéau et al. (2022)

⁴⁹ Voor elk inkomensdeciël tonen de blauwe stippen de algehele impact (in euro's links en in procenten van het beschikbaar inkomen rechts) van de stijging van de energieprijzen, van de indexering en van de regeringsmaatregelen op het beschikbaar gezinsinkomen (ze stemmen overeen met de zwarte stippen van de vorige grafiek). De grafiek geeft ook de verdeling van de algehele impact binnen elk deciel weer. Zo bedraagt de mediane algehele impact (p50) binnen de eerste drie decielen bijna 0. Dit betekent dat de algehele impact positief is voor 50% van de huishoudens en negatief voor de overige 50%. Binnen het tiende deciel bedraagt het percentiel 10 bijna 0. Dit wil zeggen dat 90% van de huishoudens binnen deze inkomensklasse een positieve algehele impact ondervindt, en de overige 10% een negatieve impact.

6.2 De ondernemingen

Ondanks de stijging van de kosten is de macro-economische margevoet van de ondernemingen in 2021 gestegen en heeft hij zich tijdens de eerste helft van 2022 gehandhaafd.

Margevoet en rentabiliteit: definities en methodologische aspecten

De margevoet wordt gedefinieerd als de verhouding tussen het bruto exploitatieoverschot (BEO) en de toegevoegde waarde tegen lopende prijzen. Het BEO is wat er van de toegevoegde waarde overblijft na aftrek van de beloning van werknemers en van de belastingen op de productie, en na toevoeging van de productiesubsidies.

Een benadering is noodzakelijk als we de ontwikkeling van de margevoet per kwartaal en naar bedrijfstak willen analyseren op basis van de nationale rekeningen. De kwartaalgegevens naar bedrijfstak geven immers geen uitsplitsing naar institutionele sector. Het is bijgevolg niet mogelijk de margevoet naar bedrijfstak te berekenen voor enkel de niet-financiële vennootschappen. Bovendien beschikken de kwartaalrekeningen niet over gegevens betreffende de belastingen op de productie en de productiesubsidies. Om de margevoet naar bedrijfstak te ramen, benaderen we het BEO door de beloning van werknemers af te trekken van de totale toegevoegde waarde van de bedrijfstak. Dit bij benadering berekende BEO is dus gelijk aan de som van het BEO van de (financiële en niet-financiële) vennootschappen en van de overheidsbesturen + het gemengd inkomen van de zelfstandigen + de productiebelastingen - de productiesubsidies.

Aangezien het gewicht van de zelfstandigen, en dus het niveau van het gemengd inkomen, van bedrijfstak tot bedrijfstak verschilt, heeft het weinig zin de *niveaus* van de margevoeten tussen de bedrijfstakken te vergelijken. Zo wordt bijvoorbeeld het hoge niveau van de margevoet in de tak dienstverlening aan ondernemingen (cf. Grafiek 6-12) verklaard door het hoge niveau van het gemengd inkomen, dat komt door het feit dat alle zaakvoerders en bestuurders van de Belgische vennootschappen in deze bedrijfstak als zelfstandigen worden geboekt.

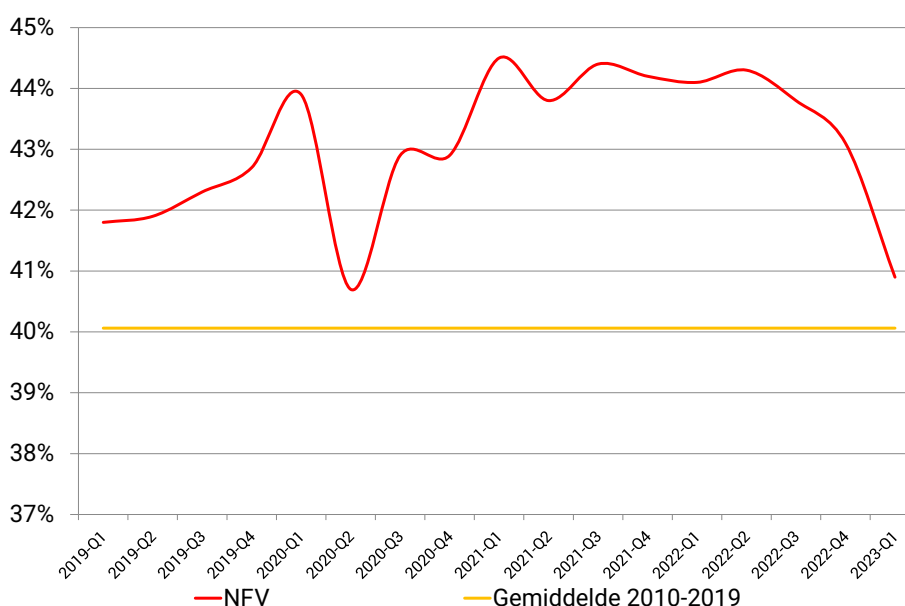
De rentabiliteit van het kapitaal wordt gedefinieerd als de verhouding tussen het netto exploitatieoverschot (NEO) en de kapitaalvoorraad tegen lopende prijzen. Het NEO is gelijk aan het BEO min de afschrijvingen (het verbruik van vaste activa in het lexicon van de

nationale rekeningen). De kapitaalvoorraad stemt overeen met de waarde van de vaste activa die de ondernemingen aanhouden om te kunnen produceren. Wanneer het NEO in hetzelfde tempo stijgt als de kapitaalvoorraad, blijft de rentabiliteit stabiel.

Aangezien de kapitaalvoorraad niet beschikbaar is in de nationale kwartaalrekeningen, kan de rentabiliteit van het kapitaal alleen op basis van de jaarrekeningen en dus slechts tot 2021 worden berekend.

Na een daling in het tweede kwartaal van 2020 door de inperkingsmaatregelen stijgt de margevoet van de niet-financiële vennootschappen tijdens de drie daaropvolgende kwartalen, waarna hij stabiel blijft op een hoger niveau dan in de periode voor de pandemie. Daarna daalt hij vanaf het tweede kwartaal van 2022 en komt hij aan het einde van de periode terug uit op het niveau van het tweede kwartaal van 2020, al blijft hij hoger dan het gemiddelde van de 10 jaar voorafgaand aan de pandemie.

Grafiek 6-9: Ontwikkeling van de margevoet van de niet-financiële vennootschappen

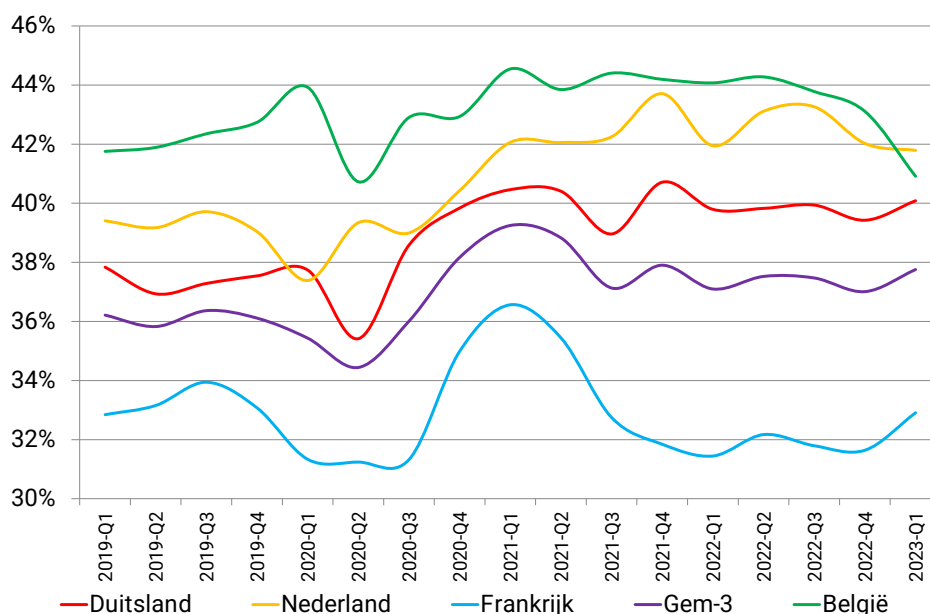

Bronnen: INR, berekeningen secretariaat CRB

Gemiddeld in de drie buurlanden wordt ook een stijging van de margevoet tussen het tweede kwartaal van 2020 en het eerste kwartaal van 2021 waargenomen, die wordt gevolgd door een lichte daling in het daaropvolgende kwartaal, en vervolgens door een stabilisering tot aan het einde van de waarnemingsperiode. De ontwikkeling in Duitsland en Nederland was in globaal gelijkaardig aan die in België (met lagere niveaus van de margevoeten), maar in tegenstelling met België daalde de margevoet niet in het eerste kwartaal van 2023 en bleef hij op een hoger niveau dan voor de pandemie. In Frankrijk kwam de margevoet vanaf het einde van 2021 weer uit op zijn niveau van voor de pandemie. Deze verschillen in ontwikkeling van de margevoet kunnen met

name worden verklaard door structurele verschillen. Hetzelfde geldt voor de niveauverschillen⁵⁰. Dat is zichtbaar in de rentabiliteitsvoeten die een correctie aanbrengen voor het kapitaalintensieve karakter van de economieën en die een convergentie van de rentabiliteitsvoeten tussen landen tonen (zie kadertekst hieronder).

Grafiek 6-10: Ontwikkeling van de margevoet van de niet-financiële vennootschappen in België en in de buurlanden

Bronnen: Eurostat, berekeningen secretariaat CRB

De stijging van de macro-economische margevoet in 2021 weerspiegelt het feit dat de productieprijsen⁵¹ sterker zijn gestegen dan de prijzen van de intermediaire inputs en dan de loonkosten per geproduceerde eenheid. Dit wordt geïllustreerd in Grafiek 6-11, die de verschillende bijdragen aan de ontwikkeling van de deflator van het bbp weergeeft. Wanneer de deflator van het bbp stijgt, betekent dit doorgaans dat de productieprijsen van de nationale ondernemingen meer zijn gestegen dan de prijzen van de intermediaire inputs (d.w.z. de invoerprijzen op het niveau van de economie in haar geheel)⁵².

⁵⁰ Een van de redenen die verklaren waarom de macro-economische margevoet in België hoger is dan in de andere drie landen, is bijvoorbeeld het grotere aandeel van de zware industrie, waardoor de economie in haar geheel kapitaalintensiever is.

⁵¹ De productieprijsen zijn de verkoopprijzen van de producenten van goederen en diensten.

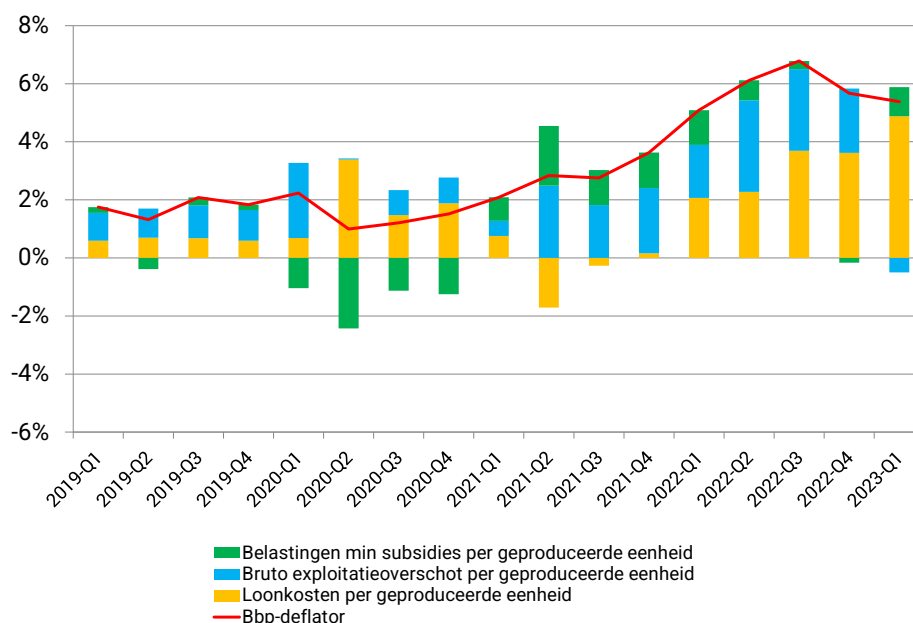
⁵² De impliciete deflator van het bruto binnenlands product (bbp) wordt berekend door het bbp tegen lopende prijzen te delen door het bbp tegen constante prijzen. Hij toont de invloed van de prijsontwikkeling op de ontwikkeling van de toegevoegde waarde tegen lopende prijzen die in de economie in haar geheel wordt

In 2021 komt de belangrijkste bijdrage aan de stijging van de bbp-deflator dus van het BEO per geproduceerde eenheid. Met andere woorden, doordat de productieprijzen sneller stegen dan de prijzen van de intermediaire inputs, konden de ondernemingen hun BEO verhogen voor eenzelfde productievolume. Dit komt doordat er een tijdsverloop is tussen de stijging van de productieprijzen en de stijging van de lonen. Er is immers enige tijd nodig vooraleer de stijging van de productieprijzen uitstraalt naar de consumptieprijzen (cf. punt 2), en bovendien werkt de stijging van de consumptieprijsindex slechts met vertraging door naar de lonen, via de automatische loonindexering (cf. punt 6.1).

In 2022 hebben de stijging van de loonindexering en de daling van de arbeidsproductiviteit geleid tot een toename van de bijdrage van de loonkosten per geproduceerde eenheid⁵³. De daling van de deflator van het bbp in het laatste kwartaal van 2022 en het eerste kwartaal van 2023 (die volgt uit de algemene vertraging van de productieprijzen en zelfs een daling van de prijzen van intermediaire goederen, cf. grafiek 6-13) vertaalt zich in een vermindering van de bijdrage van het BEO per geproduceerde eenheid, waarbij die bijdrage in het eerste kwartaal van 2023 negatief wordt.

voortgebracht. Met andere woorden, de ontwikkeling van de deflator van het bbp geeft het verschil weer tussen de stijging van de productieprijzen en de stijging van de prijzen van de intermediaire inputs (die overeenstemmen met de invoerprijzen op het niveau van de economie in haar geheel.).

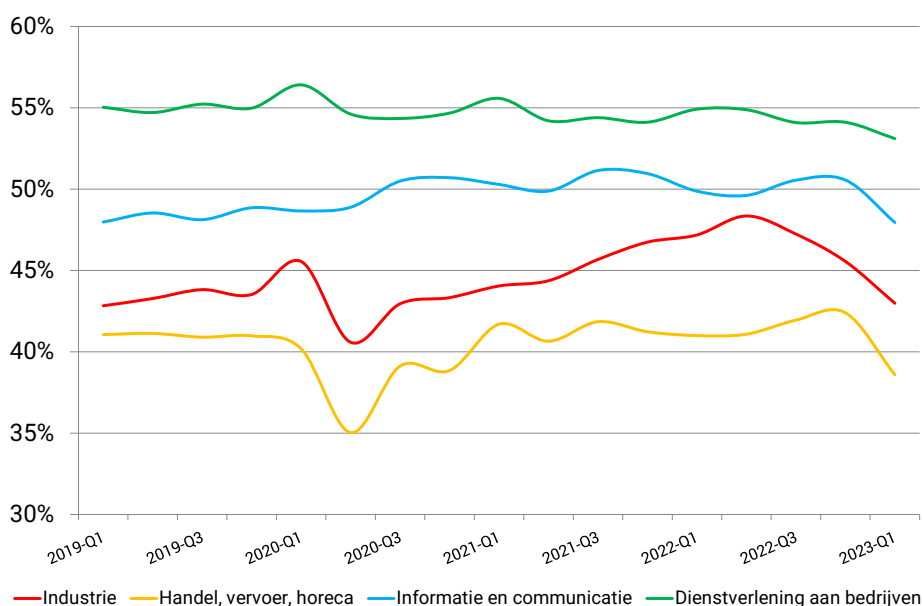
⁵³ De loonkosten per geproduceerde eenheid stijgen wanneer de uurloonkosten sneller stijgen dan de arbeidsproductiviteit per uur. De ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit per uur wordt hier geraamd d.m.v. de verhouding tussen de ontwikkeling van het reëel bbp en de ontwikkeling van de arbeidsuren van de werknemers. We gaan dus uit van de hypothese dat de arbeidsuren van de zelfstandigen op dezelfde manier evolueren als die van de werknemers.

Grafiek 6-11: Bijdragen tot de ontwikkeling van de deflator van het bbp⁵⁴

Bronnen: Eurostat, berekeningen secretariaat CRB

Achter deze macro-economische vaststellingen gaan verschillende ontwikkelingen in de industrie en de diensten schuil. In de (verwerkende) industrie steeg de margevoet tijdens het ganse jaar 2021 en tijdens de eerste twee kwartalen van 2022, waarna hij terugliep en weer uitkwam op zijn niveau van einde 2020. In de verschillende takken van de marktdiensten was de ontwikkeling van de margevoet stabiel, maar in al die takken wordt in het eerste kwartaal van 2023 een daling van de margevoet waargenomen.

⁵⁴ De jaarlijkse groei van de deflator van het bbp (in vergelijking met dezelfde periode van het jaar voordien) wordt uitgesplitst in een bijdrage van de loonkosten per geproduceerde eenheid, een bijdrage van het bruto exploitatieoverschot per geproduceerde eenheid en een bijdrage van de productiebelastingen min productiesubsidies per geproduceerde eenheid. Deze uitsplitsing resulteert uit een ex post vergelijking en maakt het op zich niet mogelijk hieruit de economische dynamiek af te leiden die in dit resultaat is uitgemond.

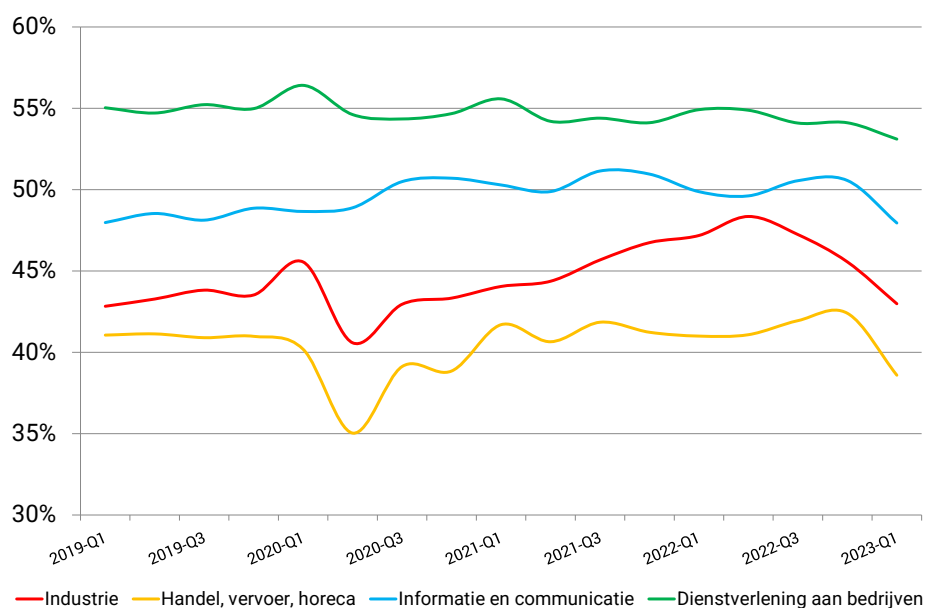
Grafiek 6-12: Margevoeten in de industrie en in de marktdiensten⁵⁵

Bronnen: INR, berekeningen secretariaat CRB

Deze verschillen in ontwikkeling van de margevoet vloeien voort uit de verschillen in de ontwikkeling van de deflator van de toegevoegde waarde⁵⁶. In 2021 en tijdens de eerste twee kwartalen van 2022 konden de ondernemingen van de industrie immers beter dan de dienstenbedrijven hun prijzen sterker verhogen dan de stijging van de prijzen van de intermediaire inputs.

⁵⁵ Het heeft weinig zin de niveaus van de margevoeten tussen de bedrijfstakken te vergelijken, aangezien ze worden beïnvloed door het gewicht van het gemengd inkomen van de zelfstandigen (zie kadertekst hierboven) en door de kapitaalintensiteit in de bedrijfstak.

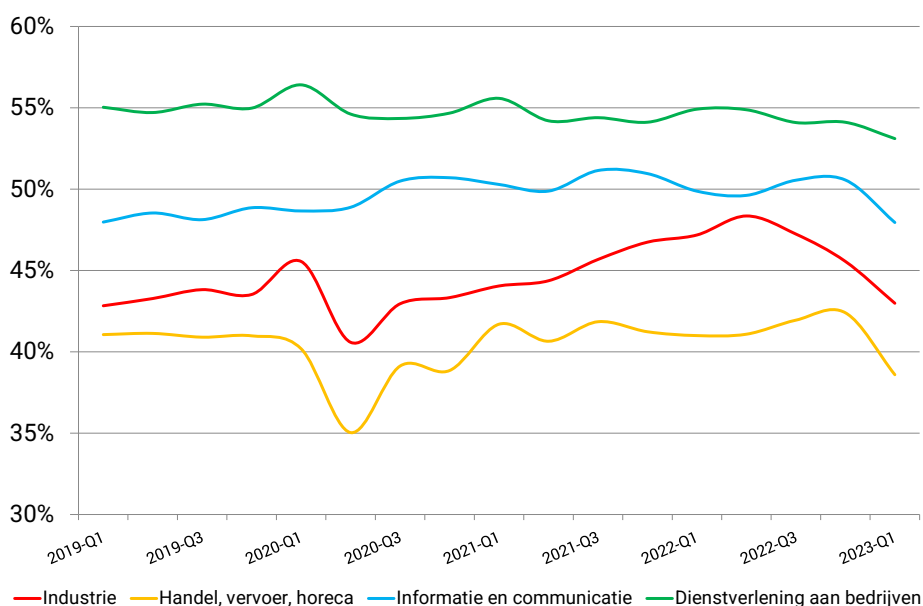
⁵⁶ De impliciete deflatoren van de toegevoegde waarde van de verschillende bedrijfstakken worden berekend door de toegevoegde waarde tegen lopende prijzen te delen door de toegevoegde waarde tegen constante prijzen. Ze tonen de invloed van de prijsontwikkeling op de ontwikkeling van de toegevoegde waarde tegen lopende prijzen die in de verschillende bedrijfstakken wordt voortgebracht. Met andere woorden, de ontwikkeling van de deflator van de toegevoegde waarde geeft het verschil weer tussen de stijging van de productieprijs en de stijging van de prijzen van de intermediaire inputs in elke bedrijfstak.

Grafiek 6-13: Deflators van de toegevoegde waarde in de industrie en in de marktdiensten⁵⁷

Bron: INR

De sterke stijging van de deflator van de toegevoegde waarde in de industrie tot het tweede kwartaal van 2022 wordt meer bepaald verklaard door de stijgende productieprijzen van de intermediaire goederen. Die laatste dalen vervolgens tijdens de daaropvolgende drie kwartalen (Grafiek 6-14).

⁵⁷ De ontwikkeling van de deflator van de toegevoegde waarde is gelijk aan het verschil tussen de stijging van de verkoopprijzen en de stijging van de kosten van de intermediaire inputs. De industrie omvat hier de energiesector.

Grafiek 6-14: Ontwikkeling van de productieprijzen⁵⁸

Bronnen: NBB en Statistics Belgium

Globaal gezien weerspiegelen deze ontwikkelingen het feit dat, tijdens de heropening van de economie na de pandemie, een deel van de ondernemingen was gepositioneerd op mondiale markten waar de spanningen tussen vraag en aanbod hevig waren. In deze context verhoogden sommige van die ondernemingen hun verkoopprijzen meer dan de stijging van hun kosten zolang de vraag niet verslapte, wat een stijging van hun winsten tot gevolg had.

Sommige ondernemingen die niet noodzakelijk waren gepositioneerd op een markt waar de spanningen tussen vraag en aanbod groot waren, konden niettemin de stijging van hun kosten doorberekenen in hun verkoopprijzen om zo hun rentabiliteit in stand te houden. Dat was mogelijk omdat ze wisten dat hun concurrenten hetzelfde zouden doen, aangezien ze met dezelfde kostenstijgingen kampten en de vraag minder prijsgevoelig was in een context van spanningen tussen vraag en aanbod (Weber en Wasmer, 2023). Andere ondernemingen waren niet in staat de kostenstijgingen door te berekenen in hun prijzen en zagen dus hun margevoet afnemen.

Preciezer gesteld is de stijging van de margevoet in de verwerkende sector in 2021 en tijdens de eerste helft van 2022 (Grafiek 6-12) een weerspiegeling van het feit dat de verkoopprijzen sneller stegen dan de prijzen van de inputs en dan de loonkosten. De stijging van de prijzen was meer bepaald hoog voor de intermediaire goederen (Grafiek 6-14). Na de grondstoffensector reageerde de sector intermediaire goederen

⁵⁸ De diensten omvatten enkel de dienstverlening aan bedrijven.

immers als eerste en het hevigst op de spanningen tussen vraag en aanbod, die wereldwijd toenamen. Bovendien stegen de energiekosten in 2021 nog weinig voor deze energie-intensieve ondernemingen, die vaak zijn gebonden aan een mix van contracten met verschillende looptijden, waarvan sommige voor de stijging van de energieprijzen werden gesloten⁵⁹. De vermindering van de spanningen tussen vraag en aanbod veroorzaakte vanaf het tweede kwartaal van 2022 een daling van de prijzen van intermediaire goederen, wat tot uiting kwam in een daling van de margevoet.

De ontwikkeling van de margevoet was relatief stabiel in de sector dienstverlening aan bedrijven en in de sector informatie en communicatie (nadat hij tijdens de pandemie was gestegen) (Grafiek 6-12). Dit wijst erop dat de stijging van de verkoopprijzen in deze sectoren gemiddeld in de pas liep met de stijging van de productiekosten. In de sectoren handel, vervoer en horeca is de margevoet begin 2021 gestegen en is hij vervolgens stabiel gebleven tot het tweede kwartaal van 2022. De stijging van de margevoet tijdens de daaropvolgende twee kwartalen zou kunnen wijzen op het feit dat een deel van de ondernemingen van die bedrijfstakken hebben geanticipeerd op de indexering van januari 2023⁶⁰ door hun verkoopprijzen te verhogen en dus gedeeltelijk, bij wijze van anticipatie, de daling van hun margevoet in het eerste kwartaal van 2023 hebben getemperd.

Deze ontwikkelingen liggen in de lijn van een lange tendens van stijging van de margevoet op macro-economisch niveau sinds 1995. Terzelfder tijd was de tendens van de netto kapitaalrentabiliteit, die de ontwikkeling van de margevoet corrigeert voor de ontwikkeling van de afschrijvingen en van de waarde van de kapitaalvoorraad⁶¹, tijdens de hele periode stabiel (zie Grafiek 6-16 in de onderstaande kadertekst).

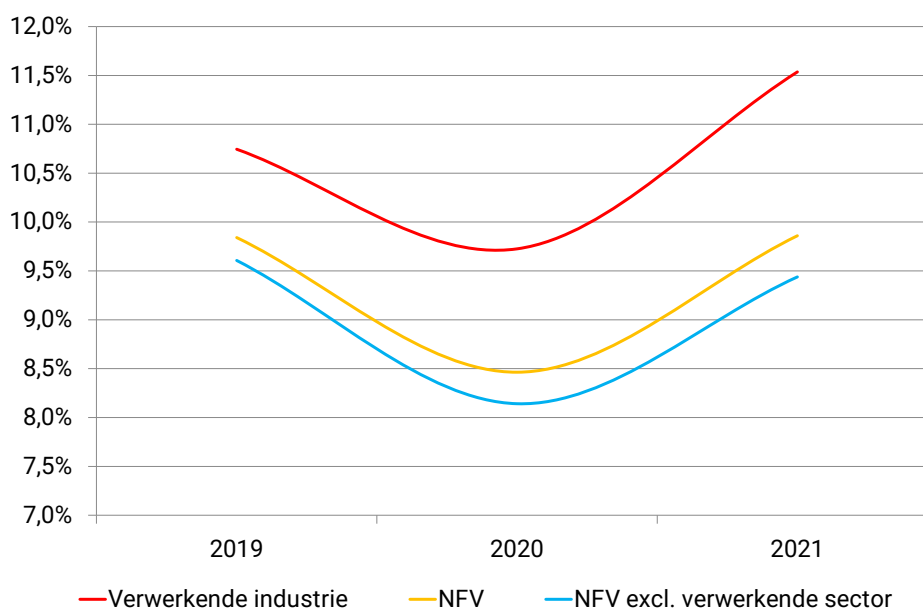
⁵⁹ De CREG beschikt over informatie over de gas- en elektriciteitscontracten die door de grote industriële afnemers zijn gesloten bij een leverancier. Volgens de CREG had 43% van de elektriciteitscontracten van de grote industriële afnemers in 2021 een looptijd van 2 jaar, 25% een looptijd van 3 jaar, 19% een looptijd van 1 jaar, 7% een looptijd van 4 jaar, en nog 7% een looptijd van 5 jaar en meer. Voor gas wordt min of meer hetzelfde vastgesteld: in 2021 zijn die leveringscontracten op 1, 2 of 3 jaar goed voor respectievelijk 30%, 39% en 25% van de contracten. Ongeveer 3% van de contracten heeft een looptijd van 4 jaar en 4% een looptijd van 5 jaar en meer. Voor elektriciteit heeft de grote meerderheid (90%) een contract met vaste prijs. Voor gas hebben de contracten doorgaans een variabele prijs (88,2%) en heeft dus iets meer dan 10% van de contracten een vaste prijs. De CREG beschikt niet over gegevens over de contracten die niet via een leverancier worden gesloten. Bronnen: <https://www.creg.be/sites/default/files/assets/Publications/Studies/F2443NL.pdf>, <https://www.creg.be/sites/default/files/assets/Publications/Studies/F2442NL.pdf> en <https://www.creg.be/sites/default/files/assets/Publications/Studies/F2410NL.pdf>

⁶⁰ In de handelssector valt ongeveer de helft van de werknemers onder een jaarlijkse indexering. Voor de vervoersector hebben de twee belangrijkste paritaire comités (die 60% van de werknemers van de bedrijfstak vertegenwoordigen) een systeem van jaarlijkse indexering. Voor de horeca betreft de jaarlijkse indexering 94% van de werknemers.

⁶¹ De netto kapitaalrentabiliteit is de verhouding tussen het netto exploitatieoverschot en de waarde van de activa die worden gebruikt in het productieproces. Het netto exploitatieoverschot is gelijk aan het bruto exploitatieoverschot min de afschrijvingen.

Wat de verwerkende industrie betreft, was de stijging van de rentabiliteit in 2021 echter hoger dan de tendens van de afgelopen jaren (zie Grafiek 6-15 voor de ontwikkeling van de rentabiliteit tijdens de periode 2019-2021, en Grafiek 6-18 in de onderstaande kadertekst voor een langetermijnvoorzicht), hetgeen betekent dat de stijging van de margevoet in 2021 ook boven de tendens lag. Dit is het gevolg van de sterke spanningen tussen vraag en aanbod die de ondernemingen in staat stelden hun verkoopprijzen fors te verhogen (zie punt 2 over de oorzaken van de inflatie). De verminderde spanningen, die leiden tot een daling van de margevoet vanaf de tweede helft van 2022, zouden in principe een neerwaarts effect moeten hebben op de netto kapitaalrentabiliteit in 2022⁶².

Grafiek 6-15: Ontwikkeling van de netto kapitaalrentabiliteit van 2019 tot 2021

Bronnen: INR, berekeningen secretariaat CRB

⁶² De ontwikkeling van de rentabiliteit tot in 2021 maakt deel uit van het jaarlijks verslag over de margevoet, de rentabiliteit en de macro-economische situatie van de ondernemingen, dat tegen het einde van 2023 zal verschijnen. Een actualisering van dat verslag, met o.a. de ontwikkeling van de rentabiliteit in 2022, zal worden gepubliceerd na verschijning van de nieuwe nationale rekeningen tegen eind oktober 2023.

Sinds 1995 volgt de margevoet een stijgende tendens, maar blijft de netto kapitaalrentabiliteit stabiel

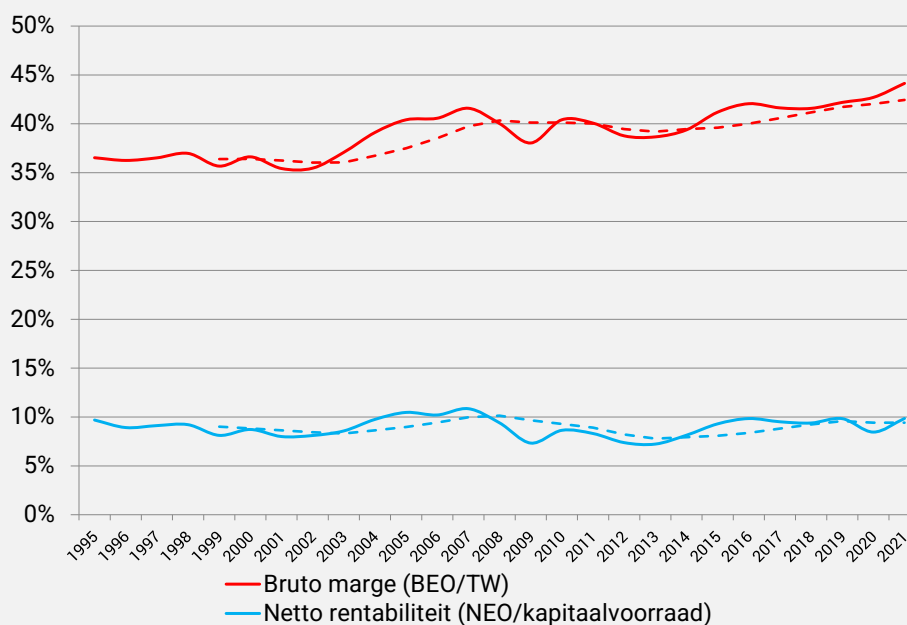
Sinds 1995 hebben de bijstellingen (met name de oprichting en vernietiging van ondernemingen) die plaatsvonden in de Belgische economie ertoe geleid dat deze laatste steeds kapitaalintensiever werd. Met andere woorden, op macro-economisch niveau berust de creatie van toegevoegde waarde meer op het inzetten van vaste activa (machines, rollend materieel, ICT) of op O&O dan voorheen⁶³.

Bijgevolg neemt het gewicht van de afschrijvingen, die de vervanging van de activa financieren wanneer deze laatste aan het einde van hun levensduur komen, in de toegevoegde waarde toe. Het gewicht van de beloning van werknemers neemt evenredig af. Aangezien het BEO datgene is wat van de toegevoegde waarde overblijft na aftrek van de beloning van werknemers en van de belastingen min de subsidies, neemt het aandeel van het BEO in de toegevoegde waarde (m.a.w. de margevoet) op macro-economisch niveau toe.

De netto kapitaalrentabiliteit⁶⁴, die de ontwikkeling van de margevoet corrigeert voor de ontwikkeling van de afschrijvingen en van de waarde van de activa die worden gebruikt in het productieproces (de kapitaalvoorraad), volgt van haar kant sinds 1995 een stabiele tendens op macro-economische niveau.

⁶³ Tijdens deze periode is bijvoorbeeld het gewicht van de farmaceutische industrie toegenomen. Aangezien de O&O-uitgaven in de nationale rekeningen worden beschouwd als investeringen, en deze uitgaven in die bedrijfstak aanzienlijk zijn, is de verhouding tussen de kapitaalvoorraad en de toegevoegde waarde in de economie gestegen.

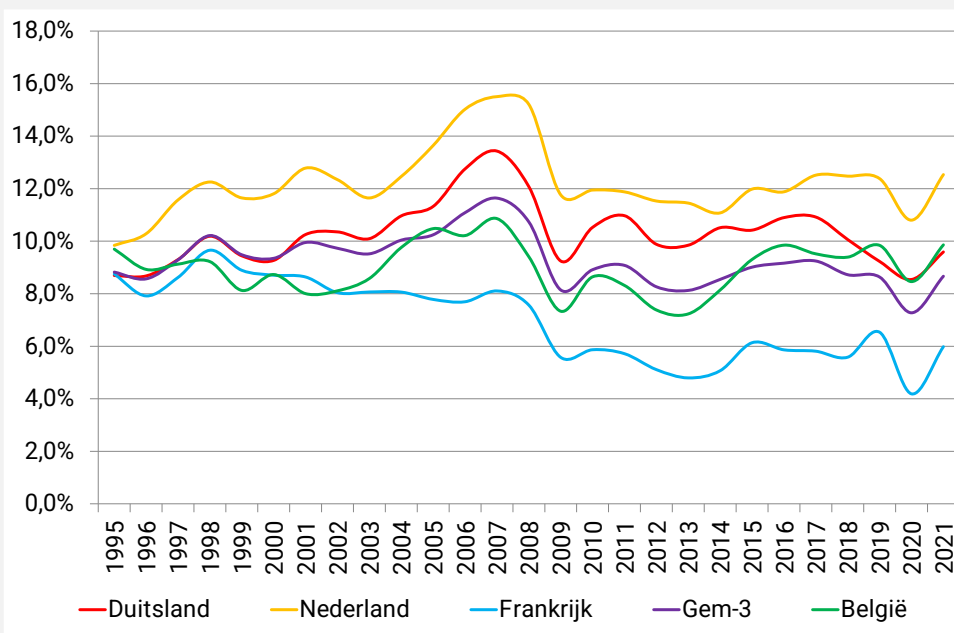
⁶⁴ De netto kapitaalrentabiliteit is de verhouding tussen het netto exploitatieoverschot en de waarde van de activa die worden gebruikt in het productieproces. Het netto exploitatieoverschot is gelijk aan het bruto exploitatieoverschot min de afschrijvingen.

Grafiek 6-16: Ontwikkeling van de bruto margevoet en van de netto kapitaalrentabiliteit van niet-financiële vennootschappen⁶⁵

Bronnen: INR, berekeningen secretariaat CRB

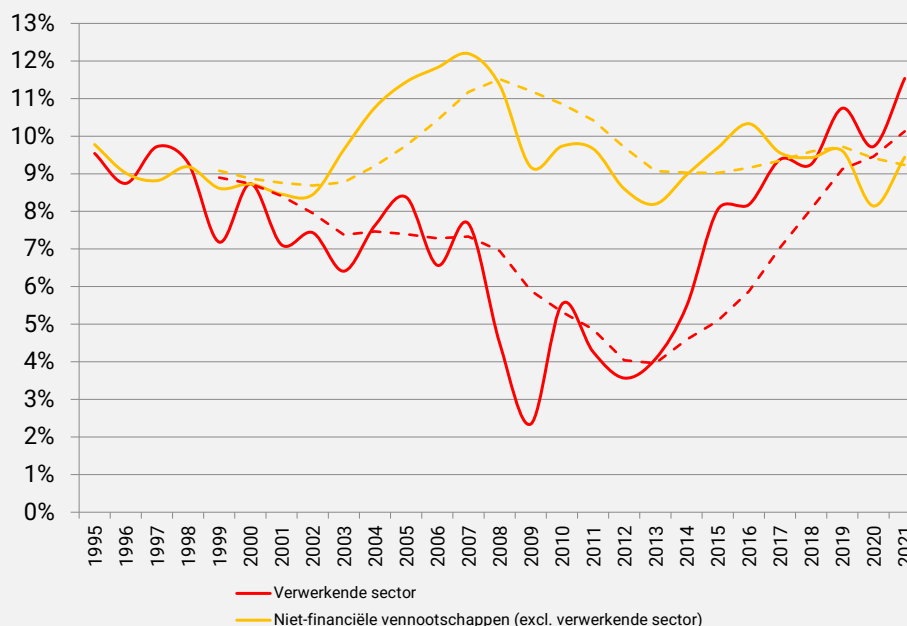
De netto rentabiliteit van de Belgische economie volgde een traject dat gelijkwaardig is aan dat van Duitsland en Nederland en bereikt tijdens de laatste waargenomen jaren een gelijkaardig niveau als dat van Duitsland en een lager niveau dan in Nederland. Frankrijk, waar de netto rentabiliteit van de ondernemingen tijdens de afgelopen 25 jaar is afgenomen, vormt een uitzondering.

⁶⁵ De tendensen zijn voortschrijdende gemiddelden van 5 jaar.

Grafiek 6-17: Netto rentabiliteit van de NFV in België en in de referentielanden

Bronnen: Eurostat, berekeningen secretariaat CRB

Achter de macro-economische ontwikkeling van de rentabiliteit van de ondernemingen gaan echter sterke verschillen schuil tussen de verwerkende industrie en de niet-verwerkende niet-financiële vennootschappen. Zoals blijkt uit een vorige analyse (CRB 2022, hoofdstuk 9), kwam de rentabiliteit van de verwerkende sector zelfs voor de financiële crisis al onder druk te staan. De Belgische verwerkende sector werd zwaar getroffen door de financiële crisis van 2007-2008 en tal van minder productieve ondernemingen verdwenen tijdens die periode of in de daaropvolgende jaren uit de markt. Pas vanaf 2014 begon de netto rentabiliteit van de Belgische industriële ondernemingen zich op significante wijze te herstellen.

Grafiek 6-18: Netto rentabiliteit in de verwerkende sector en de overige NFV⁶⁶

Bronnen: INR, berekeningen secretariaat CRB

De rentabiliteitsdaling ging bovendien gepaard met een inkrimping van de werkgelegenheid en van de kapitaalvoorraad - met een forse daling van de netto-investeringen. Terwijl de investeringen vanaf 2014 weer opveerden, stabiliseerde de werkgelegenheid in de verwerkende sector uiteindelijk, na 20 jaar van aanhoudende daling. Deze ontwikkelingen geven blijk van het verband dat bestaat tussen werkgelegenheid en investeringen.

De netto rentabiliteit van de niet-financiële ondernemingen is weliswaar stabiel gebleven, maar dat voltrok zich dus via een belangrijke wijziging van de structuur van de Belgische economie, met een verschuiving van de activiteiten van de verwerkende industrie naar de diensten⁶⁷.

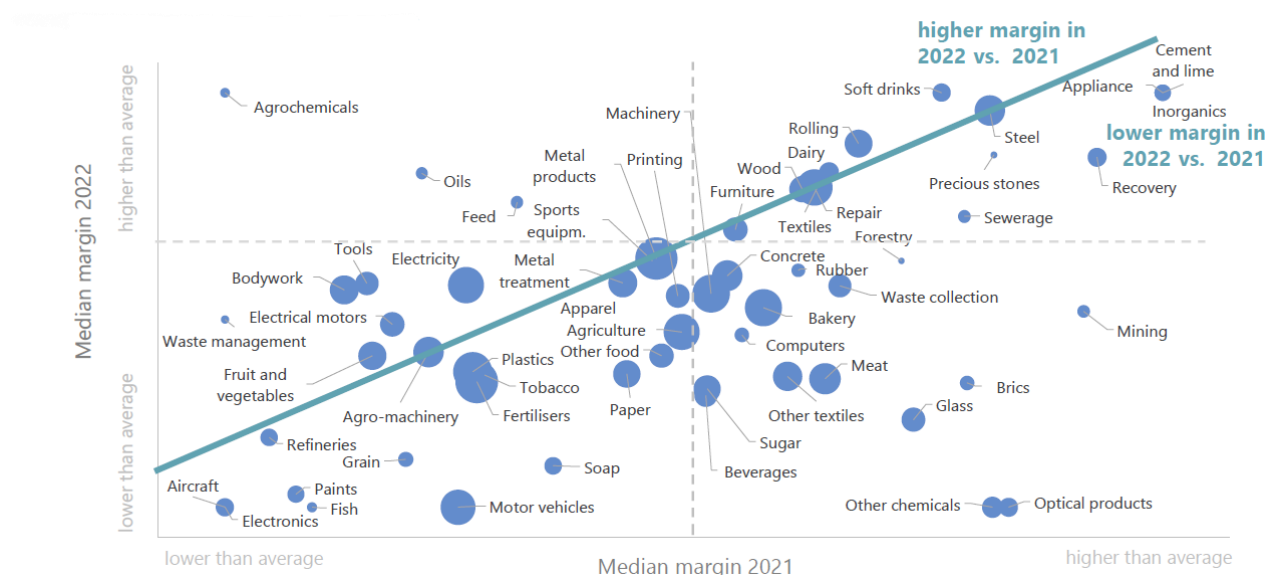
⁶⁶ De tendensen zijn voortschrijdende gemiddelden van 5 jaar.

⁶⁷ In 1995 was de verwerkende industrie goed voor 20% van de totale toegevoegde waarde van de economie. Sinds 2009 bedraagt het aandeel van de industrie in de toegevoegde waarde nog maar 14%. Terzelfder tijd nam het aandeel van de marktdiensten (excl. vastgoed) tussen 1995 en 2009 toe van 39% tot 44% en bleef het sindsdien stabiel.

Heterogeniteit tussen bedrijfstakken en ondernemingen

Een analyse op het niveau van de bedrijfstakken (Bijnens en Duprez, 2023a) toonde een sterke heterogeniteit tussen de bedrijfstakken aan, meer bepaald binnen de verwerkende industrie. Er wordt met name vastgesteld dat een groot aantal bedrijfstakken in 2021 en 2022 een lagere margevoet had dan het gemiddelde in 2015-2019 (de takken die zich in de onderstaande grafiek in het vak linksonder bevinden), terwijl de margevoet van de verwerkende sector op macro-economisch niveau vanaf het derde kwartaal van 2020 boven dit gemiddelde ligt en zelfs na de daling van eind 2022 daarboven blijft.

Grafiek 6-19: Bruto margevoet in 2021 en 2022 naar bedrijfstak in de verwerkende sector⁶⁸

Bronnen: Bijnens en Duprez (2023a)

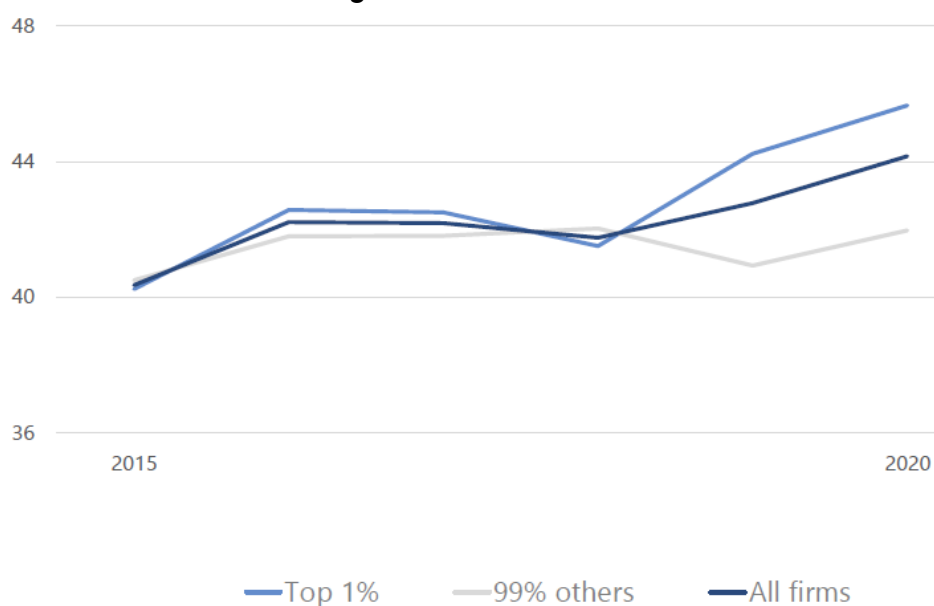
Opgemerkt moet worden dat de analyse van de margevoeten van de verschillende takken is gebaseerd op de mediane margevoet van de tak⁶⁹. De mediane margevoeten evolueren echter niet per se zoals de gemiddelde margevoeten, die sterk worden beïnvloed door de grootste ondernemingen.

⁶⁸ De grafiek geeft de mediane margevoet van de bedrijfstakken in 2021 en 2022 weer. De takken die zich onder (boven) de diagonaal bevinden, hebben in 2022 een lagere (hogere) mediane margevoet dan in 2021. Voor elk van die jaren situeert de grafiek ook de mediane margevoeten naar bedrijfstak in vergelijking met het gemiddelde van 2015-2019. Zo hadden bijvoorbeeld de takken in de linkerhelft van de grafiek in 2021 een lagere mediane margevoet dan gemiddeld in 2015-2019.

⁶⁹ 50% van de ondernemingen van de bedrijfstak heeft een hogere margevoet dan de mediane margevoet en 50% heeft een lagere margevoet.

Voor de economie in haar geheel hebben Bijmens en Duprez (2023b) aldus aangetoond dat de gemiddelde margevoet van de bovenste 1% van de grootste ondernemingen⁷⁰ in 2019 met 2 procentpunten was gestegen, terwijl de gemiddelde margevoet van de overige 99% daarentegen met 1 procentpunt was gedaald. In totaal was de gemiddelde margevoet, berekend voor de gezamenlijke ondernemingen, in 2019 met 1 procentpunt omhooggegaan, wat duidelijk de invloed van de bovenste 1% op het macro-economische gemiddelde aantoont. Verschillende factoren kunnen deze ontwikkeling verklaren, maar we kunnen deze niet identificeren. In 2020 is de ontwikkeling dezelfde voor de top 1% en de resterende 99%, wat betekent dat de margevoet voor de top 1% van 2018 tot 2020 sneller is gestegen dan de gemiddelde ontwikkeling. Er moet worden opgemerkt dat het niet bekend is of de ondernemingen van de top 1% in 2021 en 2022 een andere ontwikkeling hebben gekend dan de overige 99%.

Grafiek 6-20: Ontwikkeling van de margevoet voor de top 1% van de grootste ondernemingen en voor de resterende 99%

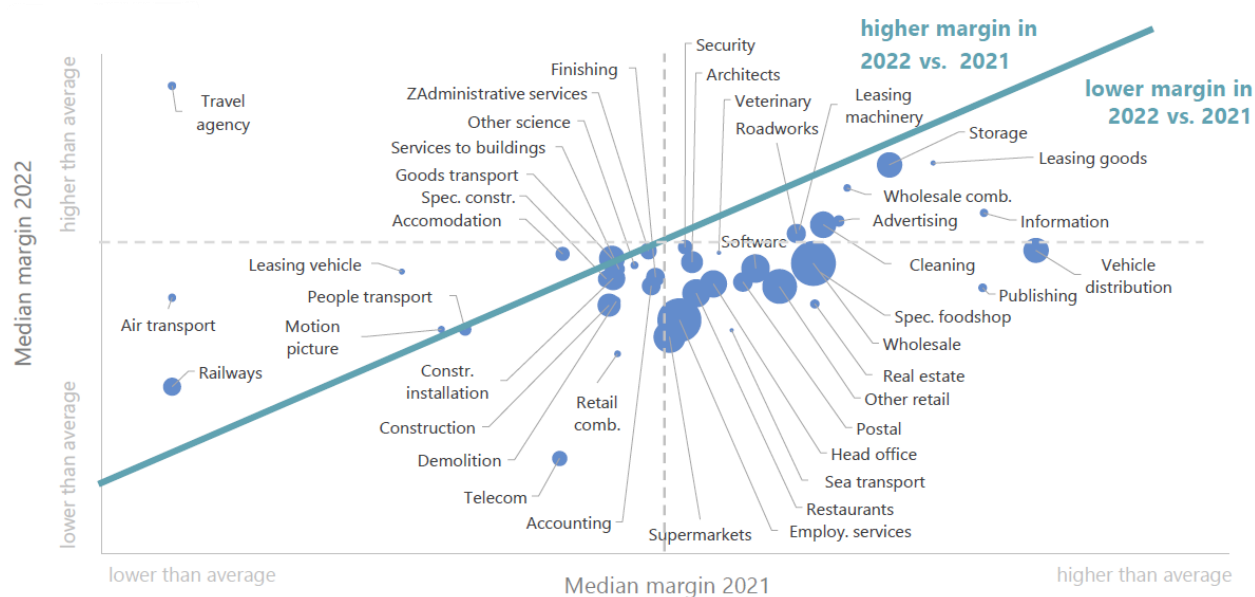

Bron: Bijmens en Duprez (2023b)

⁷⁰ De top 1% van de ondernemingen qua omvang (die is berekend op basis van de loonmassa) bracht in 2019 56% van de toegevoegde waarde van de economie in haar geheel voort.

De heterogeniteit van de ontwikkeling van de margevoet tussen bedrijfstakken is minder groot in de dienstensector: de mediane margevoet van de meeste takken is in 2021 hoger dan het gemiddelde van het verleden, en dan lager in 2022, waarmee hij onder het gemiddelde uitkomt. Net als op macro-economisch niveau zijn de ontwikkelingen in het algemeen stabiel dan in de verwerkende industrie: de margevoeten liggen doorgaans dicht bij het gemiddelde van 2015-2019 en de dalingen van de margevoet tussen 2021 en 2022 zijn minder sterk.

Grafiek 6-21: Bruto margevoet in 2021 en 2022 naar bedrijfstak in de diensten⁷¹

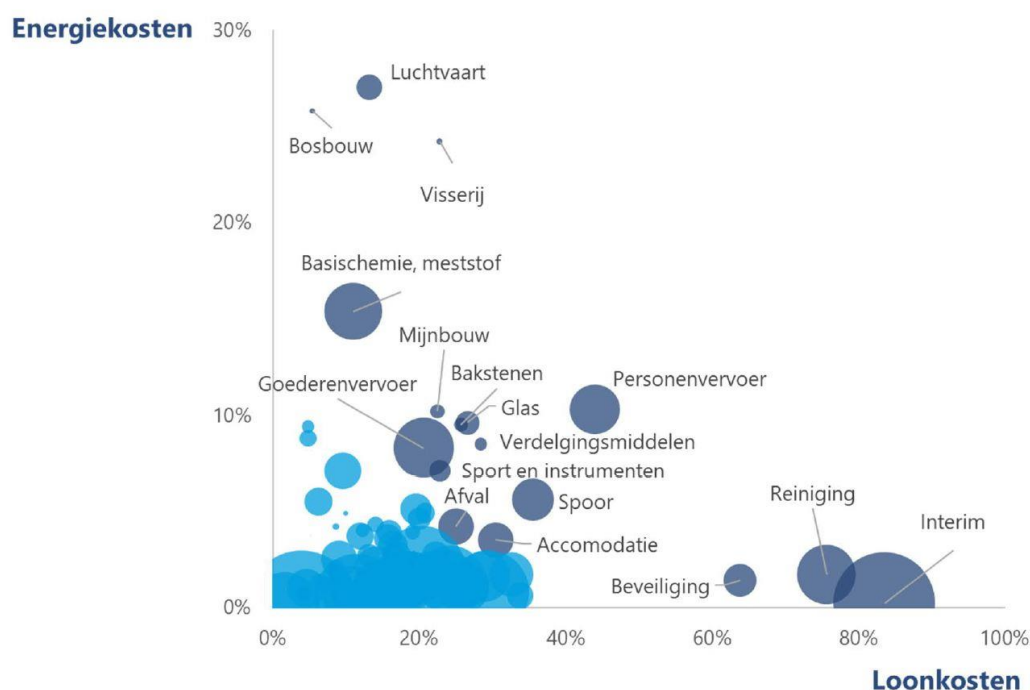

Bronnen: Bijmens en Duprez (2023a)

De ontwikkeling van de rentabiliteit van de ondernemingen vanaf 2023 zal afhangen van de manier waarop ze hun gestegen kosten zullen kunnen doorberekenen in hun verkoopprijzen

De loonkosten stijgen in 2023 voor een deel van de ondernemingen, wegens de jaarlijkse indexeringen op basis van de inflatie van 2022 (zie punt 6.1). De energie-intensieve ondernemingen worden minder getroffen, want ze zijn doorgaans weinig arbeidsintensief, zoals blijkt uit Grafiek 6-22.

⁷¹ De grafiek geeft de mediane margevoet van de bedrijfstakken in 2021 en 2022 weer. De takken die zich onder (boven) de diagonaal bevinden, hebben in 2022 een lagere (hogere) mediane margevoet dan in 2021. Voor elk van die jaren situeert de grafiek ook de mediane margevoeten naar bedrijfstak in vergelijking met het gemiddelde van 2015-2019. Zo hadden bijvoorbeeld de takken in de linkerhelft van de grafiek in 2021 een lagere mediane margevoet dan gemiddeld in 2015-2019.

Grafiek 6-22: Energie-intensiteit en arbeidsintensiteit van de bedrijfstakken

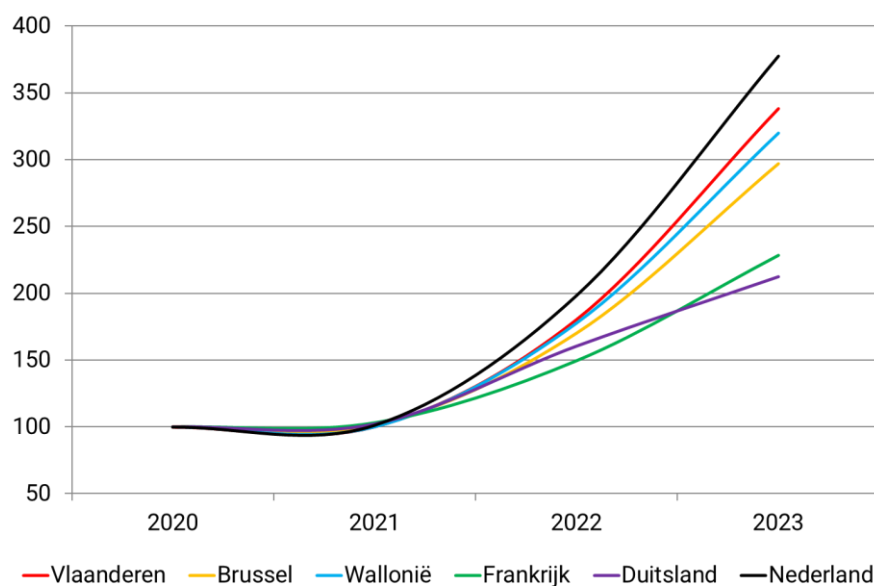
Bron: Bijnens en Duprez (2022)

De ontwikkeling van de energiekosten van deze energie-intensieve bedrijven kan van haar kant worden waargenomen d.m.v. de analyses van FORBEG⁷². Om de prijs per molecule energie voor deze ondernemingen te ramen, steunt FORBEG op de structuur van de contracten van de gezamenlijke grote industriële ondernemingen die een beroep doen op een leverancier, zoals die door de CREG wordt weergegeven⁷³. Zodoende houdt deze raming rekening met het feit dat energie-intensieve ondernemingen vaak onder een mix van contracten met verschillende looptijden vallen. Dit helpt te verklaren waarom, ondanks de daling van de gasprijs op de internationale markten, de gas- en elektriciteitsprijzen voor energie-intensieve ondernemingen tussen 1 januari 2022 en 1 januari 2023 bleven stijgen (de FORBEG-analyse gaat niet verder dan die datum).

⁷² FORBEG (2023), A European comparison of electricity and natural gas prices for residential, small professional and large industrial consumers – 2023 (beschikbaar via [deze link](#)).

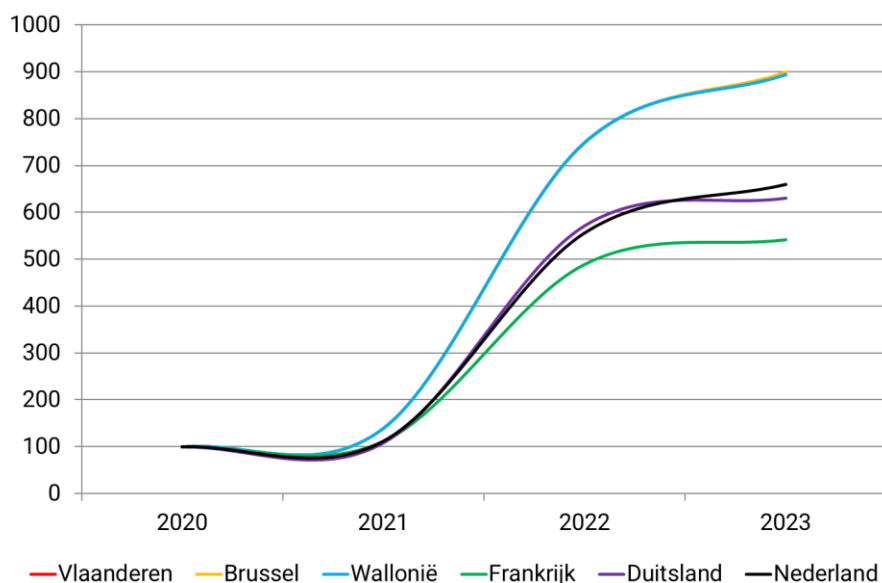
⁷³ <https://www.creg.be/sites/default/files/assets/Publications/Studies/F2443NL.pdf> voor elektriciteit en <https://www.creg.be/sites/default/files/assets/Publications/Studies/F2410NL.pdf> voor gas.

Grafiek 6-23: Ontwikkeling van de elektriciteitsprijs⁷⁴ voor de energie-intensieve ondernemingen (500 GWh/jaar). 2020=100.

Bronnen: FORBEG (2023), berekeningen CRB

Grafiek 6-24: Ontwikkeling van de gasprijs⁷⁵ voor de energie-intensieve ondernemingen (2500 GWh/jaar). 2020=100⁷⁶.

Bronnen: FORBEG (2023), berekeningen CRB

⁷⁴ De prijs omvat de prijs per molecule energie, de vervoerkosten en de taksen.

⁷⁵ Idem.

⁷⁶ De curven van Wallonië, Vlaanderen en Brussel lopen door elkaar want de gegevens zijn identiek.

Deze kostenstijgingen (van energie en lonen) worden slechts gedeeltelijk en tijdelijk gecompenseerd door de maatregelen m.b.t. de werkgeversbijdragen die de regering heeft genomen voor de gezamenlijke ondernemingen van de privésector⁷⁷, en door het meerekenen van de steunmaatregelen voor de huishoudens in de prijsindex, wat een matiging van de stijging van de indexering tot gevolg had.

Gelet op deze kostenstijgingen staan de ondernemingen voor een dilemma: om hun rentabiliteit en terzelfder tijd hun investeringscapaciteit te vrijwaren, moeten ze de kostenstijgingen doorberekenen in hun verkoopprijzen. Maar als ze dat doen, moeten ze rekening houden met het risico marktaandelen te verliezen. De grootte van dit dilemma hangt af van de bijzondere situatie van de ondernemingen.

De vermindering van de wereldwijde spanningen tussen vraag en aanbod stelt de ondernemingen die blootstaan aan internationale concurrentie minder in staat hun verkoopprijzen te verhogen om hun winstmarges te verbeteren. We stellen sinds het derde kwartaal van 2022 integendeel een daling van de prijzen van de intermediaire goederen vast.

Voor de ondernemingen die in zekere mate blootstaan aan internationale concurrentie is het vermogen om de kostenstijgingen door te berekenen in hun verkoopprijzen beperkt. Het risico om marktaandelen te verliezen in geval van prijsstijgingen is immers groter voor de zeer energie-intensieve ondernemingen die concurreren met landen waar de energiekosten minder zijn gestegen, bv. de VS en de landen uit het Midden-Oosten. Dit geldt ook voor de ondernemingen met een sterkere arbeidsintensiteit die concurreren met landen waar de lonen soms minder sterk zijn gestegen, zoals de buurlanden (zie kadertekst hieronder). Dit betreft niet alleen de exportbedrijven, maar ook de ondernemingen waarvan de producten concurreren met producten die op de nationale markt zijn ingevoerd.

Voor de ondernemingen van de sectoren die minder aan internationale concurrentie onderhevig zijn, hangt het vermogen om hun verkoopprijzen te verhogen af van de intensiteit van de concurrentie op de Belgische markt en van de vraaggevoeligheid t.o.v. de prijsstijgingen van hun producten.

⁷⁷ RSZ-bijdragevermindering van 7,07% op de sociale bijdragen die effectief door de werkgever worden betaald tijdens het eerste en het tweede kwartaal van 2023. Voor de periode van 1 juli tot 31 december 2023 kan de werkgever gedeeltelijk uitstel van betaling van de bijdragen aanvragen. Concreet is het bedrag dat voorwerp kan uitmaken van uitstel goed voor 7,07% van de RSZ-bijdragen van het derde en het vierde kwartaal van 2023. De uitgestelde bijdragen zullen dan in de loop van de vier kwartalen van 2025 worden betaald, samen met de voor die kwartalen verschuldigde bijdragen.

Al maken ze het mogelijk om hun eigen rentabiliteit te handhaven of zelfs te verhogen, toch verergeren de prijsstijgingen van de minder aan concurrentie blootgestelde bedrijven de situatie van de ondernemingen die wel aan concurrentie onderhevig zijn. Als de ondernemingen die minder aan concurrentie onderhevig zijn diensten verstrekken of intermediaire goederen verkopen aan de bedrijven die er meer aan onderhevig zijn, dan zullen de intermediaire kosten van die laatste immers toenemen.

De prijsverhogingen van de minder aan concurrentie blootgestelde bedrijven hebben ook een indirecte impact op de kosten van alle ondernemingen, want ze zouden een bijkomende stijging van de inflatie⁷⁸, en bijgevolg van de lonen via de indexering kunnen veroorzaken. Deze loonstijging zou de vraag van de huishoudens ondersteunen en zo de bedrijven in staat stellen hun verkoopprijzen opnieuw te verhogen. Dit verschijnsel van stijgende prijzen en lonen die elkaar wederzijds versterken, wordt de loon-prijsspiraal genoemd. Als een dergelijke spiraal in België zou optreden, zou het risico bestaan dat de inflatie op een structureel hoog niveau blijft, zelfs al zullen de energieprijzen zijn gedaald (vergeleken met de hoogste notering van 2022) en al zullen de wereldwijde spanningen tussen vraag en aanbod zijn verminderd.

Op dit moment wordt zo'n loon-prijsspiraal door de NBB niet in het vooruitzicht gesteld in haar vooruitzichten van juni 2023, die ervan uitgaan dat de inflatie (HICP) en de onderliggende inflatie tegen 2025 tot resp. 1,8% en 1,9% zullen teruglopen. De NBB merkt evenwel op dat haar vooruitzichten met grote onzekerheid omgeven zijn: (vert.) "de inflatie zou hoger of hardnekkiger kunnen blijken als de externe druk op de prijzen opnieuw toeneemt, als de winstmarges niet sterker dalen dan verwacht of als de collectief afgesproken lonen sneller stijgen" (NBB, 2023).

In het algemeen zouden de ondernemingen met voldoende reserves gemakkelijker een tijdelijke kostenstijging moeten opvangen zonder hun prijzen te moeten verhogen⁷⁹.

⁷⁸ De impact op de inflatie is direct als de producten van die minder aan concurrentie onderhevige ondernemingen tot de verbruikskorf behoren waarmee rekening wordt gehouden om de consumptieprijsindex te bepalen. Er kan ook een indirect effect zijn als die bedrijven stroomopwaarts van de waardeketen optreden. Hun goederen en diensten zullen in dat geval immers de kosten vertegenwoordigen die in fine kunnen worden doorberekend in de verkoopprijzen van de producten van de verbruikskorf.

⁷⁹ Bijmens et al. (2023) tonen ook aan dat de grootste ondernemingen het meest de stijging van hun kosten opvangen door hun marges in 2022 te verminderen.

De lonen zullen over de periode van 2019 tot 2024 allicht sterker stijgen in België dan in de buurlanden

Overeenkomstig de wet van 26 juli 1996 tot bevordering van de werkgelegenheid en tot preventieve vrijwaring van het concurrentievermogen wordt de loonkostenontwikkeling in België en in de buurlanden eenmaal per jaar, traditioneel in februari, opgevolgd in het Technisch verslag van het secretariaat over de maximaal beschikbare marges. Deze oefening steunt op de najaarsvooruitzichten van de nationale en internationale prognose-instituten.

Aangezien het voorliggende verslag tot doel heeft de gevolgen van de inflatoire periode te analyseren, en gelet op de sterke schommelingen die in de recente tijd werden waargenomen, werd het noodzakelijk geacht deze oefening uitzonderlijk te actualiseren op basis van de recentste beschikbare gegevens. Daartoe wordt gesteund op de vooruitzichten van de centrale banken die in juni 2023 werden gepubliceerd.

Tussen 2019⁸⁰ en 2022⁸¹ zijn de uurloonkosten in de zin van de herziene wet van 1996⁸² in België met 9,9% gestegen, tegenover 9,0% gemiddeld in de buurlanden (Duitsland, Frankrijk, Nederland), wat neerkomt op een groeiverschil van 0,8%⁸³.

Dit is te wijten aan twee factoren. Ten eerste was de inflatie over de ganse periode in België hoger dan in Duitsland en Frankrijk, waarbij die laatste twee landen voor zowat 90% bijdragen aan het gemiddelde van

⁸⁰ De maatregelen inzake tijdelijke werkloosheid die tijdens de gezondheidscrisis werden genomen, veroorzaakten statistische effecten die de uurloonkosten in 2020, 2021 en 2022 sterk hebben doen schommelen. Bijgevolg weerspiegelen de jaarlijkse groeipercentages tijdens die periode niet de ontwikkeling van de onderhandelde lonen. Over de periode in haar geheel worden de opwaartse vertekeningen (die het groeipercentage in 2020 beïnvloeden) echter gecompenseerd door de neerwaartse vertekeningen (die 2021 en 2022 beïnvloeden). Het totale groeipercentage over de ganse periode 2020-2022 weerspiegelt dus wel degelijk de ontwikkeling van de onderhandelde lonen over de beschouwde periode. Om die reden nemen we 2019 als beginjaar voor de vergelijking tussen België en de buurlanden.

⁸¹ Voor de jaren 2019, 2020 en 2021 steunen we op de gegevens van de nationale rekeningen. Voor 2022 steunen we op de vooruitzichten van de nationale centrale banken (Nationale Bank van België, Bundesbank, De Nederlandsche Bank, Banque de France) van juni 2023.

⁸² D.w.z. zonder rekening te houden met de loonsubsidies, noch met de werkgeversbijdrageverminderingen van de regering-Michel.

⁸³ Het groeiverschil wordt berekend als volgt: $(1 + \text{tx groei België}) / (1 + \text{tx gemiddelde groei drie buurlanden}) - 1$. Het is dus niet helemaal gelijk aan het verschil tussen de groeipercentages.

de drie buurlanden, dat in de wet als ijkpunt dient. Dat gemiddelde wordt immers gewogen in functie van het bbp van elk land.

Ten tweede volgen de lonen in België sneller de ontwikkeling van de inflatie via de automatische indexering. In Frankrijk kunnen de lonen ook sneller de ontwikkeling van de inflatie volgen door de automatische indexering van het SMIC (die gedeeltelijk een weerslag heeft op de hogere lonen). In Duitsland en in Nederland voltrekt deze aanpassing zich via loononderhandelingen. Aangezien de meeste collectieve arbeidsovereenkomsten die werden gesloten voor de inflatieopstoot er nog tot eind 2022 van toepassing waren, heeft dit geleid tot een meer uitgesproken reëel loonverlies dan in België en in Frankrijk⁸⁴.

In 2023 versnelt de groei van de lonen in Duitsland en in Nederland in het kader van de vernieuwing van de collectieve overeenkomsten, waarin rekening wordt gehouden met de bestaande inflatiecontext en met de spanningen op de arbeidsmarkt. Hierdoor zou de groei van de Belgische loonkosten als gevolg van met name de automatische loonindexering op basis van de inflatie van 2022 echter niet kunnen worden gecompenseerd. Aldus zal in 2023 in België allicht opnieuw een sterkere groei van de loonkosten in de zin van de herziene wet van 1996 worden waargenomen dan in de buurlanden (groeiverschil van 2,4%).

In 2024, daarentegen, zullen deze loonkosten in België allicht minder snel stijgen dan in de buurlanden (groeiverschil van -1,1%), want enerzijds zou de inflatie in België sneller moeten dalen (wegens een snellere daling van de energiecomponent van de inflatie dan in de buurlanden) en anderzijds zouden de lonen in de buurlanden moeten blijven stijgen als gevolg van de loononderhandelingen.

In totaal zouden de uurloonkosten in de zin van de herziene wet van 1996 tussen 2019 en 2024 in België 2,1% sneller stijgen dan in de buurlanden. Aangezien deze loonkosten van 1996 tot 2019 in België 0,4% minder snel waren gestegen dan in de buurlanden, zou de loonkostenhandicap in de zin van de herziene wet van 1996 in 2024 uitkomen op 1,7%⁸⁵.

⁸⁴ Zelfs als rekening wordt gehouden met de niet-recurrente premies die de Duitse ondernemingen toekenden om de stijgingen van de energieprijzen te compenseren.

⁸⁵ Met andere woorden, van 1996 tot 2024 zijn de loonkosten in de zin van de herziene wet van 1996 in België sneller gestegen dan in de buurlanden, met een groeiverschil van 1,7%.

Vanuit macro-economisch oogpunt zal de automatische loonindexering volgens deze vooruitzichten er normaal toe bijdragen dat de looncompetitiviteit van de Belgische ondernemingen verslechtert, wat zou wegen op de uitvoer, op de investeringen en bijgevolg op de economische groei. Dit negatieve effect op de economische groei zou echter kunnen worden gecompenseerd door een sterkere stijging van het gezinsverbruik, op voorwaarde dat de loonsverhogingen die de huishoudens via de automatische indexering hebben ontvangen, in België worden besteed (d.w.z. bijdragen aan een stijging van de binnenlandse vraag).

Er dient te worden opgemerkt dat, zoals de NBB benadrukt, de onzekerheid rond de economische projecties nog groter is dan gewoonlijk, meer bepaald wat het nominale aspect (kosten en inflatie) betreft. Overigens wordt vastgesteld dat de inflatievooruitzichten van het Federaal Planbureau voor 2023 en 2024 tussen juni en september opwaarts werden herzien⁸⁶.

6.3 De overheden

De overheden hebben maatregelen genomen om de huishoudens en de ondernemingen te beschermen tegen de stijging van de prijzen. De kosten van deze maatregelen zijn gelijk aan 1,1% van het bbp in 2022 en 0,9% in 2023. Ze waren weinig gericht op de kwetsbare huishoudens: de gerichte maatregelen waren immers slechts goed voor 19% van de totale kostprijs van de maatregelen in 2022 en voor 14% in 2023 (Cornille et al., 2023).

Niettemin daalde het begrotingssaldo in 2022 in vergelijking met het jaar voordien als gevolg van het einde van de tijdelijke maatregelen m.b.t. de COVID-19-crisis (tijdelijke werkloosheid en overbruggingsrecht) en van de economische opleving. Voorts hebben de overheden ook maatregelen genomen om de inkomsten te verhogen (bijdrage oliesector, heffing op overwinsten van de energieproducenten)⁸⁷. De inflatie heeft de uitgaven (bijvoorbeeld de indexering van de ambtenaren) doen toenemen, maar dit werd nagenoeg volledig gecompenseerd door de impact van de inflatie op de inkomsten (de belastingschalen werden bijvoorbeeld niet geïndexeerd)⁸⁸. De

⁸⁶ In juni verwachtte het FPB een inflatie van 3,9% in 2023 en van 3,3% in 2024 (Economische vooruitzichten 2023-2028 - versie van juni 2023). In september bedroegen de vooruitzichten respectievelijk 4,4% en 4,1% (Economische begroting - september 2023).

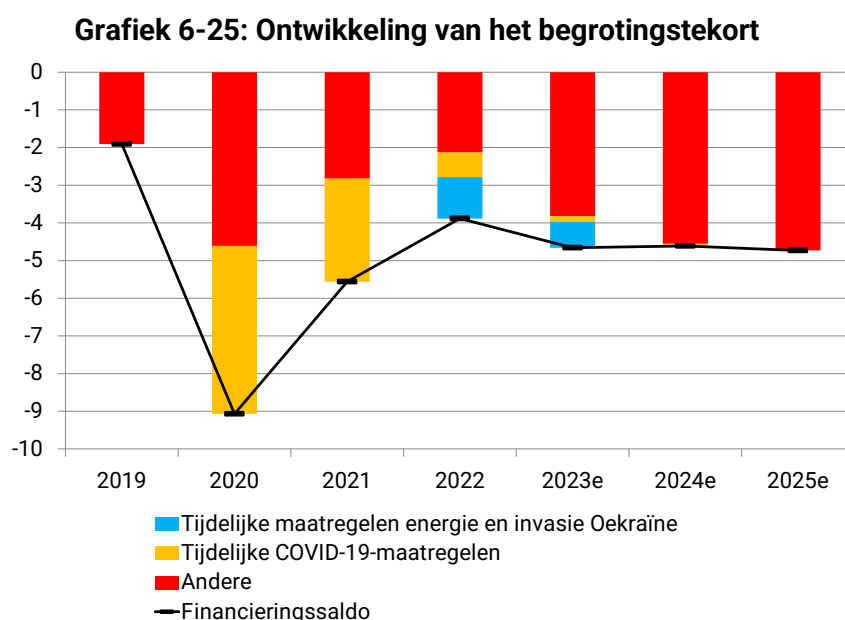
⁸⁷ Deze maatregelen waren goed voor 0,2% van het bbp in 2022 en 0,4% in 2023.

⁸⁸ Cornille et al. (2023) ramen de netto-impact van de inflatie op het begrotingssaldo op -0,2% van het bbp in 2022.

interestvoeten zijn gestegen, maar dit had weinig effect op de interestlasten, rekening houdend met de lange looptijd van de overheidsschuld⁸⁹.

België liet in 2022 een van de hoogste schuldgraden (105%⁹⁰) en een van de meest verslechterde financieringssaldi (-3,9%) van de eurozone optekenen.

Zelfs wanneer alle tijdelijke maatregelen (COVID-19 en energie) zullen zijn beëindigd, zal het tekort groot blijven. Het FPB en de NBB verwachten immers dat het begrotingstekort bij ongewijzigd beleid in 2025 ca. 5%⁹¹ van het bbp zal bedragen (in 2019, d.w.z. voor de COVID-19-crisis, bedroeg het 1,9%). Daarna wordt verwacht dat de kosten van de vergrijzing een sterkere stijging van de uitgaven dan de groei van het bbp zullen veroorzaken, wat bij ongewijzigd beleid zal resulteren in een verslechtering van het begrotingssaldo.

Bron: NBB (2021, 2022, 2023b)

⁸⁹ Volgens Cornille et al. (2023) is de impact van de stijging van de interestlasten op het begrotingssaldo gelijk aan -0,2% van het bbp in 2022.

⁹⁰ Opgemerkt moet worden dat Debrun et al. (2020) voor België het "veilige schuldplafond" (d.w.z. de hoogste schuldgraad die de regering zou kunnen stabiliseren of verlagen door enkel gebruik te maken van het begrotingsbeleid wanneer de voorwaarden van de schulddynamiek duurzaam ongunstig zijn) ramen op 120% van het bbp. De auteurs beklemtonen dat achter dergelijke cijfers altijd grote onzekerheden schuilgaan met betrekking tot de geldigheid van de onderliggende modellen die berusten op de sterke impliciete hypothese volgens welke het verleden een goede indicator vormt voor de toekomst.

⁹¹ 5,0% volgens de economische vooruitzichten 2023-2028 van het Federaal Planbureau van juni 2023 en 4,7% volgens de economische projecties van de NBB van juni 2023.

Deze structurele verslechtering wordt o.a. verklaard door de meerjarige verhogingen van de uitgaven waartoe de regering besloot op sociaal vlak (geleidelijk optrekken van tal van sociale minima, herfinanciering van de gezondheidszorg en sectorale akkoorden verpleegkundigen), op infrastructuurvlak (herstelplannen van de verschillende entiteiten gefinancierd via eigen middelen) en op militair vlak (herfinanciering van Defensie). Daarbij komen nog de kosten van de vergrijzing en de nieuwe stijging van de interestvoeten, die geleidelijk een weerslag heeft op de interestlasten.

7 Conclusies

Dit Verslag Werkgelegenheid-Concurrentievermogen (VWC) analyseert de oorzaken van de inflatieschok, die vlak na de COVID-19-gezondheids crisis begon, evenals de manier waarop deze schok, en de ingevoerde maatregelen om deze te bestrijden, tot dusver een impact hebben gehad op de huishoudens, de ondernemingen en de overheden.

Deze analyse zal de CRB in staat stellen een aantal conclusies te trekken over de uitdagingen op sociaal en economisch vlak met het oog op een strategie voor het concurrentievermogen die rekening houdt met de elementen van duurzaamheid, van inclusie en van veerkracht.

Hoewel de factoren die ten grondslag liggen aan de inflatieschok geleidelijk lijken af te nemen, is er nog veel onzekerheid over de manier waarop de verschillende actoren zullen reageren en over hoe de economische situatie op lange termijn zal evolueren. Daarom wil de CRB de situatie blijven opvolgen.

Deze twee elementen zullen integraal deel uitmaken van het volgende VWC.

Bibliografie

ACER (2021), *ACER Annual Report on the Results of Monitoring the Internal Electricity and Natural Gas Markets in 2020*, 107 p.

ATTINASI, Maria Grazia, BALATTI, Mirco, MANCINI, Michele en METELLI, Luca (2021), “Verstoringen van de toeleveringsketen en de gevolgen ervan voor de wereldeconomie”, *Economisch Bulletin van de ECB*, nr. 8 / 2021.

BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS (BIS) (2021), *Annual economic report 2021*, 108 p.

BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS (BIS) (2022), *Annual economic report 2022*, 138 p.

BANK FOR INTERNATIONAL SETTLEMENTS (BIS) (2023), *Annual economic report 2022*, 142 p. NATIONALE BANK VAN BELGIË (NBB) (2021), “Economic Projections for Belgium – December 2021”, *NBB Economic Review*, december 2021.

BIJNENS, Gert en DUPREZ, Cédric (2022), “Bedrijven en de stijging van de energieprijzen”, Brussel, 41 p.

BIJNENS, Gert en DUPREZ, Cédric (2023a), “Bedrijven, prijzen en marges. Kw4 2022”, presentatie voor de CRB, april 2023.

BIJNENS, Gert en DUPREZ, Cédric (2023b), “Bedrijven, prijzen en marges”, Brussel, 21 p.

BIJNENS, Gert, DUPREZ, Cédric en JONCKHEERE, Jana (2023), “Worden de prijsstijgingen in België gedreven door hebzucht?”, NBB Blog, 26 juni 2023. Beschikbaar op <https://www.nbb.be/nl/blog/worden-de-prijsstijgingen-belgie-gedreven-door-hebzucht>.

CAPÉAU, Bart, DECOSTER, André, VANDERKELEN, Jonas en VAN HOUTVEN, Stijn (2022), *A distributional impact assessment of the energy crisis: the interaction between indexation and compensation*, BE-PARADIS Working Paper wp.22.4, 33 p.

CELASUN, Oya, HANSEN, Niels-Jakob, MINESHIMA, Aiko, SPECTOR, Mariano, and ZHOU Jing (2022), *Supply Bottlenecks: Where, Why, How Much, and What Next?*, IMF, Working Paper, 22/ 31, 50 p.

CENTRALE RAAD VOOR HET BEDRIJFSLEVEN (CRB) (2022), *Analyse du modèle de croissance belge : création et répartition de la valeur ajoutée en Belgique de 1996 à 2018*, Brussel, 68 p.

COMMISSIE VOOR DE REGULERING VAN DE ELEKTRICITEIT EN HET GAS (CREG) (2020a), *Jaarlijkse monitoring van de prijzen op de elektriciteits- en aardgasmarkt voor gezinnen en kleine professionelen*, Brussel, 35 p.

COMMISSIE VOOR DE REGULERING VAN DE ELEKTRICITEIT EN HET GAS (CREG) (2020b), *Samenstelling van de productportefeuilles per leverancier en het besparingspotentieel voor huishoudens op de Belgische elektriciteits- en aardgasmarkt*, Brussel, 30 p.

COMMISSIE VOOR DE REGULERING VAN DE ELEKTRICITEIT EN HET GAS (CREG) (2021), *Jaarlijkse monitoring van de prijzen op de elektriciteits- en aardgasmarkt voor gezinnen en kleine professionelen*, Brussel, 36 p.

COMMISSIE VOOR DE REGULERING VAN DE ELEKTRICITEIT EN HET GAS (CREG) (2022a), *Studie over de elektriciteitsbelevering van grote industriële klanten in België in 2021*, Brussel, 44 p.

COMMISSIE VOOR DE REGULERING VAN DE ELEKTRICITEIT EN HET GAS (CREG) (2022b), *Studie over de gevolgen van de aanhoudende hoge groothandelsmarktprijzen voor gas en elektriciteit*, Brussel, 117 p.

COMMISSIE VOOR DE REGULERING VAN DE ELEKTRICITEIT EN HET GAS (CREG) (2022c), *Studie over de aardgaslevering aan grote industriële afnemers in België in 2021*, Brussel, 23 p.

COMMISSIE VOOR DE REGULERING VAN DE ELEKTRICITEIT EN HET GAS (CREG) (2023), *Samenstelling van de productportefeuilles per leverancier en het besparingspotentieel voor huishoudens op de Belgische elektriciteits- en aardgasmarkt*, Brussel, 36 p.

CORNILLE, D., DEROOSE, M., GODEFROID, H., SCHOONACKERS, R., STINGLHAMBER, P. en VAN PARYS, S. (2023), "The impact of high inflation on Belgian public finances : a simulation exercise", *NBB Economic Review*, 2023 nr. 4.

DE SOYRES, François, MOORE, Dylan, ORTIZ, Julio (2023), *Accumulated savings during the pandemic: An international comparison with historical perspective*, VoxEU Column (CEPR), 5 juli 2023, beschikbaar op <https://cepr.org/voxeu/columns/accumulated-savings-during-pandemic-international-comparison-historical-perspective>.

DEBRUN, Xavier, JARMUZEK, Mariusz, SHABUNINA, Anna (2020), "Public debt : Safe at any speed ?" , NBB, *Economic Review*, september 2020.

FEDERAAL PLANBUREAU (2023), *Economische vooruitzichten 2023-2028*, Brussel, 57 p.

FORBEG (2023) *A European comparison of electricity and natural gas prices for residential, small professional and large industrial consumers*, 363 p.

GONÇALVES, Eduardo en KOESTER, Gerrit (2022), "The role of demand and supply in underlying inflation – decomposing HICPX inflation into components", *Economisch Bulletin van de ECB*, nr. 7 / 2022.

INTERNATIONAL MONETARY FUND (IMF) (2023), *World Economic Outlook*, Washington, DC, 208 p.

KOESTER, Gerrit, RUBENE, Ieva, GONÇALVES, Eduardo en NORDEMAN, Jakob (2021), "Recent developments in pipeline pressures for non-energy industrial goods inflation in the euro area", *Economisch Bulletin van de ECB*, nr. 5 / 2021.

LANE, Philip R. (2023), "Underlying inflation", Lecture at the Trinity College Dublin, 6 March 2023, beschikbaar op <https://www.ecb.europa.eu/press/key/date/2023/html/ecb.sp230306~57f17143da.en.html>.

NATIONAL BANK OF BELGIUM (NBB), FEDERAL PLANNING BUREAU and FPS ECONOMY (2023), *Economic impact of the war in Ukraine: a Belgian perspective*, 23 maart 2023, beschikbaar op https://www.nbb.be/doc/ts/other/dashboard/230323_dashboard.pdf.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (NBB) (2022), "Economic Projections for Belgium – December 2022", *NBB Economic Review*, 2022, #23.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (NBB) (2023a), *Verslag 2022*, Brussel, 340 p.

NATIONALE BANK VAN BELGIË (NBB) (2023b), "Economic Projections for Belgium – June 2023", *NBB Economic Review*, 2023, nr. 3.

VERBOND VAN BELGISCHE ONDERNEMINGEN (VBO), *Focus conjunctuur*, juni 2023.

VAASA ETT (2022), *Analysis of the price setting of energy products (electricity and natural gas) in retail markets (households and small enterprises) for Belgium, Netherlands, Germany, France and the United Kingdom*, 76 p.

WEBER, Isabella M., WASNER, Evan (2023), *Sellers' Inflation, Profits and Conflict: Why can Large Firms Hike Prices in an Emergency?*, Economics Department Working Paper Series, University of Massachusetts Amherst, 52 p.